

33(063)4
M 34

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
Сумський державний університет
Конотопський інститут

512115 - 512116

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
ВИКЛАДАЧІВ, СПІВРОБІТНИКІВ І СТУДЕНТІВ**

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
у двох частинах**

Частина 1

(Конотоп, 28 квітня 2011 року)

2 кр.
р. N 48 (11 кр.)

Економіка
Менеджмент
Краснознавство
Культурологія
Психологія
Філософія

Суми
Сумський державний університет
2011

Педагогіка, методика
випуску

ФБЗ

Сумський державний університет
БІБЛІОТЕКА

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ «ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ»

1. **ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ОСТАННЬОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ У СВІТІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ В УКРАЇНІ**
Хукаленко Д.М., учень, Олех А.П., вчитель-методист,
Конотопська СШ І-ІІІ ст. №12 15
2. **АНАЛІЗ ПРИЧИН ВИНИКНЕННЯ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ**
Криворук В.О., учениця, Олех А.П., вчитель-методист,
Конотопська СШ І-ІІІ ст. №12 17
3. **РОЛЬ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ**
Хукаленко Д.М., учень, Олех А.П., вчитель-методист,
Конотопська СШ І-ІІІ ст. №12 18
4. **ФОРМУВАННЯ СПОЖИВЧОГО КОШИКА В УКРАЇНІ**
Штурман О.О., студент, Васильченко Н.В., ст. викладач,
КФ ПВНЗ "Європейський університет" 19
5. **КОНЦЕПЦІЯ БЕЗЗБИТКОВОСТІ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ**
Клунко Н., студентка, Щербина О.В., ст.викладач,
КІСумДУ 21
6. **НАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНФЛЯЦІЇ**
Мещеряков Ю.В., студент, Сахнюк Ю.В., викладач, ПТ
КІСумДУ 23
7. **НАЙІСТОТНІШІ ВАДИ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ**
Харченко М.С, студент, Іващенко М.М., викладач, ПТ КІ
СумДУ 25
8. **ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛИХ МІСТ УКРАЇНИ**
Воробйова Г. М., викладач, КРДВНЗ «КНЕУ ім.В.Гетьмана» 27
9. **ДЕТІНІЗАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ ШЛЯХОМ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ**

- (ІНСТРУМЕНТИ, ЯКІ ДОЗВОЛЯЮТЬ ЗДІЙСНИТИ
ДЕТІНІЗАЦІЮ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ)**
Нечипоренко А.О., студентка, Короткевич В.М., ст.
викладач ШТ КІСум ДУ 29
10. **ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЛОДІ ПЕРШИМ РОБОЧИМ
МІСЦЕМ ЯК ЗАСІБ ЗНИЖЕННЯ МОЛОДІЖНОГО
БЕЗРОБІТТЯ**
Шеляг О.О., студентка Васильченко Н.В., ст. викладач, КФ
ПВНЗ "Європейський університет" 31
11. **ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНО-
ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ
УКРАЇНИ**
Сігокіна А.О., викладач, РК ДВНЗ «КНЕУ ім. В.Гетьмана» 33
12. **ВИБІР ЕФЕКТИВНИХ ШЛЯХІВ КРЕДИТУВАННЯ
ІННОВАЦІЙ**
Аленіна А. О., студентка, Скрипніченко О. П, к.е.н., доцент,
КІ СумДУ 35
13. **КЛЮЧОВІ АГРАРНІ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ**
Неженець О.О., студентка, Самусь Г.І., викладач, КІ СумДУ 37
14. **АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ
СУМСЬКОГО РЕГІОНУ**
Коробкіна Ю. студент, Циганенко О.В., викладач КІ СумДУ 39
15. **ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕХОДУ СУМЩИНИ НА
ПРИНЦИПИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**
Шамардіна К., студент, Циганенко О.В. викладач КІ СумДУ 41

**СЕКЦІЯ «СУЧАСНІ АСПЕКТИ ТЕОРІЇ
ТА ПРАКТИКИ МЕНЕДЖМЕНТ»**

1. **МІЖФУНКЦІОНАЛЬНІ ЗВ'ЯЗКИ МАРКЕТИНГУ І
ЛОГІСТИКИ У ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ
ПІДПРИЄМСТВ**
Воробійова Олена, студент, Весперіс С.З., к.е.н., доцент, КФ
ПВНЗ "Європейський університет" 43
2. **АТЕСТАЦІЯ КАДРІВ ЯК КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА
ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ**
Гриценко С., Северин М., студенти, Весперіс С.З., к.е.н.,
доцент, КІ СумДУ 45

3. **УПРАВЛІННЯ ТАЛАНТАМИ – ПЕРЕВАГА СЬОГОДНІ, ПЕРСПЕКТИВА – НА МАЙБУТНЄ**
Корень А.М., студент, Іващенко М.М., викладач, ПТ КІ СумДУ 47
4. **УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО КОНТРОЛЮ В ОРГАНІЗАЦІЯХ З РИНКОВИМ ТИПОМ ЕКОНОМІКИ**
Капітаненко Ю. А., студент, Філоненко О.П., ст. викладач, КФ ПВНЗ "Європейський університет" 48
5. **РОЛЬ І МІСЦЕ ЖІНКИ В УПРАВЛІННІ СУЧАСНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ**
Науменко А.М., студент, Філоненко О.П., ст. викладач, КФ ПВНЗ "Європейський університет" 50
6. **ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ**
Горбенко М., студент, Щербина О.В., ст. викладач, КІСумДУ 52
7. **БРЕНДІНГ: СУТЬ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ**
Яроцький Є.В., учень, Олех А.П., вчитель-методист, Конотопська СШ І-ІІІ ст. №12 53
8. **АСИМЕТРИЧНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ ТА ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ**
Петрова Т. О., учениця, Хричиков О. Ю., учитель вищої категорії, Конотопська міська гімназія 54
9. **МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ З ІНШИМИ КРАЇНАМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВХОДЖЕННЯ В СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО**
Коваль Ю., студент, Зубко К.Ю., викладач, КІ СумДУ 56
10. **РИНОК ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ**
Щербань А.С., учень, Олех А.П., вчитель-методист, Конотопська СШ І-ІІІ ст. №12 58
11. **ЕКОНОМІЧНІ(ФІНАНСОВІ) ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ ЧЕМПІОНАТУ ЄВРОПИ З ФУТБОЛУ «ЄВРО-2012» В УКРАЇНІ**
Лютій І., студент, Зубко К.Ю., викладач, КІ СумДУ 60
12. **АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ ТА ОЦІНКИ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА** 62

- Федоренко Н., Велесь А., студенти, Весперіс С.З., к.е.н., доцент, КІ СумДУ
13. **ФІНАНСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ**
Прокопець О.В., к.е.н., доцент, КФ ПВНЗ "Європейський університет" 64
14. **РОЗРОБКА МЕТОДУ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ**
Габор М., студент, Динник О.Д., ст. викладач, КІ СумДУ 65
15. **ЧОМУ ІНВЕТОРУ ВИГІДНО ВКЛАДАТИ КОШТИ САМЕ В МОЮ ОБЛАСТЬ (МІСТО)?**
Лисенко Я.О., студент, Башук Л.В., викладач, ПТТ КІСумДУ 67
16. **ОЦІНКА ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВ**
Прокопець О.В., к.е.н., доцент, КФ ПВНЗ "Європейський університет" 69
17. **ІННОВАЦІЙНА АКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР В УМОВАХ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ**
Пуцило А., Бондаренко Т., студенти, Весперіс С.З., к.е.н., доцент, КФ ПВНЗ "Європейський університет" 71

СЕКЦІЯ «ЖУРНАЛІСТИКА ТА ФІЛОЛОГІЯ»

1. **ГРАМАТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ**
Кілиб О., студент, Зуенко Т.М., ст. викладач, КІ СумДУ 73
2. **АНГЛІЙСЬКА МОВА: ОКРЕМІ ЧИННИКИ ПЕРЕТВОРЕННЯ НА МІЖНАРОДНИЙ ЗАСІБ СПІЛКУВАННЯ**
Романченко Т.В., викладач, Іванова К.М., Бугайова Т.О., студенти, ПТ КІ СумДУ 75
3. **ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПРЕЦЕДЕНТНЫХ ТЕКСТОВ В МАТЕРИАЛАХ РОССИЙСКОЙ ПРЕССЫ ОБ УКРАИНЕ**
Барбара Н. В., к.филол.н., КИ СумГУ 77
4. **ОНОМАСТИКА ДРАМАТИЧНИХ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ** 80

- Рачок А. А., Пархоменко В. В., студенти, Барбара Н.В.,
к.філол.н., ПТ КІ СумДУ
5. **ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ЖУРНАЛІСТІВ.
ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРШЕННЯ**
Кондратенко Н.М., юрисконсульт ПТ КІСумДУ 83
  6. **ЯКИЙ ІЗ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЖАНРІВ ПЕРЕДБАЧАЄ
СУБ'ЄКТИВНИЙ ПІДХІД?**
Юрченко Т. О., учитель-методист, Бондар А. В., учениця,
Конотопська міська гімназія 86
  7. **ЗАПОВІДІ СПРАВЖНЬОГО ЖУРНАЛІСТА**
Хукаленко Д. М., учень, Конотопська СШ І-ІІІ ст.№ 12 86
  8. **КРАЩЕ МАТИ ГАЗЕТИ БЕЗ ВЛАДИ, НІЖ ВЛАДУ БЕЗ
ГАЗЕТ**
Юрченко Т. О., учитель-методист, Саухіна О. В., учениця,
Конотопська міська гімназія 87
  9. **СКЛАДОВІ ПІДГОТОВКИ ДО ІНТЕРВ'Ю**
Юрченко Т. О., учитель-методист, Горлач П. А., учениця,
Конотопська міська гімназія 89

СЕКЦІЯ «КРАЄЗНАВСТВО ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ»

1. **УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ІГРАШКА-ОБЕРІГ:
ЛЯЛЬКА-МОТАНКА**
Козлова І.М., заступник директора, ЗОШ № 9 91
2. **ЛІПЛЕННЯ ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ РОЗВИВАЮЧОГО
ТРАДИЦІЙНОГО УКРАЇНСЬКОГО НАПРЯМКУ
МИСТЕЦТВА**
Ільєнко С.Г., викладач, Конотопська санаторна
загальноосвітня школа-інтернат І-ІІ ст. 93
3. **ВПЛИВ АНТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ НА ФОРМУВАННЯ
УКРАЇНСЬКОГО СВИТОГЛЯДУ**
Глибченко В.Г., викладач, ПТ КІ СумДУ 94
4. **АБЕТКА ПАМ'ЯТОК НАШОГО МІСТА**
Бедрик Г., учениця, Володіна О.А. вчитель, бібліотекар,
Конотопська ЗОШ І-ІІІ ст. №5; 96
5. **ДУХОВНІ ТРАДИЦІЇ КОНОТОПЩИНИ: ІСТОРИКО-
КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА СЕЛА ПОПІВКИ**
Сологуб С, студент, Завалій Л.П., ст.викладач ПТ КІ СумДУ 98

6. **АНАЛІЗ ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ ПРОЦЕСУ СПАДКУВАННЯ В ЛІВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.**
Кисляк І. Г. студент, Леміш Н.О. к.і.н., КІСумДУ 99
7. **РОЗВИТОК МЕДИЦИНИ У КОНОТОПСЬКОМУ ПОВІТІ В КІНЦІ ХІХ СТ.**
Несвідоміна Н.В. м.н.с, Капустіна І.М. лектор-екскурсовод Конотопського краєзнавчого музею ім. О.М. Лазаревського 101
8. **ВНУТРІШНЯ СЛУЖБА МАЛОРОСІЙСЬКИХ КІННИХ КОЗАЦЬКИХ ПОЛКІВ ПІСЛЯ ПОЛЬСЬКОГО ПОВСТАННЯ 1830 - 1831 РР.**
Струць В.В. студент, Кузьмін Д.О. ст. викладач, КФ ПВНЗ «Європейський університет» 102
9. **ОБРАЗ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В РОСІЙСЬКІЙ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНІЙ ЛІТЕРАТУРІ**
Батюта Я.А., студент, Кузьмін Д.О. ст. викладач, КФ ПВНЗ «Європейський університет» 104
10. **СТЕЖКАМИ ПАРТИЗАНСЬКОЇ СЛАВИ: ДІЯЛЬНІСТЬ ПОШУКОВОГО ЗАГОНУ**
Несмашний В., студент, Глибченко В.Г., викладач, ПТ КІСумДУ 106
11. **ГОЛОКОСТ**
Федченко А.О., Щербина С.Ю., учениці, Телевний О.І., учитель, Конотопська міська гімназія 107
12. **ВИТОКИ МУЗЕЙНО-ТЕХНІЧНОЇ СПРАВИ У м. КОНОТОП**
Ганзя М.М., завідувач відділу «Музей авіації», Конотопський краєзнавчий музей 109
13. **У МОГО ЖИТТЯ СТІЙКА ОСНОВА (50-РІЧЧЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРЕМІЇ УКРАЇНИ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ)**
Головань Н.М., Журавель Л.В., учитель-методист, Конотопська гімназія 111
14. **СТЕПАН ПЕТРОВИЧ ВЕЛИКДАН ЯК ПРОДОВЖУВАЧ СІМЕЙНОЇ СПРАВИ...**
Чумак Н.Ю. головний зберігач фондів Конотопського міського краєзнавчого музею ім. О.М.Лазаревського 113

15. **TERRA INCOGNITA МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ**
Метла В.А., директор Конотопського міського краєзнавчого музею ім. О.М. Лазаревського 115
16. **СУЧАСНА ПОПУЛЯРНА ЛІТЕРАТУРА - ДЖЕРЕЛО ІСТОРИЧНИХ ЗНАНЬ ЧИ ГУЧНИХ СЕНСАЦІЙ?**
Очкасов В.І., викладач Політехнічний технікум КІ СумДУ 116
17. **РОЗВИТОК ПЛАНЕРИЗМУ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ.**
Степовий В.Р., Безродний Я.В., студенти, Радько Т.М., керівник музею ПТ КІ СумДУ 118
18. **МУЗЕЙ ІСТОРІЇ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ – ЙОГО ДУХОВНА СКАРБНИЦЯ**
Боготирьова І., студент, Радько Т.М., керівник музею ПТ КІ СумДУ 120

**СЕКЦІЯ «ПЕДАГОГІКА ТА МЕТОДИКА
ВИКЛАДАННЯ»**

1. **АКТИВІЗАЦІЯ УЧБОВОГО ПРОЦЕСУ**
Шкіра А.М., ст. викладач, ШІ СумДУ 123
2. **ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ І БЛАГОДІЙНИЦТВО: ЯК ПІДВИЩИТИ ГРОМАДСЬКУ АКТИВНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**
Глушан А.В., студент, Бадьор І.В., викладач-методист, ППТ КІ СумДУ 123
3. **ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ СМАКІВ ЗАСОБАМИ ХОРОВОГО СПІВУ**
Зільберштейн Д. Я., учитель-методист, Конотопська міська гімназія 125
4. **ТЕСТУВАННЯ ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ**
Кириленко Т., студент, Ткаченко Л.М., ст. викладач, КІ СумДУ 126
5. **МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «СПЕЦІАЛІЗОВАНІ МОВИ ПРОГРАМУВАННЯ» ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ІНФОРМАТИКА»**
Проценко О.Б., доцент, Ємельяненко В.В., аспірант 128

6. **РОЗВИТОК МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ
У ПРОЦЕСІ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ**
Нікітіна О.В., вчитель, ЗОШ № 23, м. Суми 129
7. **ФОРМУВАННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ УЧНІВ
ШЛЯХОМ СТВОРЕННЯ ЄДИНОГО ВИХОВУЮЧОГО
СЕРЕДОВИЩА**
Матвійчук О.Б., директор Конотопської ЗОШ І-ІІІ ст. №2 131
8. **АКМЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ
ОСОБИСТОСТІ КОНКУРЕНТНОЗДАТНОГО
ВИПУСКНИКА КОЛЕДЖУ**
Хрокало Г.А., викладач, Роменський коледж КНЕУ 133
9. **УМОВИ І ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ПРОБЛЕМНОГО
НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ОСНОВ
ІНФОРМАТИКИ**
Голубков В.М., викладач, Путивльський педагогічний
коледж 134
10. **ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**
Ярохно С.А., учитель, Конотопська ЗОШ І-ІІІ ступенів №14 136
11. **НАЙВАЖЛИВІШІ СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МОЛОДІ**
Королевська Ю.Ю., студент, Бадьор І.В., викладач-
методист, ІІТ КІ Сум ДУ 138
12. **АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНА РОБОТА З
ЛЮДЬМИ, ЯКІ МАЮТЬ ФУНКЦІОНАЛЬНІ
ОБМЕЖЕННЯ**
Щербакова Ю.Ю., студент, Бадьор І.В., викладач-методист,
ІІТ КІ Сум ДУ 140
13. **БОНУСНА СИСТЕМА ВИХОВАННЯ**
Юрченко Т.О., вчитель Конотопської ЗОШ І-ІІІ ст. №5 141
14. **УВАГА В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ВИЩОЇ
МАТЕМАТИКИ**
Рязанцева О.В., викладач, ІІТ КІ СумДУ 143
15. **МЕТОД ПРОЕКТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ
МОВИ**
Котлярова Л.П., викладач, ІІТ КІ СумДУ 144
16. **ПРИЧИНИ НЕУСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ
ТЕХНІКУМУ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ** 145

- Рязанцев В.В., викладач, ПТ КІ СумДУ
17. **СПОСОБИ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ НАВЧАННЯ
СТУДЕНТІВ** 146
Сахнюк Ю.В., викладач, ПТ КІ СумДУ
18. **ХАРАКТЕРИСТИКА DELPHI ЯК ПРОГРАМНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ МОДЕЛЮВАННЯ ФІЗИЧНИХ
ЯВИЩ** 147
Гришанов С.В.магістрант, Базурін В.М.асистент ГНПУ
19. **МІСЦЕ ЕЛЕКТРОННОГО ПОСІБНИКА
В СИСТЕМІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ** 148
Осадчий С.В., к..пед.н., доцент КІ СумДУ
20. **АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ВПРОВАДЖЕННЯ
ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ** 150
Осадчий А.С., майстер виробничого навчання
Конотопського вищого професійного училища №4
21. **АНАЛІЗ ВЛАСТИВОЧТЕЙ ЕМУЛЬСІЙ ТА СУСПЕН-
ЗІЙ РЕЧОВИН, ОТРИМАНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ
УЛЬТРАЗВУКОВОГО ДИСПЕРГАТОРА УЗДН-А** 152
Бедюх А., Фурса А. магістранти, Грудинін Б.О., доцент,
к.п.н., ГНПУ ім. О. Довженко
22. **АКТУАЛЬНІСТЬ УПРАВЛІНСЬКОГО ДОСВІДУ
А.С. МАКАРЕНКА У СУЧАСНІЙ ПРАКТИЦІ
ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ
В ЗНЗ** 154
Гавриленко І.І., аспірант СумДПУ ім. А.С. Макаренка
23. **МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ВИХОВАННЯ В
ПЕДАГОГІЧНІЙ СИСТЕМІ А.С. МАКАРЕНКА** 156
Галімова І.В., викладач СумДПУ ім. А.С. Макаренка
24. **САМОСТІЙНА ПІЗНАВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК
ІНДЕКАТОР РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА** 157
Максименко Т.М., викладач СумДПУ ім. А.С. Макаренка
25. **ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ
В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ «ЄВРОПИ ЗНАНЬ»** 158
Михайлик А.А., викладач СумДПУ ім. А.С. Макаренка
26. **ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ РОЗВИТКУ
ДВОМОВНОЇ ОСВІТИ В США** 160
Товчигречка Л. В., викладач СумДПУ ім. А.С. Макаренка
27. **ПЕРОВСКІТИ ЛЕГОВАНІ ІОНАМИ ЄВРОПІО :** 161

**ЦЕНТРИ ЛЮМІНІСЦЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ
ЗАСТОСУВАННЯ.**

Дудченко В.Є. магістрант, Шелудько В.І. доцент, к.ф.-м.н.
ГНПУ ім. О.Довженка

28. **ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ УРОКУ НА
ВИРОБНИЦТВІ**
Щербина О.М. студент; Галак К.М. викладач-методист, ПТ
КІ СумДУ 164
29. **РОЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У
ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУ**
Маслова О.В., викладач, КІ СумДУ 165
30. **СТАН УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ
ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У
ПРАКТИЦІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**
Гребеник Т.В., директор ПТ КІСумДУ 167
31. **ДОСВІД РОБОТИ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА НА
ПЕРШОМУ КУРСІ ВНЗ І – ІІ РІВНЯ АКРЕДИТАЦІЇ**
Галак К. М., викладач-методист, ПТ КІ СумДУ 168
32. **МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ЛАБОРАТОРНИХ РОБІТ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН**
Степовий В.Р., студент; Галак К.М., викладач-методист ПТ
КІ СумДУ 170
33. **ВПРОВАДЖЕННЯ КОМУНІКАТИВНОГО МЕТОДУ
НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ І-ІІ РІВНЯ АКРЕДИТАЦІЇ**
Палєєва А.А., викладач, ПТ КІ СумДУ 172
34. **ЕКОНОМІЧНА КУЛЬТУРА ЯК РИСА СУЧАСНОГО
ФАХІВЦЯ З МЕНЕДЖМЕНТУ**
Салогуб О.В., методист, ПТ КІ СумДУ 174
35. **ІНТЕГРАТИВНІ ПРИЙОМИ НА ЗАНЯТТЯХ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**
Федоренко І.С., викладач, ПТ СумДУ 175
36. **ВЗАЄМОДІЯ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
ТА СІМ'Ї У ВИХОВАННІ ГАРМОНИЧНО
РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА**
Туманова Ю.В., викладач, ПТ КІ СумДУ 176
37. **ВЛАСНІ ФУНКЦІЇ 4 – ВИМІРНОГО КВАНТОВОГО** 177

- МОМЕНТУ КІЛЬКОСТІ РУХУ (МЕТОДИКА ОБЧИСЛЕННЯ В ОРИСФЕРИЧНІЙ СИСТЕМІ КООРДИНАТ)**
Ковтун В.О., магістрант, Качурик І. І. д.ф.-м.н., проф. ГНПУ ім. О. Довженка
38. **ВЛАСНІ ФУНКЦІЇ 4 – ВИМІРНОГО КВАНТОВОГО МОМЕНТУ КІЛЬКОСТІ РУХУ (МЕТОДИКА ОБЧИСЛЕННЯ В СИСТЕМІ КООРДИНАТ ЛОБАЧЕВСЬКОГО)**
Милка О.Ю., магістрант, Качурик І. І., доктор ф.-м.н., професор ГНПУ ім. О. Довженка 179
39. **ВИКОРИСТАННЯ СЕРВЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ СТВОРЕННЯ МОДУЛЯ МОНІТОРІНГА ЗНАНЬ**
Булашенко А.В., викладач, ШІ СумДУ 182
40. **НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ЯК ПРІОРИТЕТНА ФОРМА ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ**
Грищенко Т.В., керівник позанавчального відділу КІ СумДУ 183
41. **ОРГАНІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ОСВІТНИХ ТРАЄКТОРІЙ СТУДЕНТІВ**
Іващенко М.В., ст. викладач, ГНПУ ім. О. Довженко 185
42. **ОСВІТА, НАУКА І КУЛЬТУРА МОЛОДІ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**
Лозовицький О.С., к.політ.н., доцент КІ СумДУ, докторант Національної Академії державного управління при Президентові України 186
43. **ЗАСТОСУВАННЯ ІКТ ДЛЯ МОДЕЛЮВАННЯ ФІЗИЧНИХ ЯВИЩ**
Олефір Л.А., магістрант, Базурін В.М., асистент ГНПУ 188
44. **ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ СТВОРЕННЯ ОБ'ЄМНИХ ЗОБРАЖЕНЬ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТЕМИ КОМП'ЮТЕРНА ГРАФІКА**
Сорока В. В., магістрант, Толмачов В. С., ст.викладач ГНПУ ім. О.Довженка 192
45. **ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ У ВИЩИХ** 193

НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Бойко О.В., Корецький С.В. магістранти, Шелудько В.І.
доцент, к.ф.-м.н. ГНПУ ім. О.Довженка

46. **МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ
УЧНІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ РОЗДІЛУ
«ЕЛЕКТРИЧНИЙ СТРУМ У РІЗНИХ
СЕРЕДОВИЩАХ» (на прикладі напівпровідникових
пристроїв)**
Часницький Д.О., магістрант, Кухарчук Р.П., доцент, канд.
пед. наук. ГНПУ ім. О.Довженка 195
47. **МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ
«ЕЛЕКТРОЛІЗ» У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ «ФІЗИКА»**
Белінський Д.О., студент, Шелудько В.І. доцент, к.ф.-м.н.
ГНПУ ім. О.Довженка 197
48. **ФОРМУВАННЯ ВАРІАТИВНОГО МИСЛЕННЯ Й
РОЗВИТОК ЗДАТНОСТІ ДО РАЦІОНАЛЬНОГО
ВИБОРУ СПОСОБУ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ
МАТЕМАТИЧНОЇ ПРОБЛЕМИ**
Кабачна С. М. учитель-методист, Конотопська міська
гімназія 199

ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ОСТАННЬОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ У СВІТІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ В УКРАЇНІ

Хукаленко Д.М., *учень*

Конотопська спеціалізована школа І-ІІІ ст. №12

Більшість експертів причинами світової фінансової кризи 2008-2009 років називають проблеми в американській економіці, а саме у фінансовій сфері, що виникли внаслідок різкого скорочення заощаджень, зростання дешевих кредитів, неадекватного споживання та спекуляцій на ринку ризикованих іпотечних цінних паперів. Тепер більш докладніше:

1. У 2001-2008 роках ціни на будинки в США стрімко пішли вгору, у цей час Федеральний Резерв США проводив політику надмірного зниження процентних ставок. Зростання цін на житло разом з низькими ставками спонукав мільйони людей використовувати свої будинки, як банкомати. Домовласникам було дозволено виплачувати передчасно іпотечні кредити за фіксованою ставкою.

2. Низькі ставки по кредитах, а також видача останніх особам, що були далеко некредитоспроможними. Спеціально створена комісія в США для розслідування причин кризи підрахувала, що американці жили в середньому на 103% від своїх доходів.

3. Багато домовласників рефінансували свої будинки, щоб придбати більше нерухомості, автомобілів, меблів або високоякісних товарів. Пожвавлення витрат роздуло в США і за кордоном економіку, що підживлювалася надлишковим доларом. Азія відчула збільшення попиту на її експорт і збільшила виробництво.

4. В результаті домовласники перевищили свої кредитні лінії і були не в змозі їх повернути.

5. Коли житловий ринок звалився, спричиняючи крах, так званих іпотечно-покритих цінних паперів, було вже надто пізно змінювати курс. Низхідна спіраль швидко вдарила по банках, привівши до краху Lehman Brothers 15 вересня. Фінансова індустрія отримала приголомшливий удар, її втрати склали трильйони доларів. Також було втрачено довіру до банківської системи. Ситуація швидко переросла у глобальну рецесію.

Хочу підкреслити, що всі ці події: обвал ринку нерухомості, стрімке зростання кількості неповернених кредитів, банкрутство кредитних фондів, списання світовими банками сотень мільярдів доларів збитків, обвал фондових ринків, ріст цін на енергоносії - відбулися за період менше одного року. Фактично, надзвичайно тісна взаємопов'язаність та переплетеність фінансових систем призвела до того, що криза на американському ринку переросла у кризу світової економіки.

Що ж, криза такого масштабу не могла не зачепити економіку України, яка інтегрована у світову економіку. На жаль, об'єм роботи обмежений (тож сподіваюся компенсувати те, що не зміг написати, під час презентації роботи), тому переходжу до тез:

1. Відомо, що локомотивом економіки є середній клас, тобто малий та середній бізнес. Після ухвалення Податкового кодексу цей прошарок суспільства значно скоротився і втратив позиції. Тож, на мою думку, потрібно переглянути політику держави з цього питання, зважаючи на те, що у світі є тенденція до збільшення долі середнього класу у суспільстві.

2. Залучення інвестицій до країни, а для цього потрібно мати прозоре законодавство і вигідні умови для інвесторів. Налагодження механізму 100% відшкодування ПДВ.

3. Україні потрібна жорстка продумана бюджетна політика. Неприпустиме збільшення бюджетного дефіциту, треба радикально скорочувати державні витрати. Резервами у цьому плані є здійснення адміністративної реформи, ліквідація цілої групи галузевих міністерств та установ, спрощення системи управління (реформа повинна бути реальною).

4. Розвиток власних внутрішньодержавних джерел паливно-енергетичних ресурсів, а також стимулювання розвитку енергозберігаючих технологій. Поступова відмова від атомної електроенергії.

Керівник: Олех А.П., *вчитель-методист*

АНАЛІЗ ПРИЧИН ВИНИКНЕННЯ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Криворук В.О., учениця

Конотопська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів №12

Актуальність теми дослідження викликана глобальними масштабами кризових явищ, періодичністю їх повторення, несхожістю однієї кризи на іншу, руйнівними соціально-економічними наслідками для суспільства.

Мета дослідження: оцінка впливу таких негативних проявів процесів глобалізації як фінансова криза на економіку України.

Об'єкт дослідження: суть кризових явищ взагалі. Предмет дослідження: вплив кризи на економіку України.

Методологія. Використані загальнонаукові методи пізнання: спостереження та збирання фактів, метод аналізу та синтезу, системний підхід, історичний та логічний методи.

512115
Розкриття класифікації криз за різними критеріями. Виведено поняття «світова фінансова система» та «фінансова криза». Розкрито сутність світових фінансових криз. Аналіз суті, тривалості та перебігу економічної кризи в Україні на початку ХХІ ст. на основі статистичних показників.

Акцентовано вплив світової фінансової кризи на розвиток банківської системи України. Запропоновано конкретні кроки щодо механізму розвитку української економіки в умовах кризових явищ, визначено ефективні інструменти антициклічної політики, що мають послабити тиск на національне господарство. Обґрунтування пріоритетного принципу побудови антикризової політики: не «стабілізація, потім - зростання», а «стабілізація – через зростання».

Наукова новизна отриманих результатів: поглиблення існуючих положень щодо виникнення, розвитку і поширення кризових явищ на національну економічну систему та формування науково-практичних рекомендацій щодо розробки механізму розвитку економіки держави в умовах глобальної економічної кризи.

Теоретико-практична значущість роботи полягає в усвідомленні суті циклічного розвитку на основі аналізу матеріалу дослідження та в полегшенні пошуку шляхів виходу зі стану рецесії чи депресії.

Керівник: Олех А.П., вчитель-методист

РОЛЬ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Хукаленко Д.М., *учень*

Конотопська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів №12

Розглянута тема є надзвичайно актуальною на сьогоднішній день, адже стан системи соціального захисту населення України у світлі прийняття нового Податкового кодексу та пенсійної реформи потребує значного корегування і державної допомоги. Кожного з нас хвилюють питання медичного й соціального страхування, проблеми безробіття, епідемії та пандемії, корупції. У контексті дискусій щодо необхідності проведення пенсійної, податкової, адміністративної, житлової, медичної реформ у післякризовий період слід розглядати не «реформи заради реформ», а «реформи заради зростання добробуту».

У науково-дослідницькій роботі, що представлена на суд журі, через призму аналізу політики соціального захисту в Україні запропоновано модель соціального забезпечення в державі:

Українська модель соціально орієнтованої економіки передбачає, насамперед, необхідність забезпечення соціально гарантованого мінімуму задоволення потреб.

Інструментом реалізації такої моделі можуть стати адресна соціальна політика, активна політика зайнятості. Вказана модель повинна увібрати в себе усе краще, що результативно діє в країнах з ринковою економікою. А саме, активний попереджувачий характер соціальної політики, створення соціальних та правових умов для реалізації економічної ініціативи громадян, оптимальний обсяг перерозподілу ВВП через бюджет на кожному етапі розвитку, активна участь приватних і громадських організацій у наданні соціальних послуг і благ соціально незахищеним категоріям громадян, реалізація ідей соціальної солідарності і субсолідарності, пріоритет соціально незахищених категорій громадян.

Ціннішим у вказаній моделі соціально орієнтованої економіки є те, що вона передбачає не лише соціальний захист, а й створення такого організаційно-економічного механізму, який би сприяв зменшенню частини населення, що потребує соціальної допомоги.

Запровадження такої моделі повинно передбачати реалізацію наступних стратегічних завдань соціальної політики, які можуть

вирішуватися на рівні окремого регіону - забезпечення виконання ухвалених державних програм; на регіональному рівні: здійснення контролю за структурними зрушеннями в економіці регіону, забезпечення життєдіяльності та підтримки відповідного рівня життя населення, створення нормативної бази формування місцевих бюджетів.

А щодо реальних реформ, які можна розпочати впроваджувати вже сьогодні, то це можуть бути обмеження послуг та товарів, на які може бути витрачена матеріальна допомога при народженні дитини (наприклад: навчання, лікування, оздоровлення, купівля нерухомості), підтримка аграрного бізнесу, у вигляді надання податкової відпустки на строк 3 роки та зняття різних обмежень на її продаж (адже Україна є аграрною-потенціальною країною з 30% світових запасів чорнозему і треба це використовувати), побудова або реконструкція фабрик, на яких би могли працювати люди з обмеженою дієздатністю, це зробить їх суспільно значущими і вони зможуть отримувати додатковий прибуток окрім державної допомоги (при вдалому бізнес-плані ці фабрики ще й будуть приносити прибуток, а отже окупляться), відмова у виплаті субсидій всім, окрім пенсіонерів та інвалідів, матеріальне становище яких підлягає перевірці, згідно інструкцій (всі працездатні повинні бути забезпечені роботою, а не сидіти вдома і отримувати державні субсидії), чітке розділення між малим, середнім та крупним бізнесом і підтримка першого, бо він є оплотом середнього класу, а як зазначено у моїй роботі, середній клас є рушійною силою економіки, забезпечення сиріт безкоштовним навчанням (відповідно до знань та здібностей).

Керівник: Олех А.П., *вчитель-методист*

ФОРМУВАННЯ СПОЖИВЧОГО КОШИКА В УКРАЇНІ

Штурман О.О., *студент*

Конотопська філія ПВНЗ «Європейський університет»

В більшості країн світу рівень життя громадян давно визначається вартістю її «споживчого кошика». Тому методика обчислення споживчого кошика нині є надзвичайно актуальним питанням, оскільки на основі споживчого кошика формується прожитковий

мінімум, згідно з яким розраховують пенсії, соціальні пільги та виплати.

Метою дослідження є розглянути сучасної структури українського споживчого кошика, зокрема норми споживання, склад продуктів харчування, набір непродовольчих товарів та послуг і з'ясувати, наскільки споживчий кошик українського громадянина відповідає міжнародним нормам формування аналогічного кошика.

Споживчий кошик - асортимент товарів, що характеризує типовий рівень і структуру місячного (річного) споживання людини або сім'ї.

Поняття «*споживчий кошик*» нерозривно пов'язане із поняттям «*споживчий бюджет*», який, у свою чергу, може бути двох видів: *мінімальний споживчий бюджет (МСБ)* і *раціональний споживчий бюджет (РСБ)*. Перший визначається як набір продовольчих і непродовольчих товарів та послуг у натуральному і вартісному вираженні, що забезпечує задоволення основних фізіологічних і соціально-культурних потреб людини. *Раціональний (або оптимальний) споживчий бюджет* відображає споживання товарів і послуг, забезпеченість предметами культурно-побутового та господарського призначення згідно з науково обґрунтованими нормами та нормативами задоволення раціональних, тобто, розумних потреб людини.

Формуванням споживчого кошика в Україні безпосередньо займається Кабінет Міністрів України. На основі даних споживчого кошика та споживчого бюджету розраховуються такі показники, як мінімальна заробітна плата та мінімальна пенсія.

В Україні при розрахунку споживчого кошика використовується методологія Ленінградського інституту гігієни праці, розроблена ще у 1990 р. Так, згідно з цією методикою чоловікам на рік пропонують сім пар шкарпеток, дві сорочки та майки. Осіннє пальто взагалі не передбачене. Натомість, є куртка - одна на чотири роки. Щодо продовольчої частки в кошику, то українцям в день пропонують з'їсти менше ніж у блокадному Ленінграді (на початку блокади у 1941 році для тилкових бійців Червоної Армії хлібний пайок складав 600 г).

У світовій практиці вміст кошика переглядається кожні 4-5 років. Відповідно до ст.3 Закону України «Про прожитковий мінімум», в Україні мають діяти так само, але проміжки затягуються до дев'яти років.

Практика формування проектів споживчого кошика в Україні виявила низку питань, що потребують вирішення у найближчій перспективі. Робота з удосконалення споживчого кошика має передбачати оновлення структури споживчого кошика, врахування регіональних відмінностей, перегляд фізіологічних норм, врахування платних послуг, врахування суттєвого подорожчання основних продуктів харчування, адже саме вони чинять найбільший вплив на вартість споживчого кошика.

Формування споживчого кошика в теорії значно відрізняється від потреб людей на практиці. На сучасному етапі причиною поглиблення такої невідповідності стала економічна криза, яка вплинула на матеріальний стан суспільства. Проте на вищому рівні, тобто в Кабінеті Міністрів України, який відповідає за формування споживчого кошика та в Міністерстві економіки, розглядаються ідеї та проекти щодо вдосконалення системи розрахунку потреб людини, розширення та оновлення числа найменувань, які в майбутньому будуть входити до споживчого кошика.

Керівник: Васильченко Н.В., *ст. викладач*

КОНЦЕПЦІЯ БЕЗЗБИТКОВОСТІ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Клунко Н., *студентка КІСУмДУ*

Невід'ємною частиною сучасного управління підприємством є аналіз беззбитковості. Аналіз беззбитковості найбільш корисний в нестабільних політично-економічних умовах та ефективно використовується підприємствами в наступних випадках:

- 1) для поточного планування при визначенні моменту подолання кризи;
- 2) для забезпечення інформацією під час розробки антикризових заходів шляхом аналізу впливу змін у ціні продукції, обсягах продажів, величині всіх видів витрат, включаючи й фінансові;
- 3) для оцінки проектів, спрямованих на фінансове оздоровлення компанії.

Економічна модель беззбитковості базується на розумінні сутності витрат в короткостроковому періоді. З огляду на можливості підприємства змінювати обсяги використання ресурсів у процесі

виробництва, розрізняють різні періоди часу: короткостроковий та довгостроковий.

Слід зазначити, що під час аналізу на основі точки беззбитковості звичайно розглядаються найпростіші взаємозв'язки обсягів виробництва, витрат, доходу фінансових зобов'язань, проте навіть вони наочно показують рамки, в яких має сенс продовження виробництва, напряду розвитку діяльності і збільшення вартості організації.

В цілому можна сказати, що управління на основі використання точки беззбитковості доцільно як процедур планування витрат, так і в аналізі витрат. У ході планування ці методи допомагають здійснювати антикризове управління у формі попереднього контролю, недопущення вибору ризикованого або невірною шляху. Під час аналізу виконання плану – оцінити фактичні результати, виявити помилки і розробити систему керованих заходів, спрямованих на фінансове оздоровлення компанії і зростання її вартості за рахунок оптимізації витрат.

Аналіз операційної беззбитковості дозволяє проводити оцінку чутливості до змін всіх параметрів, що впливають на прибуток від основної діяльності. Дослідження показують, що за інших рівнів умов прибуток найбільш чутливий до зміни ціни, обсягів виробництва і продажів. Ступінь впливу на прибуток змінних і постійних витрат залежить від питомої ваги цих видів витрат у кожному конкретному випадку.

Слід зазначити, що характерною помилкою під час спаду виробництва і продажів є прагнення приділити основну увагу скороченню витрат, проте це не завжди правильно. Як правило, вищий і швидкий ефект може за реалізації нових проектів без збільшення постійних витрат. У кризовій ситуації проведення аналізу операційної беззбитковості обов'язкове для всіх проблемних груп продукції, при цьому вони повинні бути складені дійсно з однорідних видів продукції, що мають загальні проблеми з сировиною, виробничими потужностями, збутом тощо. Дослідження продуктів, згрупованих лише за зовнішніми ознаками схожості, може неправильно орієнтувати осіб, які розробляють антикризові заходи, призвести до помилкових рішень.

У кризовій ситуації проведення аналізу операційної беззбитковості обов'язкове для всіх проблемних груп продукції, при цьому вони

повинні бути складені дійсно з однорідних видів продукції, що мають загальні проблеми з сировиною, виробничими потужностями, збутом і т.д. дослідження щодо продуктів, згрупованих лише за зовнішніми ознаками схожості, може неправильно орієнтувати осіб, які розробляють антикризові заходи, призвести до помилкових рішень. Одержана в результаті такого підходу інформація більше наближена до реальності, дозволяє ухвалювати рішення на підставі обліку переважної кількості чинників, що впливають на фінансовий стан компанії.

Керівник: Щербина О.В., *ст. викладач КІСумДУ*

НАЦОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНФЛЯЦІЇ

Мещеряков Ю.В., *студент*

Політехнічний технікум КІ СумДУ

У перших числах кожного місяця, на два-три тижні раніше, ніж загальні результати економічного розвитку країни, Держкомстат публікує індекс споживчих цін (ІСЦ). Індекс споживчих цін - це показник, який характеризує зміни у часі загального рівня цін на товари та послуги, які купує населення для невиробничого (власного) споживання. Він є показником зміни вартості фіксованого набору споживчих товарів та послуг постійної якості з постійними характеристиками у поточному періоді порівняно з базисним.

До них, зокрема, з повним правом можна зарахувати індекси цін виробників промислової продукції, цін інвестицій в основний капітал, цін на будівельно-монтажні роботи, індекси-дефлятори ВВП. Для країн із розвинутою ринковою економікою ІСЦ — один із найважливіших макроекономічних показників, який поступається за значимістю хіба що ВВП. Та як його розраховують, які товари й послуги він охоплює, чи потрібно його вдосконалювати? І головне — чи є в нас підстави йому вірити?

Для розрахунку індексу інфляції потрібні два блоки даних. Перший — про середню зміну цін по кожному з товарів і платних послуг, включених в індекс. Другий — про питому вагу витрат на цей вид товарів і послуг у загальній сумі грошових споживчих витрат населення. Що ж до спостереження за зміною цін, то цією досить складною роботою на місцях постійно зайняті кілька сотень

статистиків у 550 містах, включаючи з районні центри. Ціни щомісяця реєструються в магазинах, на міських ринках та в усіх інших місцях, включаючи «неорганізовані ринки». У такий спосіб визначаються середні зміни цін стосовно аналогічних за попередній місяць. Ще донедавна в цілому по містах України щомісяця проводився понад один мільйон реєстрацій цін. Безумовно, ІСЦ, який розраховують у будь-якій країні, не може охоплювати абсолютно всіх споживчих товарів та послуг. Беруть, як правило, кілька сотень більш значущих. До листопада 2001 року наш ІСЦ охоплював 425 позицій, у тому числі 108 продовольчих, 237 непродовольчих товарів і 80 видів платних послуг. Відчувалася невиправдана деталізація, виділення дуже незначних позицій з непродовольчих товарів, питома вага на придбання яких на практиці дуже й дуже незначна. Так, 101 із 237 непродовольчих товарів займав у споживчих витратах 0,010% і менше. З огляду на це наприкінці 2002 року перелік товарів і послуг індексу було переглянуто й скорочено до 270. Тепер наш ІСЦ включає 102 продовольчих, 120 непродовольчих товарів і 48 видів платних послуг.

Основою для визначення ваги окремих товарів і послуг у ІСЦ є дані вибіркового обстеження домогосподарств. В Україні з 1999 року вони базуються на міжнародній методології й практиці країн Євросоюзу. У десятці найбільш значущих позицій ІСЦ — виключно витрати на продовольчі товари (сім) і житлово-комунальні послуги (три). Серед них і близько немає жодного непродовольчого товару, включаючи автомобілі. Десятку відкриває хліб пшеничний — 5,508%, далі йдуть цукор — 3,847%, центральне опалення — 3,237%, електроенергія — 3,005%, картопля — 2,910%, свинина — 2,759%, яйця — 2,589%, молоко — 2,424%. Замикає десятку соняшникова олія — 2,115%.

Якщо подивитися на динаміку трьох останніх років, то, при загальному зростанні цін у січні 2011 року до грудня 2008-го на 31,4%, ціни на продовольство зросли на 31,0%, на непродовольчі товари — на 10,7%, лідирують і далі платні послуги — зростання на 42,4%. По всіх непродовольчих товарах основні зміни стосувалися бензину та паливно-мастильних матеріалів.

Чи можна довіряти ІСЦ? У багатьох країнах національні індекси викликають недовіру окремих громадян, які вважають, що в такий спосіб відбувається заниження реального зростання споживчих цін.

Не є винятком і Україна. Проте насправді наш ІСЦ свідомо не занижується, і в цьому сенсі йому цілком можна довіряти. Всі первинні розрахунки індексу проводяться і попередньо ретельно перевіряються в регіонах, і лише в цілому по Україні зводяться в центрі.

Керівник: Сахнюк Ю.В., викладач

НАЙІСТОТНІШІ ВАДИ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

Харченко М.С, студент

Світова фінансова криза та її наслідки стали серйозним випробуванням для нашої країни і чітко виявила проблеми, що вже існували в українській економіці.

Ринок праці України сьогодні є розбалансованим і малоефективним. Тому однією з найбільш актуальних проблем в Україні є здійснення ефективної політики щодо подолання безробіття та проведення ефективного реформування ринку праці.

Показник, за яким Україна найбільше відкотилася за час фінансової кризи – до рівня 2003-2004 рр. (8,5-10%), - це рівень безробіття.

Як свідчать дані Державного комітету статистики України в грудні 2010 р. було зареєстровано 544,9 тис. безробітних, що на 2,5% більше, ніж за відповідний період 2009 р. (531,6 тис. осіб). Рівень зареєстрованого безробіття в Україні до кінця лютого 2011 року становив 2,2% населення працездатного віку. У попередньому місяці показник безробіття склав 2,1%, в грудні 2010 р. – 2%, в листопаді – 1,6%, в жовтні – 1,4%, у вересні – 1,5% [1].

За результатами дослідження ринку праці в м. Конотопі протягом 2010 року зареєстровано 2882 безробітних, серед них у місті – 2070 осіб, в районі – 802 особи. Серед молоді до 35 років зареєстровано 2279 безробітних [2].

Кількість вільних робочих місць (вакантних посад), заявлених підприємствами, установами й організаціями до служби зайнятості до кінця лютого 2011 р. становила 79,2 тис. чол. Отже, на 10 вільних робочих місць претендують одразу 87 чоловік. Що є доволі невтішним показником [1].

Особливо гостра проблема - безробіття, зниження зайнятості, трудова міграція, дисбаланс попиту та пропозиції робочої сили. Зміни

у структурі зайнятості за кваліфікаційними групами засвідчили, що економічне зростання супроводжувалось зростанням зайнятості представників найпростіших професій та працівників сфери обслуговування й торгівлі й, навпаки, скороченням зайнятості спеціалістів, кваліфікованих робітників і кваліфікованих аграріїв.

Негативні демографічні тенденції на ринку праці. З 1993 року Україна має стійку динаміку скорочення чисельності населення, а також скорочення населення працездатного віку при збільшенні кількості населення непрацездатного віку. Скорочення чисельності безробітного населення, збільшення зайнятого та економічно активного населення, на яке вказує Державний комітет статистики України, свідчить про вихід на ринок праці осіб непрацездатного, зокрема, пенсійного віку. Вказана тенденція є причиною виникнення дефіциту трудових ресурсів, зокрема, кваліфікованих, та стає суттєвим обмежувачем прискорення темпів економічного зростання в усіх галузях економіки [3].

Вагомим механізмом адаптації ринку праці України є політика в галузі оплати праці. Рівень оплати праці в Україні низький не лише у порівнянні із загальним рівнем оплати праці в країнах з розвинутою ринковою економікою, але й з урахуванням фактичної продуктивності праці.

На сьогодні нагальною також є потреба створення нових робочих місць. З огляду на наближення демографічної кризи, яка почне відчуватися вже після 2020 року, і катастрофічне старіння населення України, нові робочі місця повинні вирішити найскладніше завдання матеріального забезпечення не лише працюючих, а й зростаючої кількості пенсіонерів, співвідношення яких до того часу буде 1,5 до 1 (зараз - 3 до 1).

Тобто нові робочі місця повинні забезпечувати вищу, ніж сьогодні, продуктивність праці та великі надходження до бюджету пенсійної системи.

Керівник: Іващенко М.М., викладач

1. Державний комітет статистики [Електронний ресурс] Режим доступу: - <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Міськрайонний центр зайнятості в м. Конотопі
3. Системні вади ринку праці України та пріоритети його реформування. (К., НІСД, 2010. – 47 с).

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛИХ МІСТ УКРАЇНИ

Воробйова Г. М., викладач

Роменський коледж ДВНЗ «КНЕУ ім. В.Гетьмана»

На сучасному етапі розбудови держави в малих містах має місце складна економічна та соціальна ситуація, передусім у сфері формування і функціонування ринку праці. Недостатнє врахування специфіки малих міст під час проведення економічних реформ загострило соціально-трудова відносини в них, призвело до безробіття в значних масштабах. Виконання соціально-економічних і культурних програм розвитку територіальних громад цих міст не забезпечено фінансовими ресурсами.

Малі міста (міста з чисельністю населення до 50 тис. чоловік) посідають особливе місце в історичному розвитку України. У них формувалася національна культура, вони є основою прогресу, гарантом стабільності держави і суспільства.

З малими містами безпосередньо пов'язане життя майже 22 млн. міських та сільських жителів. Ці міста відіграють важливу роль у розвитку і розміщенні продуктивних сил України.

Найбільш гострими загальними проблемами розвитку малих міст є:

- недостатній рівень соціального розвитку;
- відсутність необхідних фінансових ресурсів;
- одностороння спеціалізація підприємств і недостатня завантаженість їх потужностей;
- обмеженість вибору професій та інше.

На прикладі міста Ромни Сумської області можна спостерігати негативні наслідки складної соціально-економічної ситуації в регіоні. Так за даними Головного управління статистики у Сумській області кількість наявного населення м. Ромни (міськради), за оцінкою, станом на 1 січня 2011р. становила 44,4 тис. осіб, з них міських жителів – 43,9 тис. осіб (98,9%), сільських – 0,5 тис. осіб (1,1%).

Упродовж 2010р. населення Роменської міськради зменшилося на 489 осіб: за рахунок природного скорочення – на 285 осіб, за рахунок міграційного – на 204 особи.

СЕКЦІЯ : Економічні проблеми сучасності та шляхи їх вирішення

Середньооблікова кількість штатних працівників на підприємствах, в установах та організаціях м. Ромни за січень – грудень 2010р. становила 11754 особи.

Протягом цього періоду залишили свої робочі місця 2847 працівників, що складає 24,2% середньооблікової кількості штатних працівників. Протягом січня – грудня 2010р. прийнято 1666 працівників.

Кількість працюючих у режимі скороченого робочого дня (тижня) становила 17,3% (2031 особа) від середньооблікової чисельності штатних працівників.

Кількість зареєстрованих безробітних за даними державної служби зайнятості порівняно з даними на 1 грудня 2010р. збільшилась на 7,2% і на 1 січня 2011р. становила 583 особи.

Оптимізація у зібранні місцевих податків та зборів в частині оподаткування малого бізнесу та приватних підприємців є незначним (несуттєвим) фактором поліпшення економічної ситуації в цілому.

До вирішення проблеми наповнення бюджету міста необхідно підходити з різних позицій.

Основні перспективні напрямки розвитку малих міст:

- розроблення програм економічного розвитку міста;
- фандрейзинг, спрямований на реалізацію потреб громади;
- створення сприятливого інвестиційного клімату;
- розроблення проектів, участь у конкурсах з метою залучення додаткових позабюджетних коштів до розвитку громади;
- реалізація програми представлення міської громади на міжнародному рівні через участь у представницьких заходах (семінари, виставки-форуми, обмін, інше).

1. Коротко про соціально-економічне становище м. Ромни за січень 2011 року. - Режим доступу: romny.osp-ua.info/
2. Малі міста отримують державну підтримку. - Режим доступу: <http://www.auc.org.ua/>
3. Соціально-економічні проблеми розвитку монофункціональних міст. - Режим доступу: www.niss.gov.ua
4. Скібіцький О.М. Інноваційний та інвестиційний менеджмент: навч. посіб. / О.М. Скібіцький - К.: Центр учбової літератури, 2009. – 408 с.

ДЕТІНІЗАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ ШЛЯХОМ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ (ІНСТРУМЕНТИ, ЯКІ ДОЗВОЛЯЮТЬ ЗДІЙСНИТИ ДЕТИНІЗАЦІЮ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ)

Нечипоренко А.О., студентка ІІТ КІСум ДУ

Тіньова економіка становить інтерес передусім з точки зору її впливу на проходження більшості звичайних, «нормальних», економічних явищ і процесів: на формування і розподіл доходу, торгівлі, інвестування й економічні зростання країни в цілому. Вплив тіньових відносин в Україні настільки значний, що необхідність їх усебічного аналізу є очевидним.

Одна з багатьох проблем української економіки – існування широкого тіньового сектору. Серед причин його виникнення називають незавершеність інституціональних ринкових перетворень, особливості менталітету як наслідок тривалого панування тоталітарної ідеології, недосконалість податкової системи, надмірний податковий тиск на виробника і рівень життя населення, корупція в органах влади, соціальні та соціопсихологічні причини.

Податкове навантаження відносно валового доходу при задній частці оплати праці, зростає в міру зростання рентабельності. Для підприємця податковий тиск відносно прибутку до оподаткування спадає в міру зростання рентабельності, тобто підприємства із значною рентабельністю залишають собі більшу частку прибутків, ніж підприємства з незначною.

Рентабельність виробництва візьмемо на прикладі дорівнює 30%. Така величина є граничною для того, щоб був сенс (порівняно з іншими фінансовими інструментами) робити інвестиції безпосередньо в реальний сектор економіки. За 30%-вої рентабельності часта сплати податків може досягти 35%; якщо ж рентабельність виробництва становить лише 10%, то частка оплата праці в кінцевій вартості продукту не перевищує 15%, тому низькорентабельне виробництва має використовувати низько кваліфіковану працю.

Тому потрібні такі зміни податкового законодавства, які детермінують усталення іншого рівноважного становища, де рівні корумпованості і тонізації економіки були б набагато нижчими.

Згідно прийнятого нового податкового кодексу України ставка

податку на прибуток підприємства поетапно знижується з 25% до 16%. З 1 квітня 2011 року вона знизиться з 25% до 23%, с 2012 до 21%, с 2013 до 19%, с 2014 до 16%.

Вразі низької рентабельності за існуючої системи оподаткування практично немає резервів для підвищення рівня оплати праці.

Існуюча система оподаткування, коли вважати соціальні платежі оподаткуванням фонду оплати праці, не сприяє розвитку тих галузей економіки, де використовується кваліфікована праця. Тому багато суб'єктів економічної діяльності використовують частково тіньові форми оплати праці.

Єдина ставка соціальних платежів, яка сприятиме детінізації фонду оплати повинна бути 6-14%, а не 36-42%, як це закладено в Законі України від 08.07.2010 року «про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

Розраховувати на трикратне збільшення податкової бази також навряд чи можливо; крім того, детінізація – процес завжди тривалий, бо пов'язаний із закріпленими стандартами поведінки.

В розрахунках податкового навантаження необхідно поряд із ставкою оподаткування прибутку підприємств брати до уваги оподаткування фонду оплати праці і податок на доходи фізичних осіб.

Існуюча система оподаткування через значне навантаження на фонд оплати праці не сприяє розвитку тих галузей, де використовується висококваліфікована праця.

Вирішити проблему тінізації самими лише силовими методами неможливо. Стратегічне завдання суспільства у цьому напрямі – легалізація (а не знищення, заборона чи протидія) є ключовим пріоритетом детінізаційної політики. При цьому тільки комплексний підхід, у якому вирішальну роль має відіграти держава, дозволить послабити тінізацію української економіки.

Уряду потрібно прислухатись до думки підприємців і зменшити в короткі терміни ставки оподаткування прибутку підприємств і ставки єдиного соціально внеску.

Керівник : Короткевич В.М., ст. викладач

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЛОДІ ПЕРШИМ РОБОЧИМ МІСЦЕМ ЯК ЗАСІБ ЗНИЖЕННЯ МОЛОДІЖНОГО БЕЗРОБІТТЯ

Шеляг О.О., студентка

Конотопська філія ПВНЗ "Європейський університет"

Світова фінансова криза вплинула на ринок праці: різко зріс рівень безробіття, зменшились соціальні гарантії держави. Високу питому вагу - 28,2% в структурі безробітних займає молодіжне безробіття. Молодіжний сегмент ринку праці – найбільш проблемна частка загальнонаціонального ринку праці. Пошуки першого робочого місця, невідповідність рівня та якості отриманої освіти професійним обов'язкам, відсутність досвіду роботи, невідповідність запитів молоді та пропозицій роботодавців посилюють напруження на ринку праці.

Динаміка рівня молодіжного безробіття в Україні засвідчує, що за період 2006-2009рр. загальний рівень безробіття в Україні зростає, зокрема кількість безробітної молоді збільшується, за 3 роки у віковому діапазоні 15-24 рр. на 26,2%, а у діапазоні 24-29 рр. на 42,5%. Молодь, яка проживає сільській місцевості має менший рівень безробіття ніж міське безробіття.

Державним інститутом розвитку сім'ї та молоді виявлено низку проблем, які вплинули на зростання рівня безробіття серед молоді. Серед них основними є розрив між системою освіти та потребами ринку праці, перспективи попиту та пропозиції на ринку праці, незадоволення роботою через низький рівень оплати праці, нездатність до підприємницької діяльності.

Тому важливим є створення сприятливих соціально-економічних умов для особистого зростання молодих людей, формування їх творчої активності, здібностей, навичок та головне – створення умов для адаптації молоді до умов ринкових відносин.

Головна гарантія працевлаштування молодих спеціалістів, яка відрізняє їх від іншого працездатного населення, – це надання першого робочого місця молодим спеціалістам, підготовка яких здійснювалася за державним замовленням. Дана гарантія затверджена Кодексом законів про працю, «Порядком працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, підготовка яких здійснювалася за державним замовленням» від 22 серпня 1996 р., Законом України «Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або

професійно-технічну освіту першим робочим місцем з наданням дотацій роботодавцю» від 4 листопада 2004 р. який повинен був набрати чинності з 1 січня 2006 року. Тільки у 2008 році Постановою Кабінету Міністрів України від 19.03.2008 р. № 223 було затверджено Перелік професій (спеціальностей), згідно з яким буде надаватися дотація. Це робітничі спеціальності і інженерні. Згідно зі змінами від 14.07.2010р. перелік професій став більш розширеним і становить 24 професії.

Розглянемо як же «працює» механізм працевлаштування молоді на дотаційні робочі місця. Дотація надається тоді, коли роботодавець забезпечує молодого фахівця першим робочим місцем за направленням державної служби зайнятості. Така форма роботи є обопільно корисною – як для випускника, якому протягом двох років гарантується робоче місце, так і для роботодавця, котрий не витрачатиме кошти підприємства на його зарплату. Це перші вагомі кроки, здійсненні державою для того, щоб молодь не шукала щастя на чужині, а залишалася працювати на Україні. Наприклад, згідно даних міськрайонного центру зайнятості м. Конотоп, за останній рік було працевлаштовані 16 осіб.

У наданні дотації «на перше робоче місце для молоді» Україна зробила лише перші кроки — перейнявши досвід розвинених держав.

Виходячи з вищевикладеного матеріалу, можемо зробити наступні висновки. Закони України, Програми, що стосуються працевлаштування молоді дуже часто мають декларативний характер і не впроваджуються на практиці належним чином. Значна частина молоді не поінформована про свої права на ринку праці. В Україні зменшуються асигнування з бюджету на програми зайнятості населення, і молоді зокрема. Молодь, яка вперше шукає роботу, мусить набувати професію або спеціальність до початку трудової діяльності в навчальних закладах. Великого значення набуває підвищення гнучкості системи професійного навчання і перекваліфікації. При цьому плани і програми навчання слід орієнтувати на задоволення конкретних потреб замовника.

І найголовніше, на ринку праці молоді люди часто потребують не соціальної допомоги, а соціальної підтримки. Ця підтримка повинна полягати в тому, щоб забезпечити молоді гідні умови праці, підтримати молодих підприємців, допомогти адаптуватись до роботи.

Керівник: Васильченко Н.В., старший викладач

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Сігокіна А.О., викладач

Роменський коледж ДВНЗ «КНЕУ ім. В.Гетьмана»

Незважаючи на певні позитивні результати, промисловість України розвивається під впливом ряду кризових явищ і тенденцій. Проблеми допущені за умов незалежності, спричинені населенням негативних тенденцій у процесах інноваційно-технологічного розвитку у вітчизняній економіці.

Внесок промислового комплексу в економіку, досягнення Україною рівня технологічно розвинутих країн, наближення якості життя до європейських стандартів визначають провідну роль промисловості в забезпеченні найважливіших цілей і інтересів. Проте реальний економічний стан вітчизняної економіки в контексті інноваційного розвитку змушує говорити про нестабільність і непередбачуваність цього процесу. Майже не відчувається вплив інновацій на технологічний розвиток економіки і промисловості, вкрай низькі частки інноваційної продукції в обсягу реалізованої промислової продукції і рівень капітальних інвестицій в інновації в загальному обсязі інвестицій в основний капітал.

Темпи оновлення економіки та промисловості за рахунок інноваційних основних засобів є недостатніми і призводять до падіння технологічного рівня виробництва. Ступінь технологічного розвитку визначає конкурентоспроможність країни на світовому ринку, тому індекс технологічного розвитку корелює з індексом конкурентоспроможності країни. У глобальному рейтингу конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму 2010-2011 Україна спустилася на сім позицій порівняно з минулим роком і опинилася на 89-ому місці серед 139 країн світу. Середньосвітовий індекс конкурентоспроможності у світі становить 4,18 пунктів, при цьому Україна набрала всього 3,9.

Спрацювання основних фондів, зниження науково – технологічного рівня економіки України призвели до того, що вона різко відстає від розвинутих країн за експортом високих технологій.

За індексом технологічного рівня (Technology Index) Україна

посідає 64 місце серед 110 країн світу.

Інноваційна діяльність спрямовується переважно на оновлення й поліпшення існуючих виробничих комплексів, а це майже не впливає на поліпшення технологічної структури економіки та підвищення економічного розвитку промисловості.

Однією з проблем забезпечення розширеного відтворення основних фондів є вироблення механізму їх амортизацій, адекватного вимогам сьогодення. Серед джерел фінансування інвестицій амортизаційні відрахування виступають часткою власних коштів підприємства при реалізації капіталовкладень і традиційно є найважливішими.

Однією з ознак становлення економіки, яка реалізує високоефективні сучасні технології, є зниження або хоча б стабілізація сформованого в економіці рівня фондоозброєності праці – яка продовжує і продовжуватиме швидко зростати. Модернізаційна спрямованість інвестиційного процесу проявляється у технологічній структурі інвестицій – відбувається збільшення частини витрат на машини і устаткування в загальному обсязі капіталовкладень.

Нова техніка ставить перед вітчизняними підприємствами складні завдання щодо впровадження технологічних і продуктивних інновацій. Концепція СІМ (комп'ютерного інтегрованого виробництва) ставить високі вимоги до промислового підприємства. Ця концепція передбачає комплексне використання виробничої, транспортної, комунікаційної, комп'ютерної, робототехніки тощо. Такі технології позитивно впливають на практичну діяльність підприємства.

Для становлення провідної ролі високотехнологічних виробництв як основи, необхідна чітка і послідовна науково-промислова політика в контексті реалізації соціально – економічного розвитку країни із зрозумілими цілями і завданнями.

Сьогодні у більшості вітчизняних підприємств залишається тільки один спосіб вистояти в жорсткій конкурентній боротьбі – освоювати і впроваджувати нову техніку і технології, масово підвищувати професійно – кваліфікаційний рівень працюючих, удосконалювати управління виробництвом. Це забезпечить зростання продуктивності праці, зменшення витрат на виробництво і швидке підвищення економіки та якості життя населення.

ВИБІР ЕФЕКТИВНИХ ШЛЯХІВ КРЕДИТУВАННЯ ІННОВАЦІЙ

Аленіна А. О., студентка

Масштаби та темпи інноватизації в Україні прямо залежать від рівня фінансування. Оскільки для економіки України саме інновації та інноваційний розвиток є головною рушійною силою, а нестача фінансових ресурсів для реалізації інноваційних проектів є головною проблемою, нагальним завданням для суб'єктів господарської діяльності є ретельний пошук, аналіз і добір джерел інвестиційних вкладень.

Аналіз публікацій щодо питомої ваги джерел фінансування інновацій показав, що фінансування інноваційної діяльності за рахунок власних коштів випереджає інші джерела фінансування у більшості розвинених країнах світу. (Різні джерела вказують від 50% до 95% в країнах світу) [1]. Така ситуація характерна і для України [2].

В рамках цього дослідження були вибрані шість способів фінансування із кредитних ресурсів.

Уявне підприємство-виробник кондитерських виробів "InterEs" планує розширити ринок збуту шляхом збільшення асортименту пропонованих товарів, для чого планує реалізувати проект, що передбачає закупівлю нової технологічної лінії.

Випуск нової продукції дозволить підприємству отримати планові прибутки по п'яти роках відповідно у розмірі: 880, 900, 910, 920, 950 тис. грн. За умовами проекту капітальні вкладення на придбання устаткування складуть 2,24 млн. грн., а річна норма амортизації – 16%. Інвестувати здійснення проекту підприємство планує за рахунок залучення позикових коштів. Досліджувалися шість шляхів.

Результати розрахунків чистої приведеної вартості, індексу рентабельності та періоду окупності наведені на рисунках 1, 2, 3.

Рис. 1 – Залежність NPV (в грн.) від способу фінансування

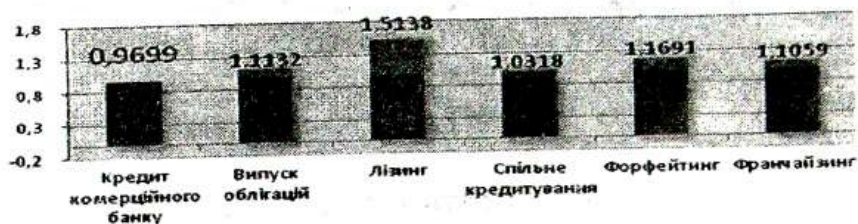

Рис. 2 – Залежність індексу рентабельності від способу фінансування

Рис.3 – Залежність періоду окупності (в роках) від способу фінансування

Із шести проаналізованих варіантів фінансування шляхом запозичень максимальний економічний ефект дає лізинг, на другому місці форфейтинг. На третьому місці по чистій приведеній вартості стоїть випуск облігацій. По NPV показник лізингу майже вдвічі більше форфейтингу (780931 грн. проти 378757 грн.), індекс рентабельності на 0,3447 вище показника форфейтингу (1,5138 проти 1,1691), а період окупності на 0,97 року (майже на рік) менше свого найближчого конкурента.

Проведені розрахунки дають можливість зробити висновок про виявлення найефективнішого джерела фінансування інновацій – лізинг, і рекомендувати українським суб'єктам господарювання сконцентрувати свої зусилля в інноваційній політиці на лізинговому варіанті фінансування.

Керівник: Скрипніченко О. П., к.е.н., доцент

1. Финансирование инновационной деятельности: мировой опыт и российская практика. Салмина О.А.//Успехи современного естествознания, № 7, 2008.//www.rae.ru
2. Джерела фінансування інноваційної діяльності. Державний комітет статистики. //ukrstat.gov.ua

КЛЮЧОВІ АГРАРНІ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Неженець О.О., студентка

Ключовими аграрними галузями є рослинництво (зернові, зернобобові, технічні та кормові культури), свинарство, молочне скотарство. Саме ці галузі найбільше впливають на продовольчу безпеку України, її експортний потенціал, екологічний стан навколишнього середовища, розвиток інших галузей сільськогосподарського виробництва[1].

Рослинництво традиційно займає найбільш вагому частку в структурі валового продукту сільського господарства України (за останні п'ять років – більше 50%). Свинарство має вагому долю в виробництві та в споживанні м'яса в Україні (30-40%). Молочне скотарство займає другу позицію в структурі валового продукту сільського господарства України (за останні п'ять років – близько 15%).

Сільське господарство України потребує системного реформування. Метою курсу реформ є якісні перетворення ключових системоутворюючих галузей сільського господарства, поетапне технологічне і технічне переоснащення, поступове досягнення аграрним бізнесом економічної незалежності від державних дотацій та субсидій. Ці реформи вписано у програму діяльності Уряду України[2].

Забезпечення та підвищення прибутковості та, відповідно, отримання економічної незалежності від дотацій та субсидій в рослинництві можливе при зниженні собівартості виробництва та збільшенні доходу від реалізації виробленої продукції. Розмір доходу в рослинництві визначається двома показниками – урожайністю та ціною на продукцію. Збільшити урожайність можна, застосувавши таку технологію, яка дозволяє змінити пропорції в структурі витрат, збільшивши виробничі витрати за статтями, що прямо впливають на врожайність, за рахунок інших статей. Отримання максимальної ціни реалізації залежить від часу продажу. В зв'язку з цим перед сільгоспвиробником постає дві основні проблеми:

-в рослинництві існує касовий розрив між часом потреби в оборотних коштах (а ціна на зерно дуже низька) і часом, коли ціна на зерно максимальна;

-в Україні існує дефіцит потужностей для якісного зберігання зерна. Це особливо відчувається в урожайні роки, коли цей дефіцит сягає 30-40%.

Вирішенням проблеми має стати Агрофінфонд з функціями «зернового ломбарду», де сільгоспвиробник міг би позичити кошти під заставу зерна зібраного урожаю (навіть під невисоку заставну ціну)[3].

Забезпечення і підвищення прибутковості та, відповідно, отримання економічної незалежності від дотацій та субсидій в свинарстві і молочному скотарстві можливе при зниженні собівартості виробництва та збільшенням доходу від реалізації виробленої продукції. Світовий досвід показує, що собівартість виробництва в найбільшій мірі залежить від генетики, здатної забезпечувати мінімальну конверсію корму, та організації технологічних процесів на відгодівлі. Збільшення доходу в свинарстві і молочному скотарстві залежить від об'ємів виробництва м'яса і молока та ціни їх реалізації. Ціна реалізації (особливо в умовах інтеграції до світових ринків) в найбільшій мірі залежить від якісних показників виробленої свинини та молока.

Отже, для ефективного розвитку ключових аграрних галузей необхідно

знизити собівартості виробництва та збільшити дохід від реалізації виробленої продукції, що залежить від урожайності та ціни продукції – в галузі рослинності та об'ємів виробництва м'яса і молока та ціни їх реалізації в тваринництві. Для вирішення названих проблем необхідна належна державна підтримка, впровадження інвестиційних проектів будівництва елеваторів середньої та малої потужності безпосередньо в господарствах для зберігання зерна та створення сучасних великотоварних ферм. При цьому визначальним фактором виробництва має бути діюча гармонізована (у відповідності до світових норм) система стандартів якості виробництва продукції ключових аграрних галузей.

Керівник: Самусь Г.І., викладач

1. news.liga.net
2. kmu.gov.ua
3. Концепція комплексної державної програми реформ та розвитку сільського господарства України (проект), с.122, minagro.gov.ua

АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ СУМСЬКОГО РЕГІОНУ

Коробкіна Ю. студентка КІ СумДУ, Циганенко О.В., викладач

Зміни міжнародної економічної кон'юнктури, глибоке ураження економіки України світовою фінансово-економічною кризою, прогресивні політичні та суспільні зрушення сьогодення разом із завданнями програми Президента України «Україна для людей» висувають нові вимоги до пріоритетів розвитку країни та її регіонів.

Перетворення Сумської області на сучасний конкурентоспроможний регіон передбачає формування сприятливих умов для функціонування ділових одиниць та забезпечення оптимального використання результатів їх діяльності для побудови комфортного середовища життєдіяльності.

Досягнення бажаного рівня конкурентоспроможності регіону здійснюється завдяки: використанню сильних сторін області; мінімізації слабких сторін; використанню можливостей; мінімізації загроз.

В останні роки спостерігається зростання основних показників розвитку регіону, але темпи зростання в деяких випадках нижчі, ніж в Україні в цілому та в інших регіонах держави. Область є індустріально-аграрним регіоном України. Загальний валовий регіональний продукт у 2008 році складає 16210 млн. грн. або 13,62 тис. грн. на душу населення. За цим показником Сумщина поступається іншим регіонам України. Частка області у ВВП України складає 1,7%.

Відображенням сильних сторін є 10 місце області в категорії «державні та приватні інституції». Досить високі результати – у категорії «інфраструктура» (12 місце). В області високий рівень якості забезпечення електроенергією (2 місце) та достатньо розвинена залізнична інфраструктура (8 місце).

Найбільшою проблемою в області, за опитуваннями підприємців у 2009 році, була інфляція і нестабільність обласної влади. Окремі рівні прогнозних показників на 2010 рік вже досягнуто за підсумками 2009 року, зокрема інвестиції в основний капітал склали 2185,3 млн. грн. при прогнозі на 2010 рік – 793-880 млн. грн.; зовнішньоторговельний оборот за 2009 рік становив

1100,6 млн. дол. США (прогноз – 813 млн. дол. США); чисельність постійного населення 1170,1 тис. осіб (прогноз – 1117-1132,4 тис. осіб); обсяг реалізованих послуг у розрахунку на 1 особу склав 1403,2 грн. (прогноз – 425-455 грн.).

Для Сумщини основою економіки є – **промисловість**, яка є важливою сферою зайнятості населення та бюджетоутворюючою галуззю. Це багатогалузевий комплекс, який об'єднує близько 270 великих та середніх підприємств.

У структурі реалізованої продукції основна частка припадає на переробну промисловість (79,7%), у тому числі найбільше реалізується продукції підприємствами машинобудування (36,3%) та харчової промисловості (21,1%).

Тенденції зовнішньої торгівлі товарами у 2010 році мають позитивну динаміку. У порівнянні з I півріччям 2009 року за I півріччя 2010 року зовнішньоторговельний оборот області товарами склав 542,1 млн. дол. США і збільшився на 8%. При цьому експорт збільшився на 4,6% і склав 361,8 млн. дол. США, імпорт збільшився на 14,7% і склав 180,4 млн. дол. США.

Сальдо зовнішньої торгівлі області у 2010 році позитивне і становить 181,4 млн. дол. США (по Україні – сальдо від'ємне).

Упродовж 2005-2010 років спостерігається підвищення інвестиційної активності. В області працюють 165 підприємств з іноземними інвестиціями з 40 країн світу. З 2005 року в регіон надійшло майже 170 млн. дол. США, що на сьогодні становить близько 80% загального обсягу прямих іноземних інвестицій, внесених в економіку Сумщини за цей період.

У 2009 році частка Сумської області від загального обсягу доходів населення України складає 2,3%.

Наведені дані свідчать про наявність багато позитивних досягнень в соціально-економічному стані України, але ситуація в Сумському регіоні неоднозначна. Окремі позитивні зрушення спостерігаються, але вони не стали закономірними.

Таким чином, необхідно поставити за мету закласти фундамент інноваційного розвитку економіки області шляхом стимулювання залучення інвестицій у перспективні науково-технологічні розробки та налагодження економічно-вигідної співпраці наукових закладів та бізнесу.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕХОДУ СУМЩИНИ НА ПРИНЦИПИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Шамардіна К., студентка, Циганенко О.В. викладач КІ СумДУ

Стрімкий розвиток сучасної індустріальної цивілізації призвів до планетарної кризи, що охоплює різноманітні аспекти людського життя. Поступове усвідомлення нових загроз змушує народи і їхніх політичних лідерів шукати принципово нові підходи до соціально-економічного розвитку та природокористування. Одним з таких підходів може стати перехід на шлях сталого, або всебічно збалансованого, розвитку.

Сьогодні проблеми економічного зростання і стану навколишнього середовища отримують своє рішення в концепції "стійкого, стабілізуючого розвитку" – безперервного і тривалого (без соціальних потрясінь і природних катастроф) існування людини на планеті.

„Сталий розвиток - це такий розвиток, при якому задовольняються потреби теперішнього часу, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби”.

Екологізація виробництва та раціональне використання природних ресурсів мають стати пріоритетними напрямками державної політики в здійсненні соціально-економічних реформ.

Тільки таким чином Україна зможе гідно інтегруватися в світовий економічний простір, забезпечити необхідний рівень економічної і екологічної безпеки і добробут її населення.

Стратегія розвитку Сумської області на період до 2015 року «Нова Сумщина – 2015» базується, конкретизує та доповнює ключовими пріоритетами «Концепцію стратегії розвитку Сумської області на період до 2015 року», що розроблена Національним інститутом стратегічних досліджень.

Вона базується на використанні таких основних принципів: **програмуванні, пріоритетності, додатковості, партнерстві, єдності, відкритості, прозорості, ефективності.**

По темпах валового регіонального продукту в загальнонаціональному рейтингу Сумська область у 2009 році має 14 місце. За темпами зниження ВРП область поступилася Чернігівській області (-11,9%), але мала менші темпи падіння ВРП, ніж у

Полтавської (-15,1%), Харківської (-16,7%) та Кіровоградської (-13,3%) областях.

Частка регіону у ВВП України останні роки майже не змінюється і складає 1,7-1,8% і знаходиться на 16-му місці. Сумщина поступається Черкаській (2%), Полтавській (3,6%) та Харківській (6,3%) областям, але має більшу частку, ніж Чернігівська область (1,5%).

Разом з цим загальний обсяг прямих іноземних інвестицій на 01.01.2010 склав 225,6 млн. доларів США (+42,8% до початку 2009 року, 3 місце, по Україні – 112,4%). Приріст сукупного обсягу іноземного капіталу склав 67,6 млн. дол. США, що становить 12 місце по країні.

Найбільшою проблемою в області була інфляція і нестабільність обласної влади. Але досить низьким респонденти відзначають відсоток корупції як перешкоди бізнесу в області (5% проти 10% по Україні). У системі загальнонаціонального і регіонального вимірів Сумська область відноситься до середньої групи регіонів з високими, але недостатньо реалізованими на теперішній час можливостями для розвитку. Ефективність використання природних та людських ресурсів для виробітку ВВП відстає від середніх показників по Україні. Як наслідок цього, спостерігається розвиток економіки області середніми, у порівнянні з іншими регіонами України, темпами. Рівень конкурентоспроможності області так само як і інвестиційної привабливості території, залишаються невисокими.

Нестабільність влади останніх років в області, неефективність управління, відсутність чітко визначених та обґрунтованих пріоритетів у забезпеченні розвитку, низька ефективність використання бюджетних коштів у соціально-гуманітарній сфері не дало можливості подолати негативні тенденції в посиленні диспропорцій та відмінностей економічного і соціального розвитку окремих територій регіону та перешкоджало поступовому наближенню рівня стандартів життя до національних та європейських.

Таким чином, перехід Сумщини на принципи сталого розвитку – процес досить тривалий, і забезпечити розвиток у рамках цієї моделі можна лише при врахуванні інтересів нинішнього і майбутніх поколінь. Такий перехід є перманентним, тому що в процесі розвитку суспільства будуть змінюватися не тільки ці інтереси, а й саме уявлення про стійкість розвитку.

МІЖФУНКЦІОНАЛЬНІ ЗВ'ЯЗКИ МАРКЕТИНГУ І ЛОГІСТИКИ У ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Воробйова О., студент

Конотопська філія ПВНЗ "Європейський університет"

Метою будь-якої виробничої або торгової системи є задоволення потреб клієнта. Маркетинг і логістика є частинами цієї системи. Маркетинг визначає виниклий попит, а логістика забезпечує просування товарного потоку до споживача. Таким чином обидві функції забезпечують єдиний процес і для досягнення успіху повинні правильно взаємодіяти.

При розробці нового продукту відділ маркетингу приділяє велику увагу питанням його доступності споживачеві, цільовій аудиторії, каналам, через які він продаватиметься. Також ретельно оцінюється очікуваний обсяг продажів. Але при цьому дуже часто маркетингологи забувають про те, що відбувається з товаром до того, як він потрапляє до кінцевого споживача. А саме те, що товар має бути десь проведений, для чого можуть потрібні особливі види сировини або спеціальне устаткування, а також те, що товар повинен рухатися по ланцюгу постачань через мережу проміжних складів. При цьому визначати особливості зберігання і транспортування товару будуть не стандарти, прийняті в компанії, а властивості самого товару. Для нового продукту можуть потрібні спеціальна тара і технологія зберігання.

Відділи логістики і маркетингу повинні чітко взаємодіяти один з одним у сфері управління життєвим циклом товару. Стандартні графіки залежності обсягів продажів від стадії життєвого циклу наведені у всіх підручниках з економіки. Проте на практиці компанії випускають із виду ті або інші закономірності.

Ще одне важливе питання взаємодії маркетингу і логістики – це оновлення модельного ряду, коли відбувається заміна одного товару іншим з покращеними споживчими якостями. Оновлення товару завжди викликає з боку клієнтів компанії підвищений інтерес, що вабить додаткові замовлення і продажі нового товару.

Прогнозування попиту в багатьох компаніях є прерогативою відділу маркетингу. Проте, відриваючись від реалій, слідуючи тільки за ринком і прагнучи досягти найбільшого ефекту без урахування

«обозів», що відстали, можливостей виробництва і логістики, відділи маркетингу і продажів не досягнуть необхідного результату. Саме тому служба маркетингу повинна враховувати логістичні проблеми не тільки в оперативному плануванні, але і при ринковому прогнозуванні, оскільки пошук правильних рішень є основою для розвитку всієї системи дистрибуції і визначення каналів збуту.

При визначенні цільових ринків для деяких видів товарів необхідно встановити регіони збуту і способи просування товару до кінцевого споживача. Без урахування логістичних можливостей це зробити не можна.

Будь-які маркетингові акції, не підкріплені відповідними логістичними і виробничими ресурсами, – швидше за все викинуті на вітер кошти. Проте в багатьох компаніях логісти нерідко дізнаються про такі заходи в останню чергу. Відповідно логісти виявляються невідповідною ланкою.

Будь-яка акція припускає сплеск продажів, і в процесі підготовки проекту відділ маркетингу його прогнозує, виправдовуючи тим самим витрати на саму акцію. Часто ці цифри з яких-небудь спонук, благих або не дуже, тримаються в секреті. А це означає, що додаткової кількості продукту не проведено, необхідного запасу на складі немає і весь ланцюжок ламається. Інтерес до продукту зростає, клієнт хоче отримати продукт, робить замовлення, але його немає в достатній кількості. Таким чином, відсутність правильних і своєчасних комунікацій усередині компанії приводить до провалу маркетингової активності на ринку.

Щоб уникнути всіх вищеперелічених проблем, потрібно збудувати правильну взаємодію між відділами логістики і маркетингу. Для досягнення потрібного результату необхідний цілий комплекс заходів, що включає розробку міжфункціональних процедур, регулярні комунікації, делегування зовнішнім відділам функцій контролю і координації певних процесів і, нарешті, взаємну освіту. Логістам і маркетингологам буде легко порозумітися, якщо вони знатимуться не тільки на своєму предметі, але і в предметі свого візаві.

Для здійснення взаємодії необхідні регулярні зустрічі, в яких повинні брати участь всі зацікавлені особи. Чим більше відділи логістики і маркетингу знатимуться на предметі діяльності один одного, тим краще буде налагоджена їх спільна діяльність.

Керівник: Весперіс С.З., к.е.н., доцент

АТЕСТАЦІЯ КАДРІВ ЯК КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ

Гриценко С., Северин М., *студенти*

Атестація персоналу – це кадрові заходи, покликані оцінити відповідність рівня праці, якостей і потенціалу особистості вимогам виконуваної діяльності. Головне її призначення – не контроль виконання (хоча це теж дуже важливо), а виявлення резервів підвищення рівня віддачі працівника.

З урахуванням мети атестації можна говорити про її складові частини: оцінку праці й оцінку персоналу.

Оцінка праці спрямована на зіставлення змісту, якості й обсягу фактичної праці з планованим результатом праці, що представлений у технологічних картах, планах і програмах роботи підприємства. Оцінка праці дає можливість оцінити кількість, якість і інтенсивність праці. При проведенні атестації керівників має сенс не тільки давати оцінку праці кожного з них, але й організувати особливі процедури оцінки праці керованого їм підрозділу (доцільно залучати і використовувати інформацію від суміжних підрозділів організації, а також зовнішніх партнерів і клієнтів, з якими цей підрозділ взаємодіє).

Оцінка персоналу дозволяє вивчити ступінь підготовленості працівника до виконання саме того виду діяльності, яким він займається, а також реальних можливостей для оцінки перспектив росту. Атестаційні процедури передбачають індивідуальне обговорення підсумків оцінки з підлеглим, що засвідчує це підписом, а також може зафіксувати незгоду з висновками начальника й особливі обставини, що вплинули на результати праці.

У більшості корпорацій оцінка й атестація організуються щорічно, в окремих компаніях, особливо якщо вони застосовують спрощені процедури оцінки, кожні півроку. Крім того, проводяться неформальні співбесіди й у проміжку між щорічними формальними оцінками обговорюються результати праці й обов'язкового поточного спостереження за діяльністю підлеглих. Якщо процедури оцінки праці добре формалізовані, доцільно проводити оцінні заходи частіше, наприклад, наприкінці кожного тижня, місяця, кварталу. Хоча ці заходи не є атестаційними, але можуть подавати істотну інформацію про динаміку ефективності праці працівників і підрозділів у цілому.

Особливо складною є проблема оцінки керівників і спеціалістів. Об'єктивні труднощі оцінки цих категорій персоналу пов'язані зі складністю формалізації результатів праці й визначенням кінцевого результату управлінської діяльності; взаємозалежністю; взаємопов'язаністю управлінських функцій і складністю визначення внеску кожного керівника і спеціаліста; наявністю значного проміжку часу між виконанням управлінської функції і виявом її результатів на практиці; необхідністю одночасної оцінки особистих якостей і результатів роботи структурного підрозділу й організації в цілому.

Керівники і спеціалісти постійно працюють з персоналом своєї організації, контактують з працівниками суміжних організацій, органів місцевої виконавчої влади, відповідають за рівень виробництва, за діяльність і розвиток організації, тому значно складніше оцінити їх результати діяльності. Але пам'ятаючи, що відсутність оцінки — найгірший вид оцінки, наука і практика ведуть постійний пошук досконаліших методів оцінки всього персоналу організації. Оцінка керівників і спеціалістів може проводитись за діловими якостями, за складністю їх функцій, за результатами та цілями їх діяльності.

За загальним визначенням спеціалістів у галузі управління, кожен керівник повинен відповідати таким обов'язковим діловим якостям, як компетентність, здатність чітко організувати і планувати свою роботу, відповідальність за доручену справу, самостійність, індивідуальність, здатність опанувати нові напрями і методи, працездатність, вміння підтримувати контакт з людьми, вміння мобілізувати колектив на досягнення цілей, координувати діяльність всіх служб і підрозділів як єдиної системи управління організацією, конкретність і чесність у вирішенні оперативних питань.

Крім ділових якостей, важливе місце посідають і особисті. До особистих якостей управлінського персоналу відносять: чесність, справедливість, вміння встановлювати доброзичливі відносини в колективі і з підлеглими; тактовність і витримка, вміння слухати поради підлеглих, критику на свою адресу, самокритичність.

Керівник: Весперіс С.З., к.е.н., доцент

УПРАВЛІННЯ ТАЛАНТАМИ – ПЕРЕВАГА СЬОГОДНІ, ПЕРСПЕКТИВА – НА МАЙБУТНЄ

Корень А.М., студент
Політехнічний технікум КІ СумДУ

Світовий досвід управління компаніями переконує, що вирішальним чинником стабільного і тривалого функціонування організацій є високоякісний менеджмент у широкому розумінні й менеджмент персоналу зокрема.

Конкуренція із залученням талановитих працівників не тільки не припиняється, але навіть зростає під час економічного спаду.

Головна цінність будь якої компанії – її співробітники, а якщо бути ще більш точним, то її кваліфіковані фахівці. Саме їх робота формує імідж компанії та її репутацію на ринку.

Сучасний персонал - це не доляльні працівники, які хочуть все життя безупинно працювати на повну ставку в одній і тій же компанії. Сучасний працівник - це надзвичайно мобільний «вільний агент», що сам себе розвиває й «калібрує». Його відданість фірмі короткострокова, і часто він не хоче повністю присвячувати себе єдиному роботодавцеві.

Нестача талантів серед фахівців стає всесвітньо поширеною проблемою. Такі дані нового дослідження. Опитування 32 000 працівників із 26-ти країн виявило, що нестача талантів спостерігається у кожній з них. Manpower (компанія, яка провела дослідження) припускає, що таке скорочення талантів може стати значною загрозою для подальшого зростання світової економіки. Кожен третій роботодавець (29%) стверджує, що збільшив би штат компанії за умови, якби зумів відшукати підходящого талановитого фахівця. Чверть роботодавців стверджують, що вимушені постійно піднімати зарплатню своїм людям для того, щоб утримати їх на місцях.

Скорочення кількості талановитих працівників серед постійного персоналу компаній найбільша проблема американського та азійсько-тихоокеанського регіонів. Дію цієї тенденції вже відчули на власній шкірі 4 із 10-ти роботодавців. Роботодавці Перу (46%), Японії (45%), США (45%), Мексики (41%) говорять про ускладнення пошуків талановитих спеціалістів і, як наслідок, неминучу інфляцію заробітної

платні[1].

І хоча дані цього дослідження можуть виявитися оптимістичними для тих, хто сьогодні знаходиться на стадії пошуків роботи, для роботодавців це своєрідний "тривожний дзвінок".

Дослідження, проведене американською консалтинговою компанією BlessingWhite, засвідчило, що ймовірність втрати ключових талантів після закінчення рецесії зросла майже вдвічі. 19% ключових співробітників планують змінити роботу, а ще 48% не вирішили, стверджуючи, що вони, "можливо", залишаться [2].

Отже, більшості компаній варто переглянути свою політику залучення та утримання ключового персоналу.

Менеджери повинні зосередитися на пошуку можливостей для зростання та забезпечити своїх працівників новими цікавими пропозиціями, щоб утримати найталановитіших з них. І якщо менеджмент не зможе забезпечити таких працівників можливостями для зростання, в тому числі й персонального, залучити їх у досягнення нових цілей, тоді існує чимала ймовірність, що ці співробітники будуть впроваджувати свої безцінні навички в іншому місці.

Керівник: Іващенко М.М., викладач

1. Нестача талантів стає глобальною тенденцією/ management.com.ua
2. Управління талантами – першочерговий пріоритет для генеральних директорів // management.com.ua

УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО КОНТРОЛЮ В ОРГАНІЗАЦІЯХ З РИНКОВИМ ТИПОМ ЕКОНОМІКИ

Капітаненко Ю. А., студент

Конотопська філія Європейського університету

Слово «контроль» як і слово «влада» породжує, перш за все, негативні емоції. Для багатьох людей контроль означає, по-перше, обмеження, відсутність самостійності, в загальному все те, що прямо протилежне нашим уявленням про свободу особистості. Внаслідок такого стійкого сприймання, контроль відноситься до числа тих функцій управління, значення яких розуміється неправильно.

Контроль є управлінською функцією, спрямованою на процес моніторингу діяльності з метою забезпечення її провадження так, як заплановано.

Є три типи контролю: попередній контроль стосується ресурсів, які є затратами для системи; поточний контроль, пов'язаний з трансформаційним процесом, який використовує організація; підсумковий контроль стосується результатів діяльності організації.

Ефективна система контролю дозволяє успішно керувати фірмою і регулювати її діяльність, якщо цього вимагають обставини.

Характеристиками ефективного контролю є точність і достовірність; своєчасність; економічність; гнучкість; обґрунтованість критеріїв і їх множинність; об'єктивність; стратегічна спрямованість; зв'язок із винагородою; орієнтованість на людський фактор.

Контроль може стосуватися будь-якої сфери організації. Більшість організацій визначають сфери контролю залежно від чотирьох головних типів ресурсів, які вони використовують: матеріальних, людських, інформаційних і фінансових.

Відповідальність за контроль несуть менеджери. Вони вирішують, які типи контролю застосовуватиме організація, впроваджують системи контролю і вживають заходів, що ґрунтуються на інформації цих систем контролю.

Проаналізувавши наукову літературу було виявлено декілька ситуаційних чинників, які впливають на вибір типу і форми контролю, що необхідно застосовувати в організації [1, 2, 3]. А саме, масштаби організації, ієрархічний рівень керівника в організації, ступінь децентралізації, існуюча організаційна культура, вид діяльності в організації.

На основі проведеного дослідження можна надати рекомендації менеджерам, які намагаються уникнути негативного впливу контролю на поведінку співробітників і підняти його ефективність: встановлюйте чіткі стандарти контролю, встановлюйте двосторонній зв'язок, уникайте надмірного контролю, використовуйте в процесі контролю мотивацію, обов'язково винагороджуйте працівників за результатами контролю. [3, 4].

Для того, щоб бути ефективним, контроль повинен мати стратегічний характер, тобто віддзеркалювати загальні пріоритети організації та підтримувати їх. Діяльність у сферах, які мають стратегічне значення, мусить контролюватись не дуже часто. Але якщо керівництво вважає, що деякі види діяльності мають стратегічне значення, то в кожній такій сфері обов'язково повинен бути налагоджений ефективний контроль, навіть якщо ця діяльність важко

виміряти.

Керівник: Філоненко О.П., *ст. викладач*

1. Завадський Й. С. Менеджмент. У 3 т. Т. 1. - К. : Вид-во ЄУ, 2001. - 542 с.
2. Мартиненко М. М. Основи менеджменту. - К. : Каравела, 2005. - 496 с.
3. Мескон М.Х. Основы менеджмента. - М. : "Дело", 2000. - 704 с.
4. Немцов В.Д. Менеджмент організацій. - К. : УПВК «Екс Об», 2000. - 392 с.

РОЛЬ І МІСЦЕ ЖІНКИ В УПРАВЛІННІ СУЧАСНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

Науменко А.М., *студент*

Конотопська філія Європейського університету

Необхідність дослідження гендерних аспектів менеджменту обумовлена динамічним залученням жінок до управління економікою. Особливої актуальності ці процеси набули в розвинених країнах. В країнах з розвинутою ринковою економікою жінки очолюють приблизно 30 % малих і середніх підприємств.

Слід відмітити, що в Швеції – країні з одним з найвищих в світі показників ступеня участі жінок в економічному і політичному житті – частка жінок парламенті досягає 42,7 %, Фінляндії – 33,5 %, в Данії, Норвегії, Нідерландах – 36-37 %. В Україні частка жінок-парламентарів становить 8 %.

Особливого значення набуває питання про роль і місце жінки в системі менеджменту для таких видів діяльності як готельне і ресторанне господарство, туризм, торгівля, обслуговування, де частка жінок досягає 90 %.

В нашій економіці склалася гендерна асиметрія, що привела до прихованої дискримінації жінок у сфері управління. Прихована дискримінація жіночої статі виразно простежується при аналізі управлінської літератури, де гендерний аспект займає явно підлегле положення. У переважній більшості праць заздалегідь передбачається, що менеджер, фахівець або підлеглий - обов'язково чоловік і оцінка поведінки особи, аналіз управлінських ситуацій, рекомендації по розробці управлінського рішення, по етикету даються саме з

чоловічих позицій.

Але у результаті досліджень стало зрозумілим, що жінки мають вельми сприятливі якості для здійснення ефективної управлінської діяльності, а за деякими параметрами жінки взагалі мають явні переваги для успішного здійснення управлінських функцій.

Таким чином, складений нами перелік цих особливостей полягає в наступному:

1. Кожна жінка прагне відчувати себе захищеною, повноцінною і самореалізовуватись. Так наприклад, жінки мають рухливу мотиваційну структуру, вони можуть реагувати з великими відмінностями.

2. Жінка - це в першу чергу мати тому і в управлінській діяльності жінка не прагне до жорстких методів.

3. Жінка-керівник «близько до серця» сприймає все те, що пов'язане з роботою. Вона емоційна, і це особливо характеризує стиль її управління.

4. Гнучкість і дипломатичність допомагають жінці-керівнику вирішувати складні управлінські питання.

5. Жінка-керівник схильна до тактичного, а не стратегічного планування. Це часто виявляється більш виграшним в сучасній економічно-нестійкій ситуації.

6. Керівництво жінки-менеджера відрізняється більшою демократичністю. Вона завжди готова до співпраці.

7. Жінкам – менеджерам властива така риса, як схильність до повчань. Нерідко ця риса не подобається підлеглим, а особливо чоловікам.

8. Допитливість – ще одна позитивна риса жінки-керівника.

9. Жінка від природи наділена особливим внутрішнім чуттям, інтуїцією. Це допомагає успішно діяти в кризових ситуаціях.

10. Думка про те, що конфлікти мають «жіноче обличчя» - хибна.

Є надія, що саме Україна з її національним менталітетом і традиційною пошаною до жінки-матері, берегині та трудівниці - шукатиме і знаходитиме нові гендерні моделі управління заради свого майбутнього процвітання.

Керівник: Філоненко О.П., *ст. викладач*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Горбенко М., студентка КІСумДУ

Трансформаційний період вітчизняної економіки характеризується виникненням кризових явищ, що обумовлюються спадом виробництва, недосконалістю законодавчої бази і відсутністю у вітчизняних менеджерів досвіду управління економічними об'єктами в ринковій економіці. Виживання підприємств в умовах ринкових відносин є стратегічно важливим як для конкретних регіонів, так і для всієї країни. У зв'язку з цим виникає гостра необхідність управління кризовими підприємствами, а саме підприємствами, що мають проблеми неплатоспроможності за таких чинників як недолік фінансових ресурсів, зростання боргів, падіння рівня виробничого потенціалу.

Можна виділити основні етапи антикризового управління підприємствами:

1. Розробити стратегічний план розвитку. Сформулювати місію підприємства. Визначити довгострокові, середньострокові цілі господарювання і невідкладні заходи реформування і модернізації. Той хто не розвивається, той деградує. Плани і заходи мають визначати політику підприємства у сфері розвитку продукту, що виготовляється, модернізації виробничих потужностей, у маркетингу і закупівлі, фінансовому менеджменті і розвитку персоналу.

2. Сконцентрувати зусилля на тому продукті, який традиційно вироблявся на підприємстві, але розробити щось таке, що б не поступалося або перевищувало б стандарти розвинених аналогічних підприємств.

3. Для вироблення нового продукту придбати нове обладнання. Воно має забезпечувати гнучке виробництво декількох видів продукції, бути високопродуктивним, забезпечувати необхідну якість.

4. Поставити завдання у галузі маркетингу: виходити на спочатку на вітчизняний ринок. Перш за все провести дослідження, щоб встановити і вивчити конкурентів на ринку, сильні і слабкі риси їхньої продукції, ціни на аналогічні продукти, транспортні і інші витрати.

5. У сфері фінансового менеджменту необхідно визначитися з джерелом фінансування інвестиційних проектів і обігових коштів.

Також слід розробити і впровадити систему і процедури операційного, бухгалтерського і фінансового обліку і фінансового менеджменту.

6. Впровадити заходи щодо розвитку персоналу, які мають забезпечувати підвищення продуктивності праці і заробітної плати, за рахунок зростання обсягів виробництва водночас зі скороченням чисельності працюючих.

Антикризове управління підприємством вимагає зваженого підходу, а для цього необхідне розуміння економічної моделі підприємства. Успішне подолання кризового стану компанії можливе лише за умови забезпеченості управлінців належним науково – методичним інструментарієм ефективного управління.

Керівник: Щербина О.В., *ст. викладач КІСумДУ*

БРЕНДІНГ: СУТЬ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Яроцький Є.В., учень

Конотопська спеціалізована школа I-III ступенів №12

Актуальність теми дослідження у зв'язку з необхідністю створення виробниками конкурентноспроможного, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку, товарного бренду.

Мета роботи полягає у визначенні індустрії брендінгу та особливості формування товарних марок і брендів.

Теоретична і практична значущість дослідження полягає в усвідомленні сутності формування брендів у товарній політиці підприємців на підставі аналізу матеріалу роботи і можливість використання самої роботи в процесі підготовки майбутніх фахівців-маркетологів і виробників-бізнесменів.

Значний вплив на розвиток брендінгу здійснили: історія брендінгу як передумова створення інструментарію маркетингу для завоювання ринку; народження філософії брендінгу для виділення унікальності певної товарної марки; здійснення брендінгу за допомогою певних прийомів, методів і способів, що дозволяють довести розроблений бренд до покупця, формуючи в його свідомості імідж марки товару; основні характеристики бренду як допомога покупцю в прискоренні вибору товару та прийнятті рішення про його купівлю; усвідомлення того, що не кожен товарний знак може стати брендом; визначення

етапів схеми робіт з формування бренду; визначення методик створення назв брендів; "ступінь просунутості" і "ступінь лояльності" бренду як поняття для вартісної оцінки бренду; вплив реклами на розвиток торгових марок та брендів у світі; визначення актуальності концепції брендінгу для України; використання досвіду створення брендів у США та Японії для країн з перехідною економікою; особливості створення бренду в Україні, виходячи з росту недовіри до якості закордонних продовольчих та інших товарів і, більшою мірою, порівняно з Заходом сприйняття бренду як символу "аутентичності товару"; необхідність враховувати національні традиції й особливості сприйняття рекламних звернень українськими споживачами; важливість "персоніфікації" бренду - використання відомих особливостей для його просування; упевненість у "щасливому завтрашньому дні" українського брендінгу.

АСИМЕТРИЧНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ ТА ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Петрова Т. О., учениця
Конотопська міська гімназія

Особливим фактором, який впливає на ефективність функціонування товарного ринку, є інформація – головний виробничий ресурс постіндустріального суспільства. Про актуальність винесеного на обговорення питання свідчить той факт, що Нобелівська премія в галузі економіки в 2001 р. присуджена саме за роботу з асиметрії інформації.

Як носій вартості, інформація є об'єктом приватної власності. У розвинених країнах існує жорстка конкурентна боротьба, відбувається процес монополізації, перетворення на об'єкт приватної власності, важіль економічної влади. Асиметричність інформації в українському науковому обігу тлумачиться як нерівномірний розподіл інформації про товар між сторонами угоди. Уперше ця якість була відмічена Кеннетом Ерроу в 1963 р. Майкл Спенс запропонував теорію сигналізування. Ринкова інформація для учасників ринку виконує функцію сигналу, що спонукає до певного діяння, яке обумовлене мотивами максимізації прибутку. Відсутність адекватної реакції частини учасників ринку на сигнал свідчить про нерівномірність

поширення інформації на ринку, тобто про асиметричність інформації.

Асиметричність інформації може спостерігатись як на мікро-, мезо- так і на макрорівнях. Проблема асиметричності інформації, а фактично – прозорості ринків, ускладнює відстежування тенденцій, прогнозування та/або попередження криз на ньому; перешкоджає прояву переваг ринкового механізму та спотворює конкурентне середовище. Як специфічну форму недостатності ринкової інформації слід розглядати також неадекватну (недобросовісну) інтерпретацію наявних ринкових даних, або й цілеспрямовану дезінформацію.

Зазначена проблема значною мірою розв'язується шляхом створення бірж, товарний ринок яких виконує роль прозорого й привабливого для контрагентів місця торгівлі, впорядкованого, знеособленого, а тому ефективного механізму узгодження різних інтересів та можливостей суб'єктів господарювання. Таким чином, стає набагато більше достовірної, своєчасної інформації; менше можливостей для її викривлення; утворюється механізм притягнення до відповідальності в разі порушення встановлених правил, що видно на прикладі Світової біржі.

Із метою усунення асиметричності інформації та формування економічних зв'язків створюються регіональні економічні спілки: Європейський Союз, Європейська асоціація вільної торгівлі, Північно-Атлантична зона вільної торгівлі, «Панамський договір», БЕНЛЮКС; загальносвітові об'єднання: Конференція ООН з торгівлі та розвитку, Економічні комісії ООН для різних регіонів світу, Міжнародна асоціація розвитку, ОПЕК, МАГАТЕ, Рада Європи, МВФ, МБРР, СБРР, Чорноморський економічний союз, Карпатський Єврорегіон тощо. Становлення інформаційних товариств, що сприяють усуненню асиметричності інформації та формуванню економічних зв'язків, зумовлене двома основними причинами: довгостроковими тенденціями економічного розвитку і технологічним поступом.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку Україна має тісні зовнішньоекономічні зв'язки з більш ніж 100 країнами світу. Для формування ефективних економічних зв'язків важливе значення має не лише геополітичне розташування держави, але й інформація як ресурс при налагодженні цих зв'язків. При цьому важливо враховувати асиметричність інформації, яка може знижувати й знижує ефективність економічних зв'язків у цілому. Володіння повноцінною правдивою інформацією позитивно впливає на формування

зовнішньоекономічних зв'язків з метою створення сприятливих умов для економічного розвитку країни й захисту її інтересів, збалансованого розвитку економіки, створення найсприятливіших умов для залучення власної економіки в систему світового поділу праці. У цілому, доступність, своєчасність інформації виступає позитивним чинником формування економічних зв'язків.

Першочергові цілі політики України щодо формування вигідних економічних зв'язків через усунення асиметричності інформації полягають у забезпеченні доступу вітчизняним підприємствам на світові ринки технологій та інформацій, капіталів та інших ресурсів; досягненні сприятливого торгово-політичного режиму у відносинах з пріоритетними зарубіжними країнами на основі широкого обміну інформацією; зменшенні наявних і потенційних обмежень у сфері доступу до якісної і актуальної інформації.

Керівник: Хричиков О. Ю., *учитель вищої категорії*

1. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 № 2210-III // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 12. - ст. 64.
2. Головка Л. С., Дідківська Л. І. Антимонопольна діяльність: Опорний конспект лекцій. - К.: КНТЕУ, 2004. - 371 с.
3. Черненко С. О. Конкуренція та ефективність товарних ринків в Україні: Монографія. - К.: КНТЕУ, 2006. - 171 с.

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ З ІНШИМИ КРАЇНАМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВХОДЖЕННЯ В СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО

Коваль Ю., *студентка*

Міжнародні відносини слід розглядати як макросистему в якій функціонують у суперечливій єдності й взаємодії різні її елементи і ланки, що представляють різноманітні інтереси держав, ідеологічні настанови їх громадських рухів і організацій [6].

Послідовна зміна міжнародних відносин зумовлена особливостями світового політичного процесу, який є результатом взаємодії всіх політичних інститутів і сил, задіяних у міжнародному житті. У цій взаємодії стикаються різноманітні, інколи цілком протилежні, інтереси, ідеологічні позиції, цілі й наміри суб'єктів

міжнародного політичного життя, насамперед держав. Вагому роль відіграє й те, що світ поділений на зони політичного впливу держав, угруповань держав, блоків, які, переслідуючи свої інтереси, нерідко суперничають з іншими. У цьому полягає суперечливість і нерівномірність розвитку міжнародних відносин. Практично усі сфери та області людської діяльності, що мають зовнішньополітичне та міжнародне звучання, представлені світовими інститутами. За своєю організаційною побудовою вони є своєрідними філіями ООН: ЮНІСЕФ, Верховний Комісаріат ООН по справах Біженців, Всесвітня Продовольча Рада, ЮНЕСКО, Всесвітня Організація Здоров'я та інші. Україна є членом більшості міжнародних організацій [1, с. 221].

В сучасних умовах провідними тенденціями розвитку міжнародних відносин є посилення взаємозалежності та цілісності світу, збереження соціальної неоднорідності світу, посилення тенденцій багато полюсності, поліцентризму, регіональної інтеграції у світовому розвитку, загострення протиріч між новими реаліями світового розвитку та традиційними підходами до вирішення проблем, підвищення ролі політичних засобів у вирішенні конфліктів та протиріч [2, с. 265].

Головною метою зовнішньої політики України є забезпечення її національних інтересів, захист прав та інтересів її громадян за кордоном, створення благоприємних умов для соціально-економічного розвитку нашої держави. Україна проводить відкриту, чесну та принципову зовнішню політику, засновану на принципах та нормах міжнародного права.

Дипломатичні відносини Україна встановлює на засадах рівноправності, суверенної рівності, невтручання у внутрішні справи одне одного, визнання територіальної цілісності та нерухомості існуючих кордонів. Дипломатичні відносини з Україною встановили 100 країн з 226. Одразу після проголошення незалежності Україна означила 23 держави, будівництво відносин з якими стало пріоритетним. Серед них країни-сусіди, держави, де проживають українці, а також країни, на котрих "зав'язані" економічні інтереси республіки. [3, с. 125].

Об'єктивною причиною, що заважає нині входженню України, як повноправного партнера у світове господарство є низька конкурентоспроможність її продукції на світових ринках. Серед інших причини: розрив господарських зв'язків з країнами колишнього СРСР,

перевантаження в експорті України паливно-сировинної групи, в експорті низька частка машин і обладнання, об'єктів інтелектуальної власності, незначна частка в експорті товарів, що виготовляються відповідно з договорами про міжнародну спеціалізацію та кооперування виробництва, значно зростає частка бартерних операцій.

Сюди також можна включити і відсутність системного регулювання зовнішньоекономічних відносин, концептуально хибні підходи до принципів валютного контролю, суб'єктивні підходи до принципів валютного контролю, суб'єктивні підходи до визначення державних пріоритетів у галузі не митного регулювання та загальноекономічна криза в Україні призвели до значного зменшення обсягу зовнішньоекономічного обороту, катастрофічного зниження ефективності експорту, руйнації державного валютного фонду, виникнення масових зловживань і корупції.

Україна, як молода суверенна держава, не має достатнього досвіду в налагодженні міжнародних зв'язків з країнами світу. Входження до світового господарства України необхідне для того, щоб швидше подолати глибоку економічну кризу, для стабільного і швидкого розвитку продуктивних сил і підняття на цій основі життєвого рівня населення.

Керівник: Зубко К.Ю., викладач

1. Мочерний С. Основи економічних знань / Київ. FEMINA.- 2006.
2. Ватманюк Г. та ін. Макроекономіка / Київ. Заповіт.- 2000.
3. Климко Н., Нестеренко В. та ін. Основи економічної теорії / Київ. Вища школа.
4. Білоус А. Політико-правові системи: світ і Україна. – К., 2007.
5. Гаєвський Б. Українська політологія. – К., 2003.
6. www.refine.org.ua.

РИНОК ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Щербань А.С., *учень*

Конотопська спеціалізована школа I-III ступенів №12

Актуальність теми дослідження, викликана необхідністю покращення готельного сервісу в зв'язку з проведенням в Україні міжнародних спортивно-культурних заходів типу Євро-2012 та

недоліками в організації готельно-туристичного обслуговування в державі взагалі.

Об'єктом дослідження слід вважати особливості обслуговування туристів на підприємствах туризму. Предметом дослідження є перспективи готельного бізнесу в Україні та обслуговування клієнтів у конотопському готелі "Україна"

Методологія. Використані наступні загальнонаукові методи пізнання: спостереження та збирання фактів, метод аналізу та синтезу; системний підхід, історичний та логічний методи.

Теоретична значущість дослідження полягає в обґрунтуванні теми. Викладений матеріал та його аналіз у майбутньому допоможе дослідникам усвідомити суть якісного обслуговування, виділити особливості надання послуг в готелі. Практична значущість роботи полягає в можливості її використання в процесі підготовки майбутніх фахівців для сфери туризму. Практична частина дослідження

носить рекомендаційний характер.

На підставі систематизації та ґрунтовного вивчення зібраних матеріалів визначено поняття класифікації підприємств готельного господарства та виділено міжнародні системи класифікації готелів.

Класифіковано підприємства готельного господарства за вітчизняними стандартами.

Обґрунтовано теоретичні аспекти обслуговування туристів на прикладі системи оцінки якості.

Особлива увага приділена загальній характеристиці технологій надання послуг в конотопському готелі "Україна", проаналізовано кошторис витрат підприємства, порівняно потенційний дохід з фактичним прибутком готельного господарства, запропоновано шляхи виходу з ситуації, що склалася.

Детально проаналізовано стан сучасного ринку готельних послуг в Україні: виведено висновок, що готельний ринок є одним з найнерозвинутіших секторів ринку нерухомості України, а стрімкий його розвиток дозволяє розраховувати на швидке повернення інвестицій.

Прихід на український ринок іноземних девелоперів гальмують неможливість чіткого прогнозування отриманих доходів, складність прогнозування витрат, непрозорість українського бізнесу, складна система податків

Проаналізовано вплив Євро-2012 на стрімкий розвиток готельного

ринку в Україні.

Одним з головних шляхів вдосконалення готельного бізнесу є стандартизація менеджменту якості на підприємствах сфери туризму.

Зараз визначилося коло основних чинників, що примушують турпідприємства займатися розробкою, впровадженням і сертифікацією систем якості. До найбільш важливих з них відносяться переваги перед конкурентами, вимоги споживачів, поліпшення якості турпродукту, зниження межі відповідальності за турпродукт.

Проаналізовано рекомендації Держспоживстандарту України щодо стимулювання діяльності готельного сектору та визначено тенденції вітчизняного розвитку готельних послуг.

Науковий керівник: Олех А.П., *вчитель-методист*

ЕКОНОМІЧНІ(ФІНАНСОВІ) ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ ЧЕМПІОНАТУ ЄВРОПИ З ФУТБОЛУ «ЄВРО-2012» В УКРАЇНІ

Лютий І., *студент*

Право на проведення чемпіонату Європи з футболу надало Україні такі переваги: приплив інвестицій, покращення інфраструктури, євроінтеграція, розкриття туристичного потенціалу України, можливість культурного обміну між європейськими народами. Оцінити такий здобуток важко, так само як і його здобути. В 2007 році організатори Чемпіонату Європи оцінювали обсяги інвестицій в українську економіку в розмірі 6-8 млрд. грн. Стільки планувалося спочатку витратити на підготовку українських міст до ЧЄ. Згодом сума необхідних обсягів вкладів зросла, до 10 млрд. грн.

Уряд збільшив фінансування підготовки та проведення в Україні Євро-2012 на 3,5 млрд. гривень - до 63,49 млрд. грн. Виділення державних коштів збільшено на 2,4 млрд. гривень - до 31,294 млрд. гривень. З них 18,694 млрд. - із державного бюджету, 12,6 млрд. гривень - державної підтримки.

Як раніше заявляв міністр фінансів Федір Ярошенко, в 2011 році фінансування програми підготовки країни до Євро-2012 збільшиться удвічі у порівнянні з 2010 роком - до 18 млрд. гривень. Та все ж, навіть попри такі колосальні суми, вкладені у проведення, Євро-2012 принесе Україні приблизно 200 - 400 мільйонів доларів, при тому що сумарні витрати країни на проведення чемпіонату становитимуть

близько 10 мільярдів доларів. Як розповів заступник керівника міжнародного аналітичного центру Групи компаній *Forex Club* Микола Івченко, керівництво України розраховує на мільйон туристів під час проведення ЧЄ з футболу, але така цифра є занадто оптимістичною. Як нагадав аналітик, спочатку українська влада розраховувала, що чемпіонат потребуватиме вкладень у 280 мільйонів доларів, при цьому частка державних інвестицій складе всього 12% від цієї суми. Сьогоднішні витрати давно перевищили даний прогноз, при цьому частка приватного капіталу склала всього 14%. Серед причин байдужого ставлення приватного капіталу до чемпіонату експерт назвав викликану політичною нестабільністю низьку інвестиційну привабливість країни, криза і нездатність керівництва країни розробити чіткий інвестиційний проект.

22 лютого 2008 р. було затверджено Державну цільову програму підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу. Внаслідок зміни фінансово-економічної ситуації в Україні та світі цей документ містить такі недоліки: у ньому не враховано сучасних темпів інфляції в Україні; відповідальність за підготовку чемпіонату переважно покладена на регіональні органи влади, які є об'єктивно обмеженими у фінансових ресурсах та у можливостях законодавчої ініціативи; фінансування більшості витрат (74 %) передбачено з інших джерел, тобто за рахунок коштів українських та закордонних інвесторів; відсутність фінансово-кредитного стимулювання реалізації проектів з боку держави.

З метою оптимізації ризиків у ході реалізації підготовки до проведення Євро-2012 потрібно ширше застосовувати експертні методи та спеціально підготовлених фахівців. Необхідне моделювання грошових потоків, які передбачають всі пов'язані з реалізацією проекту грошові надходження і витрати за розрахунковий період. Необхідне врахування фактора часу в різноманітних аспектах, зокрема динамічність (зміна в часі) параметрів проекту і його економічного оточення, врахування соціальної та екологічної складової в оцінці проектних рішень; будівництво та експлуатація спеціальної інфраструктури повинні плануватися з найменшими можливими втратами для держави.

Керівник: Зубко К.Ю., викладач

1. Державна цільова програма підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 р. /zakon.rada.gov.ua

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ ТА ОЦІНКИ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Федоренко Н., Велесь А., *студенти*
Конотопський інститут СумДУ

Потенціал підприємства – максимально можлива сукупність активних і пасивних, явних і прихованих альтернатив (можливостей) якісного розвитку соціально-економічної системи підприємства у певному середовищі господарювання (ситуаційно-ринкова складова) з урахуванням ресурсних, структурно-функціональних, часових, соціокультурних та інших обмежень.

Перехід до нового механізму господарювання значно підвищив актуальність дослідження тих ринкових ознак потенціалу, котрі якнайповніше виражають поняття «потенціал підприємства». Потенціал, що об'єднує в собі як просторові, так і тимчасові характеристики, концентрує одночасно три рівні зв'язків і відносин – він відображає минуле, тобто сукупність властивостей, нагромаджених системою в процесі її становлення і таких, що зумовлюють можливість до її функціонування та розвитку; він характеризує рівень практичного застосування і використання наявних можливостей, що забезпечує розмежування реалізованих і нереалізованих можливостей; він орієнтується на розвиток (на майбутнє).

Рівень потенціалу, характеризуючи наявний стан системи, обумовлений тісною взаємодією всіх трьох перелічених станів, що і відрізняє його від таких, на перший погляд близьких, понять, як «ресурс» і «резерв».

Основний зміст поняття «потенціал підприємства» полягає в інтегральному відображенні (оцінці) поточних і майбутніх можливостей економічної системи трансформувати вхідні ресурси за допомогою притаманних її персоналу підприємницьких здібностей в економічні блага, максимально задовольняючи в такий спосіб корпоративні та суспільні інтереси.

Потенціал підприємства – це складна, динамічна, поліструктурна система. Ця агломерація має певні закономірності розвитку, від уміння використати яких вирішальною мірою залежить ефективність економіки, темпи та якості її зростання. Отже, потенціал підприємства характеризується чотирма основними рисами:

- потенціал підприємства визначається його реальними можливостями в тій чи іншій сфері соціально-економічної діяльності, причому не тільки реалізованими, а й нереалізованими з будь-яких причин;

- можливості будь-якого підприємства здебільшого залежать від наявності ресурсів і резервів (економічних, соціальних), не залучених у виробництво;

- потенціал підприємства визначається не тільки і не стільки наявними можливостями, але ще й навичками різних категорій персоналу до його використання з метою виробництва товарів, здійснення послуг (робіт), отримання максимального доходу (прибутку) і забезпечення ефективного функціонування та сталого розвитку виробничо-комерційної системи;

- рівень і результати реалізації потенціалу підприємства (обсяги виробленої продукції або отриманого доходу (прибутку) визначаються також формою підприємництва та адекватною їй організаційною структурою.

Спираючись на основні характеристики потенціалу підприємства, можна стверджувати, що його модель визначається:

- обсягом та якістю наявних у нього ресурсів;

- можливостями керівників та інших категорій персоналу створювати певні види продукції;

- можливостями менеджменту оптимально використовувати наявні ресурси підприємства;

- інформаційними можливостями,;

- інноваційними можливостями підприємства щодо оновлення техніко-технологічної бази виробництва, переходу на випуск нової конкурентоспроможної продукції, використання сучасних форм і методів організації та управління господарськими процесами;

- фінансовими можливостями залучення коштів, що їх бракує;

- іншими можливостями.

Разом усі ці можливості створюють сукупний (економічний та соціальний) потенціал підприємства, який стосовно аналогічного потенціалу, будь-якого іншого підприємства відображає рівень його конкурентоспроможності.

Керівник: Весперіс С.З., к.е.н., доцент

ФІНАНСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Прокопець О.В., к.е.н., доцент

Конотопська філія ПВНЗ «Європейський університет»

Фінансове забезпечення полягає у виділенні певної суми фінансових ресурсів на розв'язання окремих завдань фінансової політики господарюючого суб'єкта. При цьому розрізняють забезпечувальну і регулятивну його дію. Забезпечувальна дія проявляється у встановленні джерел фінансування, тобто покриття повсякденних потреб і характеризує пасивний вплив фінансового забезпечення. Регулятивна дія здійснює вплив через виділення достатніх коштів та через конкретну форму фінансового забезпечення і характеризує активний вплив фінансового забезпечення. В цілому ж дія фінансового механізму спрямована на реалізацію економічних інтересів учасників фінансових відносин.

Вона має наступні напрямки свого прояву: за допомогою фінансових інструментів встановлюються певні пропорції розподілу доходів, які впливають на забезпеченість фінансовими ресурсами; за допомогою встановлення певних пропорцій розподілу доходів встановлюється відповідна система реалізації економічних інтересів.

Фінансове забезпечення реалізується на основі відповідної системи фінансування, яке може здійснюватись у трьох формах: самофінансування, кредитування, зовнішнє фінансування. Різні форми фінансового забезпечення використовуються на практиці одночасно через установа оптимального для даного етапу розвитку суспільства співвідношення між ними.

На мікроекономічному рівні фінансові ресурси розглядаються у контексті господарської діяльності підприємства, тому застосовується термін „фінансові ресурси підприємств”. Деякі науковці вважають, що фінансові ресурси підприємства – це грошові кошти, спрямовані на забезпечення його виробничого і соціального розвитку, на зростання прибутку, підвищення якості продукції, поліпшення використання основних виробничих фондів. К.В.Павлюк, А.В. Поддєрьогін, В. Литвинов, П. Лайко, Ю.Ляшенко, відносять до фінансових ресурсів грошові фонди та частину грошових коштів, що використовується в нефондовій формі.

Чим більша частка фінансових ресурсів спрямовується на інвестиційну діяльність, тим більші темпи зростання слід очікувати від суб'єктів господарювання. У зв'язку з цим важливого значення набуває визначення факторів, що визначають обсяги фінансового забезпечення фінансової діяльності. Такими факторами вважаємо власний капітал (зокрема нерозподілений прибуток) та кредити банків та інші позики.

Фінансування інвестиційної діяльності повинно ґрунтуватися на основі сучасних тенденцій і пропорцій джерел формування фінансових ресурсів з врахуванням процентної банківської ставки по кредитам. Саме ці фактори служать основними інструментами управління, впливаючи на яки підприємство може максимізувати ефективність інвестиційної діяльності та прогнозувати обсяги інвестиційної діяльності на майбутнє.

РОЗРОБКА МЕТОДУ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ

Габор М., студентка

Серед основних принципів сучасної роботи машинобудівного підприємства необхідно відмітити дотримання умов управління якістю продукції, що випускається, на всіх етапах її життєвого циклу, у тому числі і в заготівельному виробництві (ЗВ). Від якості заготовок і роботи заготівельного виробництва залежить надійність промислової продукції, а також конкурентоспроможність підприємства.

Таким чином, забезпечення якості виробництва заготовок неможливо без створення і успішного функціонування системи управління якістю (СУЯ) ЗВ. Тому сьогодні актуальним є питання розробки комплексного методу оцінювання діяльності СУЯ ЗВ, результати якого можна використовувати для удосконалення як процесів цієї системи, так і для удосконалення системи управління підприємством. Питання, пов'язані із створенням, документуванням, функціонуванням, моніторингом та розвитком СУЯ сьогодні є актуальними для вітчизняних підприємств.

Мета дослідження полягає в розробці методу оцінювання результативності СУЯ ЗВ з урахуванням аналізу впливу процесів СУЯ на відповідність якості продукції ЗВ вимогам споживачів.

Одним із основних принципів СУЯ згідно вимогам ДСТУ ISO 9001-2009 є застосування процесного підходу при організації і управлінні заготівельного виробництва. В ході проведеного аналізу діяльності ЗВ ВАТ «Мотордеталь - Конотоп» в дослідженні розроблена схема взаємодії процесів системи ЗВ, яка дає чітке уявлення про організацію роботи в даній системі, відображує сукупність і послідовність операцій і процедур з вказівкою відповідальності за їх виконання.

Одним з основних інструментів удосконалення діяльності організації в галузі якості, згідно стандартам ДСТУ ISO 9001-2009, є оцінювання результативності СУЯ, під час якого визначають рівень розвитку системи та її вплив на роботу підприємства в цілому.

Оцінювання результативності функціонування процесів СУЯ ЗВ пропонується здійснювати в такій послідовності: визначення споживачів процесу, вимог та сподівань споживачів процесу; формування системи показників результативності процесу; розрахунок показників результативності процесу, коефіцієнтів вагомості показників результативності процесу, показників результативності процесу з урахуванням їх вагомості; оформлення результатів результативності процесу.

На підставі аналізу даних була вибране ранжування оцінки результативності процесу:

- від 0% до 40% - процес не результативний. Цілі і завдання не були досягнуті, необхідне прийняття термінових коректуючих дій для виявлення і усунення причин невідповідностей.
- від 41 % до 65 % - низький рівень результативності процесу. Процес вимагає глибокого аналізу, необхідне прийняття коректуючих дій для виявлення і усунення причин невідповідностей.
- від 66 % до 75 % - середній рівень результативності процесу. Цілі і завдання були частково досягнуті, необхідні коректуючі дії, для виявлення і усунення причин невідповідностей.
- від 76 % до 85 % - процес результативний. Цілі і завдання близькі до досягнення, необхідне проведення заходів для попередження появи невідповідностей.
- від 86 % до 100 % високий рівень результативності процесу. Поставлені цілі і завдання практично досягнуті, або виконані повною мірою. Можливе збільшення критеріїв результативності

процесу, це дозволить більш масштабно поглянути на процес.

На основі проведених досліджень, можемо зробити висновки. На основі логіко-структурного підходу сформована універсальна структура моделі СУЯ ЗВ, в основу якої покладені принципи TQM і вимоги процесно – орієнтованих стандартів. На основі виконаних розрахунків з'ясовано, що процес «Управління закупками» має високий рівень результативності ($P_{np} = 97,1\%$), згідно даному рівню необхідно визначити заходи направлені на поліпшення даного процесу.

Керівник: Динник О.Д., старший викладач

ЧОМУ ІНВЕТОРУ ВИГІДНО ВКЛАДАТИ КОШТИ САМЕ В МОЮ ОБЛАСТЬ (МІСТО)?

Лисенко Я.О., студент

Індустріально – педагогічного технікуму КІСумДУ

Місто Конотоп — один з найбільших промислових центрів Сумщини, який характеризується високорозвиненим економічним потенціалом. Географічне положення міста створює сприятливі умови для розвитку зовнішньоекономічних зв'язків промислових підприємств з країнами близького та далекого зарубіжжя.

Основні напрямки формування інноваційно-інвестиційної моделі розвитку міста сконцентровані в Інвестиційній програмі міста на період 2004-2010 років. Конотоп інтенсивно розвивається і належить до групи інвестиційно-привабливих міст України. Найбільш інвестиційно активними є промислові підприємства міста: ДП «Авіакон», НВО «Червоний Металіст», ТОВ «Мотордеталь-Конотоп», ВАТ «Конотопський арматурний завод», ВАТ «Конотопський завод з ремонту дизель-потягів». Підприємства нашого міста дуже розвинуті і користуються популярністю на світовому ринку. Для того, щоб їх підтримувати в такому ж стані та підвищувати їх діяльність потрібно залучати інвесторів.

В місті проводиться комплексний благоустрій цілих кварталів та мікрорайонів. У минулому занедбані подвір'я та прибудинкові території перетворилися на затишні куточки відпочинку. Сьогодні місто розділене на 8 мікрорайонів, за кожним закріплено житлову діляницю, яка здійснює обслуговування існуючого житлового фонду.

Головним орієнтиром для комунальників міста є «Програма розвитку і реформування житлово-комунального господарства на період до 2010-211 року», мета якої - підвищення ефективності та надійності функціонування житлово-комунальних систем, життєзабезпечення населення, поліпшення якості житлово-комунальних послуг з одночасним зниженням нераціональних витрат. Розглядається питання залучення до даної Програми зовнішніх інвесторів.

Конотоп повинен бути містом туристів. Наше місто є – містом козацької слави, потужний залізничний вузол з розвинутою інфраструктурою транспортного будівництва, що з'єднує Україну з Білорусією, Росією та країнами ЄС, розташоване у найбільш мальовничій та екологічно чистій частині Слобожанщини. Конотоп має великий історичний та культурний потенціал. Як згадка про великі культурні традиції міста постають пам'ятники. З метою дослідження, збереження і популяризації авіаційної спадщини міста та світової авіаційної історії Конотопі на території колишньої військової частини відкрито першу експозицію музею авіаційної техніки. З-поміж інших міст області Конотоп відрізняється наявністю трамвайної мережі, як нагадування про це встановлено пам'ятник Конотопському трамваю. Водогінна вежа побудована за проектом відомого радянського інженера, академіка В. Г. Шухова у 1928-1929 рр. у зв'язку з будівництвом міського водопроводу.

Згідно європейської класифікації міста з чисельністю жителів (50 – 100 тис.) є середніми, а (100 – 500 тис.) є великими. Наш Конотоп є великим європейським містом. Таке місто повинно мати солідний територіально-виробничий комплекс з розвинутою соціальною інфраструктурою. Історичні, соціальні, економічні і природно-географічні фактори створюють передумови для потенційних інвесторів.

Значний, новий поштовх повинно отримати прикордонне співробітництво Сумщина з Росією. Президенти наших країн заклали міцний фундамент для розвитку економічних взаємовідносин у тому числі для розвитку запровадження інвестиційних проектів на взаємовигідних умовах. Друге дихання повинні отримати унікальні Конотопські підприємства: електромеханічний завод «Червоний металіст», арматурний завод, авіаційні підприємства та ряд інших підприємств.

Одним із головних завдань цього економічного дослідження є

заклик до потенційних інвесторів звернути увагу на нові можливості у підвищенні ефективності розміщення продуктивних сил Конотопа.

Керівник: Башук Л.В., викладач

ОЦІНКА ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВ

Прокопець О.В., к.е.н., доцент

Конотопська філія ПВНЗ «Європейський університет»

Враховуючи тісний зв'язок ефективності діяльності суб'єкта господарювання з ефективністю прийнятих інвестиційних рішень та фінансовим станом підприємства в результаті здійсненої ним фінансово-інвестиційної діяльності, доцільно проводити системне управління інвестиційно-фінансовими грошовими потоками підприємства. Метою дослідження є удосконалення методики аналізу грошових потоків та забезпечення системного бачення господарського процесу, а також об'єктивного обліку показників ефективності діяльності підприємства.

Грошовий потік можна визначати як сукупність послідовно розподілених за часом подій, пов'язаних із відособленим та логічно завершеним фактом зміни власника грошових коштів у зв'язку з виконанням договірних зобов'язань між економічними агентами (суб'єктами господарювання, державою, домогосподарствами, міжнародними організаціями) [1, 4, 3].

Реалізація інвестиційних рішень супроводжується відповідними фінансовими потоками і змінами фінансового стану підприємства. З одного боку, в момент інвестування кошти відволікаються з операційного циклу підприємств, з іншого – інвестиції забезпечують майбутні надходження грошових коштів, компенсують витрати і формують прибуток підприємства. Таким чином, в процесі аналізу необхідно враховувати зв'язок між грошовими потоками операційної, інвестиційної і фінансової діяльності підприємства.

Алгоритм аналізу грошових інвестиційно-фінансової діяльності має наступні складові: дослідження наявності та достатності грошових потоків; визначення впливу факторів на формування грошових потоків підприємств; аналіз елементів витрат суб'єктів господарювання; визначення ефективності грошових потоків [2].

Аналіз грошових вхідних і вихідних грошових потоків за видами діяльності підприємства передбачає дослідження їх динаміки у часі і структури за ознакою статей їх формування, а також визначення чистого грошового потоку за видами діяльності підприємства та сумарного чистого грошового потоку.

Факторний аналіз грошових коштів здійснюється на основі адитивної факторної моделі, в якій результативний показник (залишки грошових коштів) визначається як алгебраїчна сума чинників (інших елементів балансу).

Зважаючи на важливість причинно-наслідкового аналізу формування вихідних грошових потоків доцільно приводити аналіз динаміки і структури елементів витрат підприємства, зокрема матеріальних витрат, витрат на оплату праці та соціальне страхування, амортизацію тощо[5].

Для оцінювання ефективності грошового потоку підприємства застосовуються коефіцієнти ефективності чистого грошового потоку як відношення суми чистого прибутку і амортизації до вихідного грошового потоку або як відношення суми чистого прибутку і амортизації до середньорічної суми активів підприємства.

Отже, в результаті удосконалення методики проведення аналізу грошових потоків підприємства спрощується процедура прийняття управлінських рішень щодо прискорення руху грошових коштів і підвищення на цій основі оборотності активів і капіталу, а також забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.

1. Андреева В.Г. Проблемы управления финансовой деятельностью предприятия: функциональный подход. – Донецьк : Юго-Восток, 2003. – С.49-50.
2. Бланк И. А. Управление активами и капиталом предприятия / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, Эльга, 2003. – 446 с.
3. Грошові потоки: методичні засади побудови і аналізу: наук. доп. / Д. В. Твердохлібова ; наук. ред. І. О. Луніна ; НАН України, Інститут економічного прогнозування. - К., 2000. - 88 с.
4. Падерин И. Д. Основы бюджетирования на промышленном предприятии в условиях переходной экономики // Экономика. Финанси. Право. – 2006. – № 2. – С. 6-8.
5. Тридід О. М. Організаційно-економічний механізм стратегічного розвитку підприємства : монографія. – Харків: ХДЕУ, 2002. – 363с.

ІННОВАЦІЙНА АКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР В УМОВАХ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

Пуцило А., Бондаренко Т., *студенти*

Сучасний етап ринкової трансформації економіки України передбачає, насамперед, розбудову таких елементів економічної системи, які, з одного боку, здатні забезпечувати сприятливі умови для здійснення господарської діяльності, а з іншого - слугують інструментами впливу на загальну конкурентоспроможність держави.

В умовах НТП, що прискорюється, інтернаціоналізації економічних зв'язків, економічної інтеграції, що поглиблюється, особливого значення набувають процеси вдосконалення інноваційної інфраструктури держав як основи реалізації стратегії інноваційного розвитку. Формування сталих довгострокових переваг, заснованих на науково-технічних досягненнях та інноваціях, виступає головним чинником підвищення конкурентоспроможності окремих організацій, галузей та національних економік у світовій економічній системі. Саме тому подальший розвиток та модернізація державних інноваційних систем, у тому числі технопарків, стає найважливішим народногосподарським завданням.

Під інноваційно активним підприємством розуміють підприємство, що займається інноваційною діяльністю. Аналіз інноваційної сфери української промисловості вказує на її кризовий стан. Уникнути його можливо лише відновлюючи самостійний науково-технічний розвиток.

На сьогодні вбачається два напрямки інноваційного розвитку країни: з акцентом на першочерговий розвиток наукоємного виробництва на базі ВПК або ж першочерговим розвитком цивільних галузей, споживчого сектору. Необхідно відзначити, що перевагу необхідно надати споживчому сектору.

Для стимулювання інноваційної діяльності у промисловій галузі необхідні: мотивація працівників до інноваційної діяльності, зменшення міграції вчених; законодавчі зміни у галузі інноваційної діяльності щодо пільг і стимулів (зниження податків до підприємств, які розвиваються; удосконалення амортизаційної політики); розширення джерел фінансування; тісна співпраця з іноземними

підприємствами, обмін досвідом; активізація діяльності технопарків шляхом державної підтримки; розширення практики надання інноваційним підприємствам середньострокових кредитів із зниженням процентної ставки.

Однією з найактуальніших проблем вітчизняної економіки є підвищення конкурентоспроможності промисловості на основі її технологічного переоснащення й розвитку наукоємних галузей виробництва. Тому виникає гостра потреба в одержанні підприємствами доступу до передових технологій. Водночас підвищення ступеня відкритості національної економіки поряд із посиленням інтеграційних процесів у світовій економіці супроводжується загостренням конкуренції, що зумовлює необхідність пошуку ефективних шляхів просування продукції вітчизняних товаровиробників на ринку, переважно інноваційної, оскільки традиційні її види здебільшого неконкурентоспроможні. Інноваційна спрямованість економічного розвитку змінює його основу, що потребує високої концентрації матеріальних і фінансових ресурсів, а також підвищеної уваги до використання інтелектуальних ресурсів.

Для нормального здійснення інноваційної діяльності необхідна відповідно розвинена інфраструктура; ініціювати інноваційну діяльність повинні самі розробники, інакше попит на інновації завжди випереджатиме їхню пропозицію; рівень інноваційних розробок має відповідати світовому рівню або перевищувати його. Принципове поєднання названих чинників дає можливість визначити, наскільки достатньою є активність інноваційної діяльності в країні для забезпечення її перманентного й ефективного розвитку.

Крім того, ці чинники найістотніше визначають масштаби, динаміку й інші кількісні та якісні характеристики інноваційного потенціалу, який у зв'язку з цим можна розглядати як один із найзначніших параметрів інноваційного процесу.

Проте завжди потрібно пам'ятати, що ініціація інноваційної діяльності розробником або творцем нововведення має бути чітко обґрунтована, щоб перед ним згодом не поставали проблеми зі збутом своєї продукції. Інакше творець нововведення стикатиметься з ризиком, який може нівелюватися лише перспективністю новації.

Керівник: Весперіс С.З., к.е.н., доцент

ГРАМАТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ

Кілиб О., студент, Зуєнко Т.М., ст. викладач, КІ СумДУ

Грамматика – це засіб вивчення іноземної мови, а не мета. Зокрема мета вивчення граматики при навчанні читанню та перекладу англійської спеціалізованої літератури – прокласти шлях до розуміння інформації, що міститься в текстовому матеріалі. Тому вважається за необхідне ознайомити студентів з граматичними особливостями науково-технічної літератури. Існують певні загальні закономірності співвідношення та відповідності граматичних форм і конструкцій мов оригіналу і перекладу.

Метою даної роботи є виявлення граматичних проблем перекладу науково-технічних текстів. Відповідно до мети вирішувались такі завдання: огляд потоку текстів науково-технічного стилю з метою їх подальшого аналізу та перекладу; класифікація груп граматичних труднощів перекладу англійських науково-технічних текстів; аналіз способів перекладу українською мовою англійських науково-технічних текстів. Використовувались такі методи дослідження: суцільної вибірки; комплексного граматичного аналізу; типологічного аналізу. Саме розбіжності в будові мов, у наборі їхніх граматичних категорій, форм та конструкцій і становлять першу велику групу граматичних труднощів перекладу.

Друга група граматичних труднощів перекладу пов'язана з різним обсягом змісту подібних у двох мовах форм і конструкцій.

Третю групу граматичних труднощів перекладу складають ті граматичні явища мови тексту оригіналу, що мають відмінні від відповідних граматичних явищ мови перекладу функціональні характеристики.

Тільки незначна частка англійських та українських висловлювань має ідентичну синтаксичну структуру та порядок компонентів і тільки у такому випадку англійські висловлювання можуть перекладатися відповідними українськими висловлюваннями без застосування граматичних трансформацій. Такий переклад називається "дослівним" або "послівним". Його слід відрізнити від граматично буквального перекладу. Грамматичний буквализм призводить не тільки до

порушення норм мови перекладу, а й до різних викривлень у передачі смислу оригіналу.

Під граматичною перекладацькою трансформацією розуміється зміна граматичних характеристик слова, словосполучення або речення у перекладі. Розрізняють п'ять основних видів граматичних трансформацій: перmutація (перестановка), субституція (заміна), додавання, вилучення та комплексна трансформація. Перестановка — це граматична трансформація, внаслідок якої змінюється порядок слів у словосполученні або реченні.

Перестановки нерідко супроводжуються іншою граматичною трансформацією — заміною, внаслідок якої змінюються граматичні ознаки словоформ (наприклад, замість форми однини у перекладі вживається форма множини). Наприклад: Much work has been done on the problem. З цієї проблеми написано багато праць.

Додавання - це граматична трансформація, внаслідок якої в перекладі збільшується кількість слів, словоформ або членів речення. Наприклад: There are many different applications of this material. Цей матеріал застосовується у багатьох різних галузях.

Вилучення — це така граматична трансформація, внаслідок якої в перекладі вилучається певний мовний елемент (нерідко це плеонастичне слово, словоформа, член або частина речення): The explosion was terrible while it lasted. Вибух був жахливий.

Комплексна граматична трансформація включає дві або більше простих граматичних трансформацій, наприклад, коли під час перекладу одночасно здійснюються перестановка та додавання:

The motor was found to stop within 2 seconds. Виявилось, що електромотор зупиняється протягом двох секунд.

Вміння та навички перекладацьких трансформацій становлять істотний компонент компетенції перекладача, і тому їх виробленню та правильному застосуванню слід надавати належної уваги. Застосування трансформацій у перекладі має спрямовуватися на адекватну передачу смислу оригіналу та враховувати норми мови перекладу. Обов'язково використовуються трансформації при перекладі відсутніх в українській мові граматичних явищ англійської мови.

АНГЛІЙСЬКА МОВА: ОКРЕМІ ЧИННИКИ ПЕРЕТВОРЕННЯ НА МІЖНАРОДНИЙ ЗАСІБ СПІЛКУВАННЯ

Романченко Т.В., викладач, Іванова К.М., Бугайова Т.О., студенти
ПТ КІ СумДУ

Починаючи приблизно з 1600 р. дослідники, шукачі пригод, поселенці й солдати їхали з Великобританії, щоб заснувати поселення й колонії за кордоном. Вони брали англійську мову «з собою» [4]. Після Другої світової війни Сполучені Штати стали тим, чим була Англія в 19 столітті: політично й економічно однією з наймогутніших країн у світі.

Герман Мелвілл у 1850 р. писав: «Ми, американці – особливий, обраний народ, Ізраїль нашого часу... Бог призначив нашому племені великі звершення, а людство чекає їх від нас» [1]. Така впевненість була типовою для американців другої половини 19 ст. не меншою мірою, ніж для наших сучасників.

У другій половині XVIII ст. знайомство в Росії з англійською мовою помітно збільшується завдяки англофільській орієнтації урядових кіл і верхніх шарів російського дворянства. У той період спостерігається збільшення поїздок до Англії з туристичними й освітніми цілями, із метою вивчення науки, ремесла, мистецтва, торгівлі, мореплавання, сільського господарства, богослов'я, мінералогії, металургії, механіки, історії різними прошарками суспільства – від аристократів, духівництва, військових до ремісників. Петро I із поїздки до Англії привіз із собою англійців-інженерів, математиків, майстрів корабельної справи та інших фахівців. Особливим успіхом користувалися твори У. Шекспіра та В. Скотта, англійська політична і економічна думка, географія, історія та культура.

Сутнісними чинниками розповсюдження англійської мови в світі у XIX- XX ст. є власна внутрішня та зовнішня політика відомих англомовних країн, зокрема США.

Протягом 19 століття віра в те, що «Бог особливо благоволить американцям», усе більше посилювалася [3]. Християнство, демократія, американізм, англійська мова – усе це змішувалося один з одним і зводилося до спільного знаменника. «Упевненість у власній добродійності викликала в американців таке відчуття переваги, що вони не зупинилися перед тим, щоб прирівняти Божі закони до своїх.

Світло тим, хто заблукав, повинні були, в першу чергу, нести представники англосаксонської раси» [3]. Уже в 19 ст. виникають перші американські організації, призначені для поширення англійської за межами США. Офіційну підтримку вони отримали тільки після Другої світової війни [3]. Поширенням англійської в Росії та Україні займаються такі церкви й секти: «Животворящая благодать», методисти, баптисти, помісна церква Вітнеса Лі, сайєнтологи, пресвітеріанці й муніти [1]. «Побожні (американські) сім'ї посилають своїх синів у 2-5-річні відрядження за кордон у місіонерських цілях. Усі ці люди добре освічені, розбираються в праві й дуже швидко адаптуються в чужій країні. За вербування нових членів вони отримують бали. Після повернення на батьківщину кількість балів зіграє не останню роль у кар'єрі людини. До речі, додому вони везуть значний багаж знань з економіки, політики, традицій і звичаїв регіону свого відрядження. Сектанти часто працюють у школах, університетах, дитячих будинках, дитячих садках, у таборах відпочинку, причому батьків не завжди ставлять до відома [1]. Дітей, крім навчання англійській, долучають до американської культури, тобто вчать святкувати День незалежності США, День подяки, Різдво 25 грудня, Хеллоуїн... [1].

У XX столітті для більшості країн Східної Європи англійська розглядається, у першу чергу, в якості основного каналу доступу до інформації про західний спосіб життя, а також провідника ідей і цінностей, поширення яких має прискорити глобалізацію та інтеграцію певної групи, колективу в англomовне середовище. У 1990-і роки в Росії та Україні починає діяти американська організація Корпус миру, яка займається розповсюдженням і англійської мови. Критики звертають увагу на те, що направлені з Америки вчителі не мають відповідної кваліфікації (безробітні водії, вантажники, офіціанти), в окремих випадках серед «учителів» були впізнані співробітники американських спецслужб [1].

Коментуючи поширення англійської за рахунок інших мов, німецький лінгвіст Рудольф Любель висловив думку, що основна причина цього явища – це аж ніяк не простота англійського синтаксису, а «в значно більшій мірі історичний результат англійського імперіалізму» [1].

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПРЕЦЕДЕНТНЫХ ТЕКСТОВ В МАТЕРИАЛАХ РОССИЙСКОЙ ПРЕССЫ ОБ УКРАИНЕ

Барбара Н. В., к.филол.н., КИ СумГУ

Постановка проблемы. Многоплановость семантики и широкие ассоциативные связи прецедентных текстов, актуализирующиеся в процессе восприятия, позволяют рассматриваемым феноменам выступать эффективным и экономным средством вербальной презентации в прессе России украинской ментальности, самобытности культуры, специфики восприятия событий украинцами. **Материалом исследования** послужили статьи об Украине, опубликованные в российской прессе последних лет, в том числе в некоторых интернет-изданиях.

Под прецедентным текстом понимаем единицу, имеющую статус текста, являющуюся лингвокультурным феноменом, который формируется во время включения информации о тексте в целостную картину мира отдельного лингвокультурного сообщества [5, с. 5, 6] и удовлетворяет следующим критериям: 1) является значимым для той или другой личности в познавательном и эмоциональном отношениях; 2) имеет сверхличностный характер, то есть хорошо известен окружению этой личности, включая ее предшественников и современников; 3) неоднократно вспоминается в дискурсе данной языковой личности [2, с. 216]. Указанные условия предусматривают, что для приобретения текстом прецедентности он должен получить общественный резонанс и приобрести значимость для данного лингвокультурного сообщества, – развить свою ценностную (валоративную) составляющую, которая является решающей для определения любого лингвокультурного феномена [3, с. 3; 4, с. 21].

Источники прецедентных текстов украинского сегмента русской прессы достаточно стабильны и представлены в материалах всех проанализированных газет: украинский фольклор, литературные произведения, песни, кинофильмы разных лет, названия картин, исторические события, атрибуты советской действительности, Библия, афоризмы, номинации товаров.

Заемствования из украинского фольклора, литературных произведений являются, по нашим наблюдениям, наиболее

актуальним предметом рефлексии для реципиентов российских СМИ.

Для создания особенного украинского колорита, передачи этнографически и исторически достоверных характеристик широко используются текстовые реминисценции из украинского фольклора, где аспектами прецедентности выступают **слова-символы чумак, казак, род, колядка, веснянка** и т. п.: «"Ой, чумаче, чумаче, життя твое собаче" [подзаголовок]. На разные голоса раньше на сельских улицах звучали веснянки: "А вже весна, а вже красна, из стрех вода капле, молодому козаченьку мандривочка пахне"» (vokrugsveta.ru/vs/article/1132); «Кульбит, проделанный Александром Морозом, который в ночь накануне Ивана Купала нашел цветок папоротника и чудесно преобразился из младшего брата оранжевых в среднего брата голубых – с вытекающим из того опрокидыванием всех политических конфигураций» (Известия 11.07.06) (о переходе лидера Социалистической партии Александра Мороза на сторону Партии регионов в парламентском противостоянии с «оранжевыми силами»).

Тексты-репрезентанты, номинирующие **атрибуты советской действительности**, выполняют композиционную функцию сопоставления – **хорошее** (СССР, общий дом, мощное государство) – **плохое** (самостоятельная Украина): «Есть одно место на постсоветском пространстве, где принцип "все лучшее – детям" воплотился в жизнь. Это "Артек". Он существует почти 85 лет, но скоро может исчезнуть, как мечта о счастливом детстве. С переходом в ведение Украины у всемирно известного пионерлагеря начались нелегкие времена» (Вечерняя Москва 30.01.09) (ср.: все лучшее – детям – слова, будто бы сказанные В. И. Лениным заведующей отделом Наркомпроса в 1917 г. [1, с. 239]); «**Сеятель мировой антидемократии** Буш едет на Украину жевать сало [заголовок]. Президент США Джордж Буш начинает в понедельник государственный визит на Украину» (newsinfo.ru/articles/2008-03-31/ukraina) (ср.: сеятель мировой демократии); «Россия и Украина в настоящий момент находятся в состоянии своеобразной **холодной войны**» (Газета 06.08.09) (ср.: холодная война – cold war – известность оборот получил благодаря статьям У. Липпманна в «Нью-Йорк Трибюн», в ноябре 1947 г. они вышли отдельным изданием под названием «Холодная война» [1, с. 35]).

Строки из песен, которые были популярны в Советском

Союзе, известны в современных Украине и России, часто используются как подзаголовки газетных статей, представляющие основную мысль материала: «Оранжевые дети оранжево живут» [подзаголовок]. Команда Ющенко существует не по средствам. Украинцы говорят: «оранжевые дети оранжево живут» (Известия 06.06.06) (строка из «Оранжевой песенки» (1967 г., стихи А. Арканова, музыка К. Певзнера [1, с. 21] о вымышленном абсолютно счастливом мире, где все возможно и все доступно).

Как свидетельствует собранный материал, наиболее распространенный вид размещения прецедентных текстов – заголовки, подзаголовки, первое / последнее предложение (словосочетание) фрагмента или всего текста. Выбор лингвальных средств и форма их организации в значительной степени зависят от фактора адресата, что и обуславливает разнообразие способов представления украинской действительности в русской прессе. Широкое использование журналистами определенных видов прецедентных текстов (украинских заимствований, этнографизмов, вкраплений, фразеологизмов), их индивидуально-авторские трансформации позволяют утверждать, что реминисценции из украинского языка являются популярным предметом рефлексии для реципиентов российских СМИ.

1. Душенко К. В. Словарь современных цитат / К. В. Душенко. – М. : Изд-во Эксмо, 2002. – 736 с.
2. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М. : Наука, 1987. – 263 с.
3. Карасик В. И. Культурные доминанты в языке / В. И. Карасик // Языковая личность: культурные концепты. – Волгоград ; Архангельск : Перемена, 1996. – С. 3.
4. Приходько А. Н. Концепт как трехмерное ментальное образование / А. Н. Приходько // Вісник Харківського нац. ун-ту : Серія Романогерманська філологія. – 2006. – № 726. – С. 20–25.
5. Слышкин Г. Г. Лингвокультурные концепты и метаконцепты : [монография] / Г. Г. Слышкин. – Волгоград : Перемена, 2004. – 340 с.

ОНОМАСТИКА ДРАМАТИЧНИХ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Рачок А. А., Пархоменко В. В., студенти,
 Барбара Н. В., к.філол.н., ПТ КІ СумДУ

Дослідження функціонального та смислового навантаження ономастичних засобів у мові художніх творів є актуальною й водночас складною проблемою сучасного мовознавства. Інформація літературної ономастики дуже важлива для розуміння сутності художнього твору, але є, по суті, закодованою. Метою даного дослідження є вивчення ролі власних назв у драматичних творах Лесі Українки, визначення їх відповідності проблематиці твору, зображуваному часові та місцю. Об'єкт дослідження – функції ономастичних засобів у драматичних творах. Предметом вивчення є онімні найменування в текстах 23 драматичних творів Лесі Українки.

Ономастика – розділ мовознавства, що вивчає власні назви, їх будову, системну організацію, функціонування, розвиток і походження. Власні назви, **оніми** – індивідуальні найменування окремих об'єктів. Драматургія Лесі Українки з ономастичної точки зору становить два періоди, за якими й простежуємо здобутки ономастичності поетеси. Перший – період онімійної ощадності (1896–1906 рр.). У творі "Блакитна троянда" оніми називають 13 дійових осіб. Леся Українка обрала тему з життя інтелігентів, відповідно добирається й "інтелігентське" антропонімичне оснащення: серед дев'яти персонажів, названих за прізвищем, четверо мають нетиповий для села суфікс -ськ, -цьк: *Гощинська, Колчевська, Милевський, Крицький*. І лише прізвище старого лікаря має "сільський" формант -енко: *Проценко*. Ономастичний простір "Блакитної троянди" вибудований в єдиному ключі – виявити в цьому лексичному шарі незвичність обставин кохання Люби й Ореста.

Драматична сцена "Прощання" написана прозою. Імена дійових осіб для сцени поетеса не добирає, вони не потрібні – маємо ситуацію, у якій сутність персонажів вичерпно позначається номінаціями *хлопець і дівчина*. У творі єдиний топонім – *Н*.

Драматична поема "Одержима" написана біля ліжка смертельно хворого С.Мержинського, коли духовні й фізичні сили поетеси були в стані найвищого емоційного напруження. Крім двох

основних персонажів – *Месії та Міріам*, на яких побудовано всю дію, у тексті зустрічається лише ім'я *Йоганна* та кілька міфонімів – *Ваал, Вельзевул і Астарот*. Ім'я *Міріам* – це англійська транскрипція біблійного *Маріам*, а сама форма *Міріам*, з *i*, а не *a* народилася з помилки, з неадекватного прочитання ще в VII ст. біблійного тексту, записаного давньоєврейською мовою.

Усі персонажі фантастичної драми "**Осіньна казка**" мають апеллятивні номінації, пишуться авторкою з малої літери: *лицар, принцеса, король, будівничий, служебка*. Це виразні **контекстуальні антропоніми**, тобто власні назви, що залишаються власними тільки в межах даного художнього тексту.

Драма "**Кассандра**" відкриває період активного вживання власних назв поетесою. Поема містить великий онімний і безіменний шари: 22 поіменовані персонажі і 7 безіменних, не враховуючи тих фонових дійових осіб, які творять фон і позначені формою множини – *троянці, троянки, раби, рабині, вояки троянські й еллінські*. У поемі немає жодного оніма, який не відповідав би міфам про грецько-троянську війну. Ім'я головної героїні *Кассандри* – усталена форма відомого *Александра*. Леся Українка обрала пов'язану з цим міфологічним образом форму *Кассандра*. Серед згадуваних у поемі осіб більше богів та інших міфічних істот (їх 18), ніж людей – виключно героїв (їх 10). Усі особи в "*Кассандрі*", будучи відомими персонажами античної міфології, стають у поемі символами-масками. Відповідно до змісту твору вся його онімія побудована на контрастах.

Драматична поема "**Бояриня**" належить до маловідомих, тривалий час заборонених творів поетеси. "*Бояриня*" побудована на опозиції, ключові центри якої становлять дві тополексеми: *Москва* (ужито 18 разів) – *Україна* (ужито 26 разів). По суті, опозиція проймає всі художні рівні поеми, а ономастичний простір бере активну участь у її творенні. У драмі-феєрії "*Лісова пісня*" Леся Українка виразила прагнення свого народу, його ментальність, його поетичну душу. Конфлікти "*Лісової пісні*" – це протиставлення носіїв здорового, природного начала, що міститься в казково-фольклорних персонажах лісових істот та близьких до них людей (*дядько Лев, Лукаш*), і людей духовно обмежених, з їх ницістю, прагматизмом. Лісова пісня *Лукаша* – це пісня про *Мавку*. Звернімо увагу на ономастично істотні моменти й на специфіку їх поетизації в тексті: 1) Леся Українка оперує в

"Лісовій пісні" переважно фігурами нижчої демонології, що існують у множині, однак робить ці загальні назви власними (*Мавка, Русалка*). 2) Серед народних номінацій нижчого демонологічного рівня має значне поширення явище табу і, відповідно, заміна номінацій ("*Той, що в скалі сидить*"). 3) За уявленнями про слов'янську міфологію нижче демонологічного рівня знаходиться людина, яка має набуті чи вроджені надприродні властивості та знання. Такими фактично є всі четверо людей, що стали персонажами твору. 4) Відомі казкові постаті (*Ох-Чудотвор, Трьомсин, Царівна-Хвиля, Урай, Білий Палянин, Зірниця-мати*) стали в "Лісовій пісні" міфологічними еквівалентами історичних осіб, наявних в інших творах.

У драмі "**Камінний господар**" ім'я *Дон Жуан* – іспанське. Форма *дон* походить з лат. *dominus* "*пан, господар*". А ім'я *Жуан* – ісп. *Juan*, що звучить як *Хуан*: звук, що передається літерою *j* в іспанській мові, завжди вимовляється як *x*. Звучання *Жуан*, усесвітньовживане, народилося через помилку. Воно з'явилося тому, що у французькій мові літера *j* завжди передає звук *ж*, і Мольєр, використавши сюжет про дон Жуана в своїй комедії "*Дон Жуан, або Камінний гість*", прочитав ісп. *Juan* як *Жуан*, а не *Хуан*. У творі Лесі Українки форма *дон Жуан* панує (82 рази).

Отже, у перший період драматургічної творчості Лесі Українки фактично відмовляється від ужитку власних назв. Широкого використання ономастичні засоби набувають у творах митця періоду 1907 – 1913 рр. Поетеса дійшла висновку про необхідність ширшого, але індивідуалізованого використання онімії в драматичних творах. Ономастичний простір творів вибудовується переважно **трьома розрядами власних назв – антропонімами, топонімами й теонімами**. Ті власні назви, які поетеса залучає до своїх творів, доречні, вдало й продумано дібрані. І християнська, і мусульманська теонімія, і українська демонологія, і антична міфологія знайшли в драмах Лесі Українки широке відображення й високий поетичний статус. Власні назви в драматичних творах митця виконують важливі функції. Вони характеризують своїх носіїв, але ця характеристика не лежить на поверхні, а ховається у фонетичній структурі (*Елеазар, Тірца*), етимології (*Анціллодея, Мартіан, Долорес*), виваженому й доречному екзотизмі (*Руфін, Прісцілла, Міріам*), у культурно-історичному фоні імені (*Кассандра, Антей*).

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ЖУРНАЛІСТІВ. ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Кондратенко Н.М., юрисконсульт ПТ КІСумДУ

Правове забезпечення гарантій незалежної діяльності журналістів є актуальним питанням. Загальновідомо, що однією з найважливіших складових, які засвідчують авторитет тієї чи іншої країни, є інформаційний потенціал, стан свободи слова та розвитку засобів масової інформації. Не остання роль у цьому належить гарантіям незалежної діяльності журналістів.

Правові засади діяльності журналістів встановлені Конституцією України, Законами України „Про інформацію”, „Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні”, „Про телебачення і радіомовлення”, „Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів” та ін. Відповідно до ст. 15 Конституції України цензура в Україні заборонена. Разом із цим, свобода слова й вільне вираження у друкованій формі своїх поглядів і переконань гарантуються Конституцією України і відповідно до цього Закону означають право кожного громадянина вільно і незалежно шукати, одержувати, фіксувати, зберігати, використовувати та поширювати будь-яку відкриту за режимом доступу інформацію за допомогою друкованих засобів масової інформації.

Друковані засоби масової інформації є вільними. Забороняється створення та фінансування державних органів, установ, організацій або посад для цензури масової інформації. Не допускається вимога попереднього погодження повідомлень і матеріалів, які поширюються друкованими засобами масової інформації, а також заборона поширення повідомлень і матеріалів з боку посадових осіб державних органів, підприємств, установ, організацій або об'єднань громадян, крім випадків, коли посадова особа є автором інформації чи дала інтерв'ю.

Згідно зі ст.2 Закону України „Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні” держава гарантує економічну самостійність та забезпечує економічну підтримку діяльності друкованих ЗМІ, запобігає зловживанню монопольним становищем на ринку з боку видавців і розповсюджувачів друкованої продукції. Заходи, спрямовані на забезпечення економічної підтримки діяльності друкованих засобів

масової інформації, та органи державної виконавчої влади, які здійснюють цю підтримку, визначаються Кабінетом Міністрів України.

Міжнародні установи, які тлумачать та застосовують договори про права людини, наголосили на взаємозв'язку між свободою засобів масової інформації та свободою вираження поглядів. Проте журналісти раз у раз зазнають різного роду втручань у свою професійну діяльність.

У зв'язку з цим чинним законодавством встановлено правову відповідальність за посягання на життя і здоров'я журналіста, інші дії проти нього. Підстави відповідальності за порушення законодавства про пресу передбачені ст. 41 Закону України „Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні”. Ст. 5 Закону України „Про телебачення і радіомовлення” встановлено, що цензура інформаційної діяльності телерадіоорганізації забороняється. Ст. 17 цього Закону встановлено відповідальність за посягання на життя і здоров'я журналіста, інші дії проти нього та відповідальність журналіста за завдану ним моральну шкоду. Так, згідно з Законом «Про державну підтримку засобів масової інформації», відповідальність за скоєння злочину проти журналіста у зв'язку з виконанням ним професійних обов'язків або перешкоджання його службовій діяльності прирівнюється до відповідальності за скоєння таких же дій проти працівника правоохоронного органу.

Службова діяльність журналіста не може бути підставою для його арешту, затримання, а також вилучення зібраних, опрацьованих, підготовлених ним матеріалів та технічних засобів, якими він користується в своїй роботі. У разі відшкодування, відповідно до Цивільного кодексу України, журналістом і засобом масової інформації заподіяної ними моральної шкоди, на них покладається солідарна відповідальність з урахуванням міри вини кожного.

Ст.171 Кримінального кодексу встановлено відповідальність за умисне перешкоджання законній професійній діяльності журналістів. Такі діяння карається штрафом до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років. Переслідування журналіста за виконання професійних обов'язків, за критику, здійснювану службовою особою за попередньою змовою, карається штрафом до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням права обіймати певні посади на строк до трьох років. Як бачимо, законодавство України, що регулює

питання правового захисту журналістів, достатньо розвинуте. Проте окремі норми раніше прийнятих законів застаріли й не завжди адекватно відповідають реаліям життя. Інформаційне законодавство потребує свого коригування. На наш погляд, є доцільним:

1. Передбачити адміністративну та кримінальну відповідальність за ненадання відповіді на запит журналіста;
2. Посилити кримінальну відповідальність за умисне перешкоджання законній професійній діяльності журналістів, передбачену ст. 171 Кримінального кодексу України;
3. Створити кваліфіковану юридичну службу, яка б надавала консультації всім журналістам;
4. Дати законодавче визначення поняття “політична цензура” та передбачити відповідальність за застосування цензури до ЗМІ та журналістів з боку службових осіб органів державної та місцевої влади;
5. Законодавчо забезпечити внесення у внутрішні документи ЗМІ загальноєвропейських принципів журналістської діяльності, а також дотримання цих нормативних документів, професійних і етичних норм, прав журналістів і творчих працівників через обов’язкове укладання трудових угод з урахуванням названих основних принципів;
6. Удосконалити законодавство про захист честі й гідності з метою недопущення використання судових позовів до ЗМІ та журналістів як засобу переслідування за їхню професійну діяльність;
7. Встановити додаткові гарантії реалізації трудових прав працівників ЗМІ, зокрема, в частині регулювання договірних відносин між власником (органом) і працівником, порядку звільнення журналістів тощо.

1. Конституція України//zakon.rada.gov.ua

2. Закон України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів»// zakon.rada.gov.ua

3. Закон України „Про телебачення і радіомовлення”// zakon.rada.gov.ua

4. Закон України „Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні”// zakon.rada.gov.ua

5. Кримінальний кодекс України//

9. Чиж І.С. Україна: шлях до інформаційного суспільства.-К: Вид-во “Либідь”, 2004. - 286 с.

ЯКИЙ ІЗ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЖАНРІВ ПЕРЕДБАЧАЄ СУБ'ЄКТИВНИЙ ПІДХІД?

Юрченко Т. О., учитель-методист, Бондар А. В., учениця
Конотопська міська гімназія

За допомогою матеріалів та книг із журналістики, а також праць відомих працівників ЗМІ ми визначали, що суб'єктивний підхід передбачає репортаж.

Це зумовлено наступними чинниками:

1. Джерела добування інформації для репортажу.
2. Сюжетно-композиційна побудова репортажу.
3. У репортажі ключова роль відводиться автору.
4. Види репортажу (подієвий, проблемний або аналітичний, пізнавально-тематичний та репортаж з експериментом).

Визнаючи репортаж суб'єктивним жанром, зазначимо, що треба бути надзвичайно обережним, щоб оцінка, позиція журналіста не здалася примітивною, а то й хибною.

ЗАПОВІДІ СПРАВЖНЬОГО ЖУРНАЛІСТА

Хукаленко Д. М., учень
Конотопська спеціалізована школа № 12

Не завжди інформація має бути негативною, повинні ж існувати й добрі новини! Ось тут і постає дилема перед журналістом: що ж робити – писати про щоденні українські будні (і бути винним) чи займатися журналістськими розслідуваннями (але це взагалі в нашій державі стає надзвичайно небезпечним)? Звісно, можна писати про благодійні фонди, соціальні проекти, але чи будеш певен, що робиш усе можливе для країни, людей, що справді виконуєш обов'язок журналіста?! Головними тезами даної роботи виступають правила, обов'язки журналіста, або, як прийнято їх називати в професійних колах, заповіді журналістики:

1. Перша заповідь – об'єктивність. Але повної об'єктивності досягти нереально, оскільки журналіст будь-яку інформацію пропускає через себе. Тому максимум фактів, мінімум лірики та власних позицій.

2. Журналіст працює на читача, тому інформація повинна бути цікавою, а головне – корисною читачеві.
3. Часто журналістику називають четвертою гілкою влади, тому кореспондент повинен контролювати інші гілки влади, повідомляючи про їх діяльність суспільству.
4. «Не створи грошового ідола». Кожен журналіст знає, що таке «стаття на замовлення», за неї гарно платять, але це аморально й принизливо для істинного журналіста.
5. Толерантність.
6. Порядність. Журналіст зобов'язаний берегти мораль суспільства, не використовувати нецензурну лексику, не відтворювати жорстокість та насильство, не розповсюджувати порнографічну продукцію та ін.
7. Збереження професійної таємниці.
8. «Не звинуват безпідставно». Заповідь є однією з найважливіших, недотримання її може призвести до серйозних наслідків.
9. Справедливість. У журналістів є негласний принцип – допомагати звичайним людям, стояти на боці обездолених. Це важливо, але справедливість перш за все.
10. Журналіст не повинен думати, чи постраждає хтось від новини, чи навпаки отримає привілеї. Його задача – дати людям найбільш достовірну й потрібну інформацію.

КРАЩЕ МАТИ ГАЗЕТИ БЕЗ ВЛАДИ, НІЖ ВЛАДУ БЕЗ ГАЗЕТ

Юрченко Т. О., учитель-методист, Саухіна О. В., учениця
Конотопська міська гімназія

Сьогодні дане питання є дуже актуальним, оскільки більшість ЗМІ залежать саме від уряду держави, і тому про повну свободу преси в Україні не можна говорити.

Мета нашої доповіді – інформувати про взаємодію політики на сучасному етапі, про основні принципи демократичної журналістики. Томас Джефферсон виголосив фразу: "Коли народ боїться уряду – це таранення. Коли уряд боїться народу – це свобода".

Ми погоджуємося з думкою Джефферсона, що газета не повинна містити вплив політики на суспільну свідомість, на

формування соціальних інститутів. ЗМІ виконують функцію посередника між суспільством, індивідами, з якого воно складається, та тими соціальними інституціями, які покликані забезпечувати життєдіяльність цього суспільства, - державними структурами.

Відтак практично всі ЗМІ значну частину своїх газетних чи ефірних площ віддають під інформацію про політичні події. При цьому важливо розрізняти видання / студії, що належать певним партіям, та видання / студії, незалежні від тієї чи іншої конкретної політичної сили. Партійні ЗМІ покликані популяризувати свою партію, фактично пропагувати ідеї, тому вони щодо своєї політичної сили не завжди виступають із позиції об'єктивності та плюралізму. Фактично партійні видання, що ми їх маємо в Україні, частково займаються журналістикою, а частково – піаром своєї партії.

Незалежні від політсил видання / студії, висвітлюючи політичне життя в країні, виходять із позицій об'єктивності та плюралізму. Коли в суспільства є здатність висловлювати свою думку, і ця думка значима, влада діє на засадах чесності й виражає інтереси соціуму. Таким чином журналістика контролює рішення влади. В Україні ще не настільки розвинуте суспільство, воно ще не зріле свідомо, аби вплинути на рішення влади. А влада ще не настільки демократична, аби сприймати журналістику саме як соціальний інститут.

На четвертій Європейській конференції міністрів Ради Європи "ЗМІ в демократичному суспільстві", що відбулася в Празі у грудні 1944 року, було зазначено, що свобода вираження поглядів, у тому числі свобода ЗМІ, є однією з найсуттєвіших засад справжнього демократичного суспільства.

Вважаємо, що на сьогоднішній день "влада без газет" – це зовсім безглуздо, оскільки в нашій країні існує традиція, що влада сприймає журналістику як сферу обслуговування власних інтересів. Відтак ЗМІ стають буфером: на них чиниться тиск. Але й газети не повинні бути без влади, оскільки свобода від влади, здатність висловлювати свою думку – це шлях до демократизму, гуманізму, плюралізму та загальнолюдських цінностей, а про діяльність держорганів, приватного сектору та уряду завжди інформувати суспільство без втручання з боку держави.

СКЛАДОВІ ПІДГОТОВКИ ДО ІНТЕРВ'Ю

Юрченко Т. О., учитель-методист, Горлач П. А., учениця
Конотопська міська гімназія

Інтерв'ю – це один з найважливіших моментів діяльності журналіста. Актуальним для журналіста є знання аудиторії: її структур, інтересів, потреб, інформаційного рівня, установок, стереотипів.

Підготовка до інтерв'ю складається з таких типів роботи: загальна, конкретна та психологічна підготовки.

Загальна підготовка складається із загальної ідеологічної та інтелектуальної підготовки журналіста, в тому числі з поглибленого вивчення якоїсь певної галузі знань і спеціалізації журналіста.

Конкретна підготовка містить такі складові: визначення мети й характеру необхідних відомостей; вивчення предмета й співрозмовника; попереднє обмірковування ходу бесіди, складання запитань; домовленість про зустріч, місце та час інтерв'ю.

Вирішуючи питання про вибір методу, слід подумати, які відомості потрібні. Як їх можна добути, чи є в даному випадку інтерв'ю найбільш швидким і, головне, надійним способом їх отримання.

Журналіст повинен бути людиною ерудованою, мати розвинені інтелектуальні знання в тій області, у якій він спеціалізується, проте це не звільняє його від необхідності кожного разу вивчати предмет, із приводу якого він збирається спілкуватися.

Психологічна підготовка передбачає знання особистісних якостей людини, із якою маєш спілкуватися. Людина може бути спокійною, толерантною, або ж емоційною, метушливою, егоїстичною. У будь-якому разі потрібно знати, на що розраховувати: на довірливість чи упередженість.

У журналістській діяльності питання є дуже важливим засобом одержання відомостей. Воно відразу втягує співрозмовника у дискусію, не дає можливості відхилитись від відповіді, змушує відповідати по суті. Уся мережа питань повинна загнати співрозмовника в кут, а заключне питання підводить підсумки обговоренню, остаточно ставить крапки над "і".

Питання класифікуються за безліччю підстав:

1) За формою (відкриті, закриті).

Відкрите питання називає тему або предмет. У закритому питанні можливі відповіді, закладені в ньому самому, так що опитуваний повинен сам вибрати думку або висловлювання, яка найбільше відповідає його позиції.

2) За функцією (основні, зондувальні, додаткові).

При підготовці до інтерв'ю перш за все потрібно скласти запитання, які повинні принести основні відомості. Однак у реальній ситуації це може й не спрацювати. У такому випадку за допомогою зондувальних питань і аналізу поведінки співрозмовника журналіст зможе визначити причину незадовільної відповіді й поставити ряд додаткових питань для того, щоб отримати відомості, на які було розраховане основне питання.

Ще одна вимога до запитання – воно повинно містити в собі одну думку. Інакше респондент відповість тільки на останню частину питання або на ту, яку він запам'ятав.

Хороший журналіст повинен знаходити з кожним співрозмовником спільну мову, але це не значить, що він повинен оперувати тими ж розмовними виразами, що і співрозмовник.

Пропонуємо приклади запитань для інтерв'ю з письменником-модерністом Юрієм Андруховичем.

1. Ваше ставлення до сучасної української літератури? (Сучасна українська література дуже неординарна й суперечлива. Хотілося б почути думку Ю. Андруховича з цього приводу).
2. Що вас привело до постмодернізму? (У сучасній українській постмодерній літературі можна назвати лише кількох авторів, відомих за межами України. Хотілося б почути, чому він вибрав такий складний напрямок, як постмодернізм).
3. Якому читачеві Ви адресуєте свої твори? (Літературу постмодерну читати й сприймати дуже важко. Цікаво, для кого він пише свої твори?)
4. Як себе відчуваєте, усвідомлюючи, що Ви найцікавіший письменник-постмодерніст в Україні? (Чи не запаморочила йому голову ця слава, адже митець відомий своїми гострими висловлюваннями на адресу політичних партій).

До інтерв'ю неможливо підготуватися поверхнево, потрібно детально продумувати кожнісіньку деталь.

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ІГРАШКА-ОБЕРІГ – ЛЯЛЬКА-МОТАНКА

Козлова І.М., заступник директора
Конотопська спеціалізована школа І-ІІІ ст. №9

Мистецтво українського іграшкарства віддавна було покликане формувати в дітей духовний світ та пробуджувати відчуття рідного коріння. Зараз же традиційною українською іграшкою захоплюються не лише діти – поряд із ритуальними та ігровими ляльками «народного зразка» з'являються ляльки колекційні та сувенірні, виготовлені народними майстрами та професійними художниками.

Гра з лялькою – одна з початкових форм прилучення дитини до практичного життя. Хоч це ляльки, призначені для дитячої гри, проте в них ігрові риси виявлені слабкіше, ніж обрядово-магічні. Про це свідчить наявність хреста на обличчі, асоційованого з символом сонця. Вважалося, що не можна малювати обличчя ляльці, вона не повинна ні на кого бути подібна, щоб не завдати шкоди. У деяких традиціях ці ляльки навіть не мають рук і ніг, які в обрядовому дійстві просто не потрібні. Вважалося, що лялька є посередником між живими й тими, кого на цьому світі вже чи ще немає. І найголовніша обрядова ознака – спосіб виконання цієї ляльки. Лялька створюється шляхом зав'язування і накручування без допомоги голки. Голку з ниткою застосовують при пошитті головного убору чи обробці вбрання.

Її робили для того, щоб пішов або, навпаки, припинився дощ. Або для того, щоб забрати хворобу від людини. Залежно від події робили різні ляльки. Якщо для шлюбу, то ляльки виготовляли дуже ретельно. Ляльку вбирали в український стрій, як молоду, робили великий віночок, чи корону, на голову також до ляльки-молодої обов'язково робили пару – молодого, і що ж за весілля без друзь...

Існувало повір'я, що якщо діти часто і довго бавляться лялькою-мотанкою, то сім'я скоро чекатиме на поповнення. Якщо ж їх робили діти, вони часто робили собі товариша і порадицю.

Відповідно до традицій Сівещини і Наддніпрянщини, лялька повинна бути одягнена у світлу вишиту сорочечку, під'юпник (або нижня спідничка, т.з. галька) спідницю і запаску. Усі елементи одягу є своєрідними оберегами: спідниця символізує землю, сорочка позначає

три часи – минулий, теперішній і майбутній; обов'язковими атрибутами є вишивка та намисто, які уособлюють достаток. Також повинен бути головний убір – очіпок, стрічка чи хустка – що символізує зв'язок з небом.

Поза ігровою функцією ляльки відігравали роль своєрідного відводу: коли дитина хворіла, мати замовляла мотанку – і хвороба мала перейти на ляльку, а дитина – одужати.

Робились ляльки-мотанки з тих матеріалів, які були під рукою – чи то солома, чи старі непотрібні речі, а одягалась в клаптики матерії зі старого одягу матусь і бабусь. Тому не дивно, що така лялька, зроблена власноруч, оспівана піснями, обласкана казками, одягнена в усе своє, домашнє, рідне – вважалась оберегом у родині. Якщо в сім'ї хворіла дитина, то їй робили спеціальну ляльку-мотанку, яку змотували з тієї трави, яка допоможе при хворобі, - і давали дитині – і забавка, і цілющий ефект!

У наші дні магічний зміст мотанок майже втрачений.

Однак майстрині-мотанкарки радять: якщо ви купили чи виготовили ляльку, заздалегідь подумайте про місце, яке ви їй виділите. Якщо лялька покликана сприяти любовній гармонії – у спальні, якщо це лялька на добробут і соціальний успіх – у вітальні або кабінеті. Лялька-берегиня домашнього вогнища та родинного затишку має стояти у тому місці, де члени родини найчастіше збираються разом. Ляльку в жодному разі не можна підвішувати за голову. Найкраще ставити її на підставку – так, щоб вона оглядала кімнату.

1. Авторські ляльки-мотанки Тетяни Білокрилець. – ГогольФест, 2008, 11 травня.
2. Гончаренко Ірина. Дивовижний світ ляльки-мотанки. – Умань, 2010.
3. Ничипорук Ірина. Рівненська лялька-мотанка – найбільша в Україні. – Рівненська газета, 2011, 11 квітня.
4. Сергєєва Міла. Лялька-мотанка : незвичайна іграшка, цікавий сувенір, оригінальний подарунок, сильний оберіг. – Місто вечірне, 2010, 28 жовтня.
5. Щегельська Олена . Лялька – берегиня домашнього вогнища. – Хмельницька народна газета «Є», 12 лютого 2011.

ЛІПЛЕННЯ ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ РОЗВИВАЮЧОГО ТРАДИЦІЙНОГО УКРАЇНСЬКОГО НАПРЯМУ МИСТЕЦТВА

Ільєнко С.Г., викладач

Конотопська санаторна загальноосвітня школа-інтернат І-ІІ ст.

Ліплення є традиційним напрямом мистецтва в українській культурі. Українці з давніх-давен ліпили з глини та тіста: глечики, миски, свищики, обереги та багато різних речей, потрібних у побуті та прикрашанні оселі.

Ліплення з тіста сьогодні – оновлений напрям старовинного виду ремесла, яким я займаюся 10 років. Не один рік, слухаючи розповіді бабусь про те, як вони з дитячих років виготовляли власноруч обереги з тіста, у мене з'явилося бажання спробувати самій.

Майстрів на той час майже не було. Методичної літератури також. Вдалося знайти книжку авторки з Німеччини Ізольди Кіскальт з інформацією про цей вид мистецтва. Навчатися ліпити за посібником авторки з-за кордону було досить дивно, адже це власне українське ремесло. Щоб ознайомитись з народними майстрами України вирішила відвідати Сорочинський ярмарок. Спілкування з цікавими людьми надало натхнення й бажання не зупинятися, ліпити свої картини, настінні прикраси та обереги.

Щоб мистецтво жило його потрібно продовжувати в своїх учнях. Саме тому пішла працювати в Конотопську санаторну загальноосвітню школу-інтернат І-ІІ ступенів. Навчаю учнів виготовляти цікаві картини, настінні панно та традиційні обереги. У дітей розвивається моторика, увага, вміння правильно підібрати співвідношення. Вони з цікавістю переглядають матеріали про традиції та історію рідного краю, й на основі побаченого створюють власні доробки, якими пишаються самі і в яких залишається частка їхньої душі.

Мої роботи різні за технікою. Це краєвиди українського села, квіти, птахи, тварини, картини обереги, у яких намагаюся відтворити красу й чутливість України. Донести до серця людей духовність давно забутого мистецтва. Іноді сюжети картин та панно з'являються десь в підсвідомості спонтанно, а інколи після

відвідування виставок та фестивалів, побачених робіт інших майстрів.

За весь час роботи досягла певних успіхів. Брала участь в багатьох фестивалях та виставках, мала персональну виставку в краєзнавчому музеї. Мої учні отримують призові місця в багатьох міських та обласних фестивалях. Робота учнів гуртка отримала призове місце на фестивалі «Чорнобильські дзвони» та була надіслана для участі в міжнародному конкурсі м. Токіо. Роботи були подаровані польським учителям, які вручила конотопська делегація під час обміну досвідом. Вдало поєднуючи різні техніки вдається створити досить оригінальні речі, що, мабуть, і є певною родзинкою моїх робіт.

Останнім часом ліплення з тіста набуло великої популярності серед українців. Це спостерігається в тому, що з'явилась методична література в необхідній кількості та якості. Багато художніх шкіл цей вид мистецтва взяли як основний напрям у своїй роботі. Проходять виставки та фестивалі з різних тематик саме в цьому напрямі. Навіть в Інтернеті на форумі люди обмінюються власними надбаннями та майстер-класами з ліплення.

Отже, цей вид творчості досить актуальний, тому що надає можливість кожному проявити свій стан душі, відобразити політ своєї фантазії. Творчі роботи можна переглянути на сайті www.konotopskavedma.front.ru або www.storinka-m.kiev.ua в розділі «Вироби з тіста».

ВПЛИВ АНТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ НА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО СВИТОГЛЯДУ

Глибченко В.Г., викладач
Політехнічний технікум КІ СумДУ

Культурологія дає нам змогу краще зрозуміти сучасну людину, адже показує ті глибини, які збереглися в кожному з нас. Щоб краще пізнати сучасного українця, треба розглядати не лише слов'янське коріння, а й вплив сусідніх культур.

Перші давні греки з'явилися на землях Північного Причорномор'я в другій половині VII ст. до н.е. Прибули вони з іонійського міста

Мілета. Напередодні грецької колонізації у лісостеповій зоні Північного Причорномор'я існував потужний пласт хліборобсько-скотарської культури, представники якої зустріли греків миролюбно – слідів військових зіткнень між ними й прибульцями не знайдено. Як би там не було, факт дружніх стосунків між греками і мешканцями степової зони України очевидний. Лише в Нижньому Побужжі археологи відкрили близько сотні античних землеробських поселень.

Найбільша активність у торговельних і політичних контактах між жителями грецьких полісів Північного Причорномор'я й населенням лісостепової зони України відзначалася в період розквіту античності – з V по III ст. до н.е.. Найбільшої елінізації населення Подніпров'я зазнало в II-V ст. н.е., коли з різних соціально-економічних та політичних причин ішов занепад грецьких міст-держав. У ході цього процесу значна частина елінів подалися на північ, де був мир і взаєморозуміння й де місцеве населення здавна дружньо зустрічало греків. В Істрії зберігся декрет, у якому згадується, що частина населення після гетського розгрому покинула Ольвію й відкочувала в “дружню варварську країну”.

Тісний зв'язок стародавніх греків з осілим, кочовим і напівкочовим населенням території нинішньої України існував близько 1000 років – до загального занепаду античності в третій чверті IV ст. н. е. За цей значний період греки суттєво вплинули на світогляд наших пращурів

Головний напрям української філософії школи фахівці визначають терміном “кордоцентризм”. Означає він доміанту емоційності над раціональністю, почуттів над логікою, серця над розумом. Адже філософія безпосередньо пов'язана з менталітетом. Менталітетом мислителів і менталітетом народу, до якого вони належать. Традиції Стародавньої Греції, а також власні світоглядні канони сприяли тому, що у світогляді українців укоренилася акцентуація на душі, яка знайшла притулок у серці. Сердечність – стрижень доброти, духовності, любові, джерело світлих помислів і вчинків.

Багатий мовний спадок лишили по собі нам стародавні греки - такі слова, як півень, співати, галасувати, Купала, левада, троянда, халепа.

Демократія - одне з найбільш значущих явищ, привнесених стародавніми греками як у світову історію, так і на землі, що нині є Україною. У греків ніколи не було ні всевладних царів, ні пишних дворів. Давньогрецька демократія через давньоруське віче перейшла у народовладдя Запорізької Січі. Випадки довголітнього правління

гетьмана були поодинокими. Тим паче, якщо він намагався нав'язати культ своєї особи. Навіть такий авторитетний гетьман, як Богдан Хмельницький, зобов'язаний був виконувати постанови старшинської ради, яка залишалася головним органом влади.

Суттєво, на мою думку, що елліни вплинули на ставлення українців до влади та владних органів, тому що юриспонденція й взагалі влада в пошані серед греків не була. Греки зневажали і своїх, так би мовити, поліцейських і всіляко з них насміхалися. Вони сприймали цю професію як не гідну громадянина – дану функцію виконували скіфи або раби.

Важливе місце у давньогрецькій ментальності посідали божественні сили природи. Титани, океаніди, вітри, еринії, менади, харити, силени, німфи – споконвічні супутники мешканців Північного Причирномор'я. Повний список подібної «живності» склав би тризначне число. І ці риси яскраво проявляються в українців, які ніколи не сумнівалися в тому що вони належать до християнства. А втім, завжди шанували ті надприродні сили, які вочевидь перебувають поза канонами християнського світогляду. Вовкулаки, упірі, домовики, лісовики, мавки, русалки – не так легко відшукати на землі місце, де в такій кількості існувала б уся ця потойбічна «живність».

Набожний за своєю суттю українець не дуже розрізняє значення тих чи інших богословських обрядів, а язичницькі звичаї суміщає із церквами. Навіть різдвяні колядки є християнськими лише за формою.

АБЕТКА ПАМ'ЯТОК НАШОГО МІСТА

Бедрик Г., учениця

Конотопська загальноосвітня школа І-ІІІ ст. №5

2010 р. учасниками краєзнавчого гуртка була створена книга «Абетка пам'яток нашого міста», яка одразу отримала схвальні відгуки та певну зацікавленість у вчителів та бібліотекарів міста, деяких громадських організацій.

У книзі систематизували матеріал в алфавітному порядку про архітектурні й скульптурні споруди м. Конотопа, щоб простіше було з ним знайомитись, кожна назва розкривається фотографією та невеликою довідковою інформацією. Нижче наводимо алфавітний перелік пам'яток.

- А – музей Авіації.
- Б – «Братська могила воїнів – визволителів».
- В – «Водогінна вежа» академіка В.Г.Шухова.
- Г – бюст Г. Гуляницькому.
- Д – бюст М. Драгомирову.
- Е – «Експозиції Конотопського краєзнавчого музею».
- Є – пам'ятник «Євреям – жертвам фашистського геноциду».
- Ж – пам'ятник «Жертвам голодомору 1932-1933 рр. та сталінських репресій».
- З – пам'ятник «Землякам, що загинули від рук німецько-фашистських загарбників».
- І – пам'ятник «Інтернаціоналістам, афганцям».
- Ї – пам'ятники «Їм – конотопцям – загиблим на фронтах Другої світової війни».
- Й – ессе «Ймення наше – конотопці».
- К – скульптура «Кінь», кінотеатр «Мир».
- Л – пам'ятник В.І. Леніну.
- М – Меморіальний комплекс вічної слави, пам'ятник «Медичній сестрі».
- Н – пам'ятник П.І. Новикову.
- О – «Обеліск на честь конотопських дивізій».
- П – пам'ятник О.С. Пушкіну.
- Р – пам'ятники С.І. Радченко та І.І. Радченко.
- С – Стела на честь революційних подій в Конотопі 1905-1917 р.р.
- Т – пам'ятник конотопському трамваю.
- У – будівля Універмагу.
- Ф – пам'ятник футболістам.
- Х – Хрест, поставлений на місці, де колись стояла одна з окрас дореволюційного Конотопа – церква Успіння Пресвятої Богородиці.
- Ц – будівля ЦДЮТ.
- Ч – пам'ятник «Чорнобильцям – ліквідаторам аварії на ЧАЕС».
- Ш – пам'ятники Т.Г. Шевченку.
- Щ – щогла Конотопської студії телебачення і радіомовлення.
- Ю – пам'ятник «Юним героям».
- Я – ярус на даху будинку по вул. В.І.Леніна.

Книга стане у нагоді під час ознайомлення з спорудами Конотопа, спонукатиме ще більше пишатися нашим містом та його історією.

Керівник: Володіна О.А., *вчитель, бібліотекар ЗОШ №5*

ДУХОВНІ ТРАДИЦІ КОНОТОПЩИНИ: ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА СЕЛА ПОПІВКИ

Сологуб С.В., студентка КІСумДУ

Село Попівка розташоване в 7 км на захід від м. Конотопа, на р. Куколка. Відстань від села до залізничної станції м. Конотоп – 4 км. Попівка має такі сусідні села: Вирівка, Шаповалівка, Соснівка, Підлипне, Заводи Конотопського району, с. Красне Бахмацького району Чернігівської області.

Найбільш ранні відомості про с. Попівку відносяться до першої половини XVII ст. До цього часу територія була не заселена. Назва села походить, за переказами старожилів, від існування на цих землях хутора, який належав вирівському попу. Вирівка, як село, виникла раніше за Попівку. Спочатку тут був так званий попів Хутір, а потім хутір розрісся в село, а назва залишилася.

Центральним місцем у господарстві с. Попівки є Південно-Західна залізниця. Рух дільницею Ворожба-Конотоп був відкритий в грудні 1868 р. 24 грудня 1866 р. Олександр II затвердив концесію на будівництво залізниці від Курська до Києва.

Маршрут залізниці неодноразово зазнавав змін. У початковому варіанті прокладати залізницю планувалося за старим Московсько-Київським трактом, який пролягав тоді через Глухів, Батурин, Борзну й далі на Київ. На цій території знаходились пасіки відомого бджоляра, винахідника вулика з рамкою П.І. Прокоповича. Учений відразу ж надіслав на ім'я уряду прохання з такими словами: «Прошу отвести железную дорогу от моих пасек, так как пчела боится лишнего шума, запаха гари и копоти. Все издержки по переработке проекта и по удлинению железной дороги беру на себя». Прохання Петра Івановича задовольнили, і вирішено було будувати колії через Ворожбу, Конотоп, Бахмач. Завдяки П.І. Прокоповичу повз с. Попівка була проведена залізниця.

У центрі с. Попівки священне місце – Пагорб Слави. Над братською могилою радянських воїнів, котрі полягли за визволення села, – постать скорботної Матері і Сина. Поряд із солдатською могилою – меморіальні плити, які увіковічили імена 754 визволителів с. Попівки. На Пагорбі Слави від ранньої весни до пізньої осені – полум'я квітів. Весною, в День Перемоги, восени, в

День визволення с. Попівки на Пагорб Слави приходять ветерани та учні шкіл. На меморіалі нині є гранітна плита, що увіковічне подвиг уродженця села, учасника Фінської війни, Героя Радянського Союзу Михайла Олександровича Гуденка.

Культурною спадщиною с. Попівки можна вважати діяльність відомих людей, життя яких пов'язане з цим місцем: фольклорист Данило Кушнарєнко, літературознавець Парфен Яременко, журналіст Микола Пастушенко, кобзар Павло Супрун. Багата Попівська земля своєю славетною історією й тими культурними здобутками, які на сьогодні вшановуються й примножуються. Повертатись до джерел історичного минулого рідного краю – значить вшановувати своїх предків і передавати духовні цінності нащадкам.

Керівник: Завалій Л.П., старший викладач

АНАЛІЗ ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ ПРОЦЕСУ СПАДКУВАННЯ В ЛІВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.

Кисляк І.Г., студентка КІСумДУ

Дослідження з історичного краєзнавства залишаються актуальними і на сьогодні. Адже питання законодавчого регулювання будь-яких галузей життєдіяльності українського суспільства, а особливо за часів інкорпорації Лівобережної України до складу Російської імперії, викликає постійний інтерес.

У першій половині ХІХ ст. Лівобережна Україна продовжувала зберігати відмінності від центральних регіонів Російської імперії. У перше десятиріччя ХІХ століття Лівобережна Україна в цілому та Чернігівська і Полтавська губернії зокрема зберігали традиції колезької форми керування. Навіть з часу прийняття «Учреждения для управления губернией» (1775р.).

Маніфестом від 31 січня 1833 г. було проголошено про видання «Своду законов Российской империи», що набув чинності з 1 січня 1835 р. При його складанні вилучалися нечинні норми, усувалися суперечності, здійснювалося редагування. Особливий інтерес привертає 5-та книга – цивільне законодавство. У «Своде...» спостерігається чітке розмежування щодо застосування правових норм щодо права спадкування для Чернігівської і Полтавської губернії та всіх інших губерній Російської імперії. Така «особливість» у

визначення правових норм зазначених губерній пояснюється тим, що ці території продовжували користуватися правовими традиціями, закладеними ще Литовським статутом та підтвердженими Державною Радою Російської імперії у першій половині XIX ст. (таб. 1).

Таблиця 1. – Порівняльний аналіз законодавчого регулювання права спадкування для Чернігівської і Полтавської губерній та всіх інших губерній Російської імперії

Прядок права спадкування	
для Чернігівської і Полтавської губерній	для всіх інших губерній Російської імперії
Стаття 1139. У губерніях Чернігівській і Полтавській, коли померлий залишає після себе спадок, що дістався йому від матері, то такий спадок ділять між собою по рівних частинах всі рідні брати і сестри; коли ж не буде не рідних братів, ні сестер, нижче їх низхідних, то успадковують, рідні по матері дядьки або тітки з їх низхідними і так далі	Стаття 1138. У бічних лініях спадок переходить: батьківське завжди в рід батька, материнське в рід матері. Маєток, самим бездітним власником придбаним, коли про інше не зроблено особливих розпоряджень, поступається також в рід батька
Стаття 1143. Якщо діти вмирають бездітні, то тоді спадок їх віддається в довічне володіння або до батька, або до матері, дивлячись на те, хто це майно давав попередньо	Стаття 1141. Якщо діти вмирають бездітні, то тоді маєтки їх віддаються в довічне володіння батьку і матері сукупно, буде обидва в живих залишаться, але з цим проте, щоб вони під час довічного такого володіння продати, закласти і іншим чином перевести маєтки нікуди не могли.

Аналізуючи нормативно-правові документи, збережені у фондах Державного архіву Чернігівської області, щодо використання губерніями зазначених зібрань законодавчих актів, можна констатувати, що на початок 40-х років XIX ст. вони повною мірою

застосовували їх як щодо управління губернією в цілому, так і сферою цивільного права зокрема.

Але слід наголосити та тому, що відмінності, проаналізовані у нашому дослідженні були скоріше винятком, тому що нормативно-правові ініціативи загальноімперського значення були в основному спрямовані на нівелювання регіональних особливостей та дедалі більшого уподібнення норм права до загальноімперського.

Керівник: Леміш Н. О., кандидат історичних наук

РОЗВИТОК МЕДИЦИНИ У КОНОТОПСЬКОМУ ПОВІТІ В КІНЦІ ХІХ СТ.

Несвідоміна Н.В. м.н.с., Капустіна І.М., *лектор-екскурсовод*
Конотопський краєзнавчий музей ім. О.М. Лазаревського

В історії розвитку повітів Чернігівської губернії, а також їхнього життя, не останню роль відігравали галузі, яким було відведено почесне місце в «скудній культурній сокровищнице».

На кінець ХІХ ст. в Чернігівській губернії спостерігається піднесення значущості медичних осередків. Саме в цей час все голосніше й впевненіше з'являються запити на лікарську допомогу, разом з розумінням в усіх суспільних колах її вагомому значення для всієї країни.

Так, у Конотопському повіті з 1880 р. розпочалась робота з формування земської медицини: запрошувались лікарі й фельдшери, організовувалось устаткування їх на місцях, виписувались медикаменти, будувались аптечні шафи. Ділення Конотопського повіту на медичні дільниці було передовим в земській медицині.

Самостійна діяльність лікарів проявилась з часу затвердження статуту з'їзду лікарів. Саме на цих з'їздах обговорювались й вирішувались поточні питання, складався медичний кошторис на наступний рік та розглядалися теоретичні питання земської медицини. Натхненником цієї справи в Конотопському повіті був лікар В.В.Шеболдаєв, який вважав, що важливим при аналізі захворюваності і смертності, відіграє не останню роль дослідження санітарного стану повіту, а також кількість жителів по населених пунктах і їх віковий склад.

Таким чином, піддавши критиці роз'їзну та змішану систему земської медицини, з'їзд Конотопських лікарів 1881 р. вніс земським зборам певні пропозиції. А саме: земська лікарня ставила, перш за все, суспільну мету, а не особисту. Такі пропозиції надаються з'їздом лікарів через бажання поставити справу земської медицини на більш міцний і раціональний рівень. Зазначені пропозиції з'їзду лікарів Конотопська управа поставила на розгляд зборів 1882 р. і винесла рішення щодо того, що не всі умови підходять. Кардинальні зміни, за рішенням управи, «крайне неудобны». Земські збори, прослухавши доповіді, погодились з тим, щоб вирішення цього питання відкласти до наступних зборів.

Таким чином, на думку В.В. Шеболдаєва, стан земської медицини у Конотопському повіті покращувався. Але найнагальніше питання – реорганізація медицини за принципом стаціонарної системи і створення 4 стаціонарних пунктів з лікарями – було відкладено на рік.

Отже, земська медицина була зовсім новим фактором, у якому наука і вища культура входять в безпосереднє спілкування з народним життям і народними потребами. Користь, вже надана, і та що буде надаватися в подальшому сільському населенню земською медициною, не може бути виражена якимись власне точними числами, але вона виявилася значною і різнобічною.

ВНУТРІШНЯ СЛУЖБА МАЛОРОСІЙСЬКИХ КІННИХ КОЗАЦЬКИХ ПОЛКІВ ПІСЛЯ ПОЛЬСЬКОГО ПОВСТАННЯ 1830 - 1831 рр.

Струць В.В., студент

Конотопська філія ПВНЗ «Європейський університет»

Участь українського козацтва Полтавської і Чернігівської губерній у приборканні Польського повстання 1830-1831 рр. та внутрішня служба після нього залишається питанням малодослідженим.

У розпалі боротьби російської влади з Польським національно-визвольним рухом початку 30-х рр. ХІХ ст. з козаків Полтавської і Чернігівської губерній почалося формування восьми кавалерійських полків. Малоросійському генерал-губернатору М. Г. Репніну наказувалося направити їх до Мінська в розпорядження

головнокомандуючого Резервною армією генерала від інфантерії графа П. О. Толстого.

Протягом вересня-жовтня 1831 р. вони несли службу у Віленській, Гродненській, Мінській та Білостокській губерніях. По завершенню польського повстання розпочалося поетапне переформування Малоросійських кінних козацьких полків. У жовтні 1831 р. частину полків було вирішено звільнити зі служби. Чотири з восьми, а саме 3, 4, 5 і 8-й, отримали наказ передислокуватися з Віленської, Гродненської, Мінської і Білостокської губерній на місця свого формування до наступних вказівок військового командування. За збірні пункти слугували великі міста: Мінськ, Білосток, Вільно. На збір розміщених по містечках і селах козацьких команд, а також на приготування до відправлення потребувався деякий час, отож полки могли вирушити в похід лише після декількох тижнів з дня отримання наказу, тобто не раніше середини листопада.

Малоросійські козацькі полки не перебували на території Польщі й не використовувалися в сутичках з головними силами повстанців. Їх внесок у приборкання Польського повстання стосувався виконання ролі внутрішніх військ в Західних російських губерніях.

Після направлення полків в Чернігівську і Полтавську губернії, козаки деякий час знаходилися в розпорядженні полкового начальства й квартирувалися в містах і селах згаданих губерній. За словами генерал-губернатора М. Г. Репніна, цей тимчасовий розпуск по домівках був ознакою уваги й пошани з боку монарха до козаків і офіцерів за їх труд і готовність захищати Вітчизну.

У липні 1832 р. ще два Малоросійські полки (6 і 7-й) за вказівкою Віленського тимчасового військового губернатора князя М.А. Долгорукого відправилися з Віленської і Мінської до Чернігівської губернії. Після деякого часу, що потрібен був на збори, козацькі полки у вересні вирушили в похід на батьківщину; 6-й з Мінська, а 7-й з Росієн.

Протягом першої половини 1832 р. командир 7-го полку підполковник Стоцький обіймав посаду начальника тимчасового поліцейського управління Росієнського повіту, що підтверджує тезу про те, що козацькі підрозділи використовувалися місцевою адміністрацією в якості додаткових поліцейських сил для підтримання стабільності в Західних російських губерніях. Свої посадові повноваження напередодні передислокації підполковник Стоцький

передав майору Бобохову, командир 2-го полку, що залишався для продовження служби у Віленській губернії. Про високі ділові якості, професіоналізм і наполегливість Стоцького під час виконання обов'язків начальника тимчасового поліцейського управління свідчать слова Віленського тимчасового військового губернатора князя М. А. Долгорукова: "Я вважаю для себе за честь засвідчити особливу мою вдячність за труди, завзяття й повагу, які Ви проявили для зберігання спокою й законного порядку в Росієнському повіті... Про винагороду Ваших заслуг я обов'язково подам клопотання". Пости, що залишили козаки, займалися підрозділами гарнізонних військ або солдатами інвалідних команд.

Після повернення в Чернігівську губернію козаків 6 і 7-го полків не розпустили по домівках. Вони разом з козаками 3, 4, 5 і 8-го полків, що донедавна знаходились у тимчасовій відпустці, були призвані знову на військову службу. Такого розвитку події набули внаслідок імператорського указу "Про обов'язки малоросійських козаків відносно військової служби та інших повинностей" від 25 червня 1832 р.

Керівник: Кузьмін Д.В., *ст. викладач*

ОБРАЗ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В РОСІЙСЬКІЙ НАУКОВО- ПОПУЛЯРНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Батюта Я.А., *студентка*

Конотопська філія ПВНЗ «Європейський університет»

Дієвим засобом формування історичної пам'яті є науково-популярна та художня література. Науково-популярний жанр у ділянці історії української Національно-визвольної війни виникає в другій половині ХІХ ст. Осьовим сюжетом для створення більшості відповідних праць була постать Богдана Хмельницького. Власне крізь призму життєпису українського гетьмана й розглядаються події війни. Однак у хронологічно перших двох науково-популярних творах, які до належали російським дослідникам першої руки, знаходимо загальні нариси про війну, вмонтовані в канву "історій" про інші сторінки минулого Російської імперії чи її окремих складових.

Піонером на цій ниві був М. Коялович. На початку 60-х рр. невдовзі після появи десятого тому «Історії Росії з найдавніших часів» С. Соловйова і під її ідейним впливом він зробив спробу подати в науково-популярному вигляді власні концептуальні погляди на історію української Національно—визвольної війни. У рамках «Читань з історії Західної Росії», які вперше побачили світ у 1864 р., а згодом у доопрацьованому вигляді в 1868, 1874, 1883 рр. автор, в рамках цілісного викладу української, білоруської та литовської історії, окремий розділ присвячує Національно-визвольній війні.

Означену проблему продовжив М. Бранке зі своєю книгою «Гетман Богдан Михайлович Хмельницький», яка витримала два видання (1874 і 1877 рр.). Майже одночасно з нею побачила світ науково-популярна брошура «Зіновій Богдан Хмельницький — гетьман Малоросії» (1876 р.). Обидва нариси витримані в дусі концепції «великої російської нації». Останній з них був рекомендований для використання в школах, що радикально розширювало сферу його впливу на масову свідомість. Про напрямок цього впливу напрочуд яскраво сигналізують вже перші вступні речення: «Малоросія тепер частина єдиної і неділимої держави. А був час коли малоросіяни, будучи росіянами (руськими) підпорядковувалися польським королям». Головним завданням М. Бранке вважав «довести до широкого загалу тверезі поняття про Віру, Царя та Вітчизну». Крізь цю уварівську призму автор і розглядає діяльність Б. Хмельницького, прагнучи прислужитися тому, щоб «його (Б. Хмельницького) ім'я вічно жило серед народу, щоб воно увійшло в тіло і кров народу, щоб народ усвідомив, що Богдан забезпечив йому майбутній розвиток у загальному організмі великої російської сім'ї, приєднавши Малоросію до Росії, щоб, зрештою, його ім'я служило ідеалом прагнень народу до досягнення свого благополуччя». Відтак обидві праці були покликані забезпечити трансляцію в суспільство ідеї органічного та історично передумовленого поєднання України та Московії в єдиний організм. Автори цілком свідомо долучилися до хору істориків і публіцистів, котрі з цілком очевидною ідеологічною метою прагнули звести Б. Хмельницького на п'єдестал як практичного реалізатора великої ідеї злиття в одне ціле двох гілок «російського племені».

У цілому представлений в розглянутих науково-популярних нарисах образ Б. Хмельницького та української Національно-визвольної війни були породженням того різновиду російських

великодержавницьких підходів, в рамках якого заради ідеї безальтернативної й історично фаталізованої зорієнтованості козацького гетьмана, старшини та широкого українського загалу на приєднання українських земель до Московії.

В аналогічній жорстко великодержавницькій концептуальній канві витримані й деякі пізніші науково-популярні нариси, написані на зламі ХІХ–ХХ ст. Їхні автори – М. Андреев, І. Слепушкін, І. Попов – також у панегіричному ключі подали стислий огляд життя й діяльності гетьмана, не вносячи нічого принципово нового порівняно зі вже розглянутими працями. Для усіх трьох авторів головна вісь української Національно-визвольної війни полягла в акті Переяславської ради 1654 р., яка проголосила об'єднання в одне ціле українців та росіян. Згідно з М. Андреевим, Б. Хмельницький “всі руські області сподівався віддати під владу московського царя” та “до кінця життя залишився вірним московському цареві”. Для І. Попова “Україна стала російською (русской)”. За І. Слепушкіним відбулося “з'єднання двох Росій: Великої і Малої”, що було “тільки поверненням старої єдності землі російської.

Керівник: Кузьмін Д.В., *ст. викладач*

СТЕЖКАМИ ПАРТИЗАНСЬКОЇ СЛАВИ: ДІЯЛЬНІСТЬ ПОШУКОВОГО ЗАГОНУ

Несмашний В., *студент*

З кожним роком залишається все менше пам'яток партизанської слави, тому що час все змінює і руйнує. Постає проблема збереження та часткового відновлення вцілілих пам'яток. Цей громадянський обов'язок повинен хтось виконувати, адже це пам'ять про неоціненний внесок партизан у перемогу у Великій Вітчизняній війні.

Одним з найнеобхідніших завдань на сьогодні є пошук раніше невідомих місць перебування радянських партизан. Це стає зробити все важче, тому що з кожним днем залишається все менше свідків тих подій. І тому на даному етапі важливим є збір інформації про місця перебування партизан.

Діяльність пошукового загону було розпочато восени 2009 р., коли на базі архівних даних та свідчень очевидців було встановлено приблизне місце розташування Конотопського партизанського загону.

Під час цієї роботи було зібрано свідчення жителів сіл Козацьке та Новомутин, хутора Вовчик.

У ході першої поїздки в район хутора Вовчик пошуковому загону не вдалося знайти колишнє місце розташування партизан через погане знання місцевості.

Навесні 2010 р. пошуковий загін знайшов партизанську землянку, завдяки новим членам, які є уродженцями села Новомутин, й чудово знають навколишні ліси.

Після знаходження землянки навколо пам'ятного місця було повирубувано чагарники та прибрано сміття, відновлено пам'ятний знак, який в 60-х роках встановили колишні партизани, встановлено опори у долівці розваленної землянки, складено карту лісу та позначено на ній розташування партизанської землянки.

Отже, під час кропіткої роботи історико-краєзнавчого гуртка було виявлено місце розташування партизанського схову. Пошуковий загін два рази на рік виїжджає до колишнього місця розташування конотопських партизан і приводить його в належний стан.

Керівник: Глибченко В.Г., викладач

ГОЛОКОСТ

Федченко А.О., Щербина С.Ю., учні
Конотопська гімназія

Рік 1933 р. — чорний початок переслідування єврейського населення Німеччини. За наступні десять років було знищено 60% усього єврейського населення Європи, що становить 35% усього єврейського етносу планети того часу. Слово "холокост" походить від грецького *holokaustos* (жертвопринесення за допомогою вогню). Означає трагедію єврейського народу в період з 1933 (прихід Адольфа Гітлера до влади в Німеччині) до 1945 рр. (кінець Другої Світової війни). Цей термін уперше з'явився в американській публіцистиці 1960-х рр. як символ крематоріїв табору смерті Освенцим. Вживається разом з терміном Шоа, узятим з іврити (*Shoah* – катастрофа).

Жертвами Шоа вважаються 6 млн. євреїв Європи. Проте повного поіменного списку жертв не існує.

У музеї Голокосту Яд ва-Шем у Єрусалимі зберігаються персональні документи про близька 3 мільйонів жертв. Неповнота

даних пояснюється тим, що часто єврейські громади знищувалися цілком, і не залишалося рідних, близьких, друзів, які могли б повідомити імена загиблих.

Початок переслідуванням поклали бойкот євреїв із 1 квітня 1933 р. й подальша хвиля расових законів, націлених на євреїв, які працюють у державних установах або за певними професіями. «Нюрнберзький закон» від 15 вересня 1935 р. поклав кінець рівноправності євреїв у Німеччині і визначав єврейство в расових термінах.

Концентраційні табори стали створюватися в 1941 р. на території Польщі, куди передбачалося звозити усіх євреїв, вцілілих в завойованій німцями Європі і убивати їх газом. До цього часу вже був знищений близько мільйона євреїв.

Було терміново створено (чи переобладнувано) шість таборів знищення : Освенцим, Белцек, Люблин-Майданек, Собибор і Трєблінка.

Депортація в табори смерті почалася у вересні 1941 року з німецьких і австрійських євреїв, а влітку 1942 року запрацювали газові камери. Найбільший концентраційний табір - Освенцим - був одночасно і "трудоим" табором. Сюди направляли не лише євреїв, але і поляків, росіян військовополонених, а також циганів і політичних ув'язнених з усієї Європи.

У квітні 1945 р., британські війська звільнили Берген-Белсен, концентраційний табір в Північній Німеччині. Багато ув'язнених з Польських таборів було депортовано в цей табір, коли фашисти відступали. У момент звільнення тисячі з них були на міліметр від смерті. На жаль, багато людей нічого не знають про Холокост, що забрав мільйони людських життів.

Багато й не бажають нічого знати та пам'ятати про нього, свідомо його заперечуючи: на одному із засідань в Думі РФ частина депутатів відмовилася ушанувати пам'ять загиблих, у підручниках історії про Холокост написано замало, у російському Інтернеті практично відсутні сайти про нього. Як це може відбуватися в країні, в якій в результаті Холокосту загинув більше мільйона чоловік.

Поширилася думка, що Холокосту не було, що мільйони загиблих - це вигадка хитромудрих євреїв. Можливо, це відбувається тому, що в Росії залишилося мало єврейського населення, але хіба це горе тільки для євреїв?. Хіба національність людини щось в нім принципово

мінє? Тим більше що генетики вже відкрили, що певна національність не має свого певного гена.

Минули роки, спливли десятиріччя. Помінялися прапори, символіка країн. Мундири змінилися на краватки в дорогих костюмах, підзорні труби розвідників — на супутники-шпигуни. Ракети з електронним наведенням змінили турецький ятаган, вентиль на газопроводі змінив продобоз комсомольців. Незмінним залишилося одне — душа людська.

Керівник: Телевний О.І., вчитель

ВИТОКИ МУЗЕЙНО-ТЕХНІЧНОЇ СПРАВИ У М. КОНОТОП

М.М.Ганзя, Конотопський краєзнавчий музей, відділ «Музей авіації»

Сьогодні м. Конотоп знають на чотирьох континентах нашої планети завдяки роботі Конотопського авіаційного ремонтного заводу «Авіакон». За архівними матеріалами історія авіації міста налічує вже понад 92 р. За матеріалами періодичних видань в листопаді 1911 р., в м. Конотопі відбувся показовий політ авіатора О. Кузьминського [1]. Отже, у цьому році виповниться 100 р. з дня першого польоту людини в небі м. Конотопа.

Так, у 2008 р. в м.Конотопі сталася знакова подія – на території колишньої військової авіаційної частини, де протягом багатьох десятиліть готували військових авіаторів, серед яких були й майбутні льотчики-космонавти: двічі Герої Радянського Союзу Л.Д. Кизим, Ю.В. Романенко, відділом Конотопського краєзнавчого музею – найстарішого музейного закладу регіону, якому 26 вересня цього року виповнюється вже 111 років, – було відкрито «Музей авіації» [2].

Після відкриття музею виникла потреба у фаховому дослідженні й відтворенні історії авіації міста. У фондах краєзнавчого музею було знайдено фото планера, збудованого в місті, датоване 1924 р. [4]. Це одне з найбільш ранніх фото, яке має у своєму розпорядженні музей. На ньому зафіксована група учнів Конотопського технікуму біля щойно збудованого планеру. Виходячи з розвідок історії планеризму в СРСР, стало відомим, що в 1924 р. в Конотопському технікумі Міністерства шляхів сполучень було побудовано одномісний тренувальний планер «Ілліч» за кресленнями (планера А-5) відомого льотчика К.К. Арцеулова, який брав участь в II Всесоюзних планерних

випробуваннях 1924 р. в м. Коктебелі [5,43]. Слід зауважити, що в цих випробуваннях брали участь планеристи лише з шести міст України: Києва, Одеси, Харкова, Полтави, Чернігова і Конотопа [6, с.5]. Отже, у Конотопі в 1924 р. вже працював планерний гурток.

Подальші пошуки привели до архіву Конотопського політехнічного технікуму Конотопського інституту Сумського державного університету, де був знайдений рукопис зі спогадами колишнього учня, а згодом і керівника планерного гуртка В.Дегтяря. Завдяки чому стало відомим, що планерний гурток при Конотопському технікумі Міністерства шляхів сполучень було організовано ще в 1923 р., після створення ОДВФ (рос.Общества друзей воздушного флота) та його Українського відділу – ОАВУК (рос. Общества авиации, воздухоплавания Украины и Крыма). Організатором і першим керівником гуртка був учень технікуму О.Єремеев. Гурток знаходився в підвалі двоповерхової будівлі технікуму. У музейній кімнаті в числі експонатів стояв повністю зібраний літак-винищувач «Ньюпорт». Стіни прикрашали кольорові плакати з кресленнями побудови російських літаків, зокрема «Іллі Муромця», а також інформація з історії авіації. Актив планерного гуртка проводив велику агітаційно-просвітницьку роботу, в установах міста та району читались лекції з історії авіації й повітроплавання.

На жаль, відомостей про діяльність музейної кімнати, як і самого планерного гуртка після 1927 р., не знайдено. Не підтверджено також інформацію про існування на Головних Конотопських залізничних майстернях, під час I Світової війни, дільниці з ремонту аеропланів; інформацію про відвідини планерного гуртка та музейної кімнати С.Корольовим – студентом КПІ, який в 1925 р. проходив виробничу практику в м. Конотоп на залізниці [8,31].

Таким чином, досліджуючи події минулого, ми знаходимо багато спільного у завданнях і формах діяльності Конотопського планерного гуртка 20-х років та його музейної кімнати й сучасного музею авіації, який є першим у місті технічним музейним зібранням.

1. Газета «Рада», 1911р., вівторок, 15 листопада. – № 258.
2. Газета «Конотопський край», 2010 р., вівторок, 21 вересня.
3. Материалы II международной научно-практической конференции, 26-29 мая, 2010. – К., 2010, – с.198.
4. Фонд Конотопського краєзнавчого музею, КВ-3819, Ф-911.

5. Красильщиков А.П. Планеры СССР / А.П. Красильщиков. – М. : Машиностроение, 1991. – с.43.
6. Калашников Н. Л. Отечественному планеризму 75 лет / Н.Л. Калашников. – К., 1998. – с. 5.
7. Фонди музею КПТ КІ СумДУ і КІ СумДУ. Спогади В.Дегтяря.
8. Ветров Г.С. С.П.Королёв в авиации. Идеи. Проекты. Конструкции / Г.С. Ветров. – М. : Наука, 1988. – с.31.

У МОГО ЖИТТЯ СТІЙКА ОСНОВА (50-РІЧЧЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРЕМІЇ УКРАЇНИ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ)

Головань Н.М., Журавель Л.В., *учитель-методист*
Конотопська гімназія Конотопської міської ради

Республіканська премія імені Т.Г.Шевченка заснована 1961 р. Постановою Ради Міністрів УРСР. Першими лауреатами Шевченківської премії 1962 р. в галузі літератури стали Олесь Гончар (за роман «Людина і зброя») та Павло Тичина (за «Вибрані твори в трьох томах»).

22 червня 2000 р., згідно з указом Президента України, найвища державна нагорода в галузі культури була перейменована на Національну премію України імені Тараса Шевченка. Цього високого звання були удостоєні й талановиті митці Сумщини.

Віктор Зарецький – митець тернистої долі. Народився 8 лютого 1925 р. в містечку Білопілля на Сумщині. Працював митець у галузях станкового та монументального живопису. З 1970 до 1984 р. роботи В.Зарецького не експонувалися й не згадувалися в пресі. Звернімо увагу, що 29 робіт нашого земляка-художника 1989 р. було закуплено для аукціону «Крісті». Помер художник 23 серпня 1990 р. 1994 р. й посмертно був удостоєний Державної премії України імені Т.Шевченка за картини останніх років: «Солдатка», «Літо», «Дерево (Витоки мистецтва)», «Ой кум до куми залицявся», «Весняні клопоти».

Микола Андрійович Стороженко, який народився 24 вересня 1928 р. в селі В'язовому Конотопського району Сумської області. 1988 р. Микола Андрійович Стороженко за ілюстрації до книг «Fata morgana» М.Коцюбинського, «Сонети» І.Франка, «Серед

степів», «День на пастівнику» Панаса Мирного, українських і болгарських народних казок удостоєний Національної премії України імені Т.Шевченка.

Іван Багряний – прозаїк, поет, публіцист, автор відомих романів «Огненне коло», «Сад Гетсиманський», «Людина біжить над прірвою», «Тигролови». Народився митець Іван Павлович Лозов'ягін (це справжнє прізвище письменника) 2 жовтня 1906 р. в селі Куземин на Сумщині. 1992 р. за романи «Тигролови» й «Сад Гетсиманський» Іван Багряний посмертно удостоєний звання лауреата Національної премії України імені Т.Шевченка.

Платон Микитович Воронько народився 1 грудня 1913 р. в селі Чернеччина поблизу Охтирки на Сумщині. Платон Микитович є автором понад 30 збірок віршів і поем та великої кількості книжок для дітей. Заслуги поета відзначені урядовими нагородами й преміями. Він – лауреат Державної премії СРСР (1951 р.), Державної премії УРСР ім. Т.Шевченка (1972 р.), премії Ленінського комсомолу України імені Миколи Островського (1962р.), літературної премії імені Лесі Українки (1976р.). 1972 року Платон Микитович Воронько удостоєний звання лауреата Державної премії України імені Т.Шевченка за книгу «Повінь». Енергія його поезії завше спрямована в майбутнє.

Дмитро Григорович Білоус – лицар українського слова, патріарх поезії, перекладач, академік – народився 24 квітня 1920 р. в селі Курмани Недригайлівського району на Сумщині. За книгу «Диво калинове» 1990 р. Д. Білоус удостоєний Шевченківської премії.

Поезія і пісня – вони як два крила високого людського духу. Саме в пісні виявився найповніше талант нашого земляка Анатолія Юрійовича Мокренка, який народився 22 січня 1933 р. в багатодітній родині в селищі Терни Недригайлівського району Сумської області. 1979 р. митець удостоєний Державної премії України імені Т.Шевченка за театральну-концертну діяльність.

Справжнім «повелінням долі» для нашої землячки Ади Роговцевої став театр. Народилася 16 липня 1937 р. в м. Глухові Сумської області в родині агронома. Закінчила Київський інститут імені Івана Карпенка-Карого. Надзвичайно успішним і плідним був період, коли Ада Миколаївна працювала в Київському національному академічному театрі російської драми імені Лесі Українки, даруючи тепло своєї душі глядачам.

Роль Гелени Модлевської у виставі «Варшавська мелодія» Ада Роговцева зіграла понад 700 разів.

1981 р. актриса була удостоєна Шевченківської премії за ролі Раневської («Вишневый сад» А.Чехова), Надії («Хозяйка» М.Гараевой), Лесі Українки («Надеяться» Ю.Щербака). 2007 р. Аді Роговцевій присвоєно звання «Герой України».

СТЕПАН ПЕТРОВИЧ ВЕЛИКДАН ЯК ПРОДОВЖУВАЧ СІМЕЙНОЇ СПРАВИ...

Чумак Н.Ю., головний зберігач фондів

Конотопський міський краєзнавчий музей ім. О. М. Лазаревського

Історія розвитку бджільництва в Україні тісно пов'язана з іменем видатного бджоляра першої половини ХІХ ст. Петра Івановича Прокоповича. Зокрема маємо низку публікацій про славетну «Школу бджолярства», започатковану П. Прокоповичем, яка набула великої популярності, оскільки являла собою приклад вдалого поєднання вивчення теорії з практичним навчанням. У 1837 р. у своїх звітах П. Прокопович подав більш детальні дані про своїх помічників, які допомагали йому у господарстві та на пасіках.

Одним з таких помічників був учень і син Петра Прокоповича – Степан Великдан. Імовірно, його прізвище пішло від батька Петра Прокоповича – Іоанна Прокоповича, який був священиком в с. Митченках. Через надміру високий зріст його називали «великданом».

Народився Степан Петрович Великдан 14 липня 1819 р. в с. Митченках, що на Конотопщині. У 1837 р. П. Прокопович склав заповіт щодо Школи, рекомендувавши своїм наступником свого сина – Степана Великдана. Про це Прокопович писав: «Великдан составляет при школе такое лицо, без которого при моей старости она более существовать не может, и потому я сделал распоряжение, чтобы на случай моей смерти, он мог докончить обучение наличных учеников, а если будет угодно Московскому обществу сельского хозяйства, - позволить ему, по моей смерти, продолжать существование школы пчеловодства для общей пользы...» [3].

Після смерті Прокоповича школа та все її господарство перейшли до С. Великдана. У 1878 р. Школа завдяки С. Великдану

відсвяткувала свій 50-річний ювілей. Науковці, які досліджували справу П. Прокоповича, зазначали, що окрім усієї роботи, що була на пасіці, С. Великдану належить більше 50 статей, повідомлень та кореспонденцій з пасічництва.

Під ретельним наглядом С. Великдана Школа проіснувала до 1879 р. Та, на жаль, наприкінці 1879 р. від водянки несподівано помирає Степан Петрович. Оскільки він не встиг залишити заповіт щодо успадкування нерухомої маєтності й господарства, включаючи пасіку, усе залишилося без нагляду, а Школу закрили.

У своєму житті С. Великдан мав кохану жінку – Марію Малиновську та двох синів – Федора та Івана, які були народжені позашлюбно, і за законами того часу не мали права на спадкування. Майно Школи було розграбоване. За однією з версій становищем, яке склалося після смерті С. Великдана, скористалася купчиха Шереметова та ніжинський присяжний Мезенцев. Останній, не роздумуючи, подав до суду на повернення грошей, які Великдан, нібито позичав у нього, надавши вексель С. Великдана на 11 тисяч карбованців з нечуваними відсотками. За іншою версією, все рухоме й нерухоме майно Школи було описане, а потім розпродане з торгів. Щодо вуликів, то поки йшла довга судова тяганина, син Федір почав спішно розпродувати все батькове майно: бібліотеку, вулики, рукописи П. Прокоповича. І тільки через рік з Чернігова приїхав чиновник, який офіційно закрити Школу, а учням наказав розійтись. Лише згодом, відбувся аукціон, на якому конотопський єврей-промисловець Юдович придбав собі рештки пасіки із землею й перетворив маєтність на вигін для худоби.

Так загинула школа та пасіки зі світовим ім'ям, а корисна діяльність її засновника була приречена на забуття...

1. Голіцин Я.С. П.И. Прокопович / Я.С. Голіцин // Пчеловодство. – 1950. – №3. – С.7-8.

2. Историко-статистическое описание Черниговской епархии. – Чергигов, 1874. – Т. 6. – С. 367 – 376.

3. Луців О.П. Прокопович - засновник першої української національної школи бджолярів / О.П. Луців // Український пасічник. – 1995. – № 6. – С.14-15.

4. Петров С. Петро Прокопович. 1925 р. / С. Петров // Архів Конотопського міського краєзнавчого музею ім. О.М. Лазаревського.

5. Скуратівський В. Геніальність П. Прокоповича / В. Скуратівський // Берегиня. – 2004. – № 4. – С.54-57.
6. Терещенко А.К. Школа бджільництва Прокоповича.1928 р. / А.К. Терещенко // Архів Конотопського міського краєзнавчого музею ім. О.М. Лазаревського.

TERRA INCOGNITA МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ

Метла В.А., директор Конотопського міського краєзнавчого музею ім. О.М. Лазаревського

Музей, як культурно-освітній та науково-дослідний заклад, призначений для вивчення, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної та духовної культури, а також привернення громадян до надбань національної й світової історико-культурної спадщини. Як соціальний інститут, музей має свою аудиторію, яка складається з групових та індивідуальних відвідувачів. Саме завдяки останнім можна визначити мотиваційну складову відвідування музейного закладу. Це необхідно для визначення інтересів аудиторії, а значить і покращення роботи музейного закладу з орієнтуванням на зацікавленість відвідувача, а також дозволить коригувати цілі та методи професійної музейної роботи.

З цією метою була розроблена анкета, яка містила дев'ять запитань: вісім основних, на які було запропоновано варіанти відповіді, і одне відкрите питання, де респондент мав надати пропозиції, побажання та зауваження щодо роботи музею. З метою підвищення достовірності відповідей, анкетування проводилось анонімно. У липні-вересні 2010 р. було проанкетовано 250 осіб, які індивідуально відвідали музей. У результаті було виявлено, що кількість індивідуальних відвідувачів музею невисока, проте зростає інтерес до музейних виставок. Отже, існує потреба щодо визначення попиту та зацікавлень населення, власне тому і було включене відкрите питання анкети.

Становить інтерес те, що 50 % опитаних не є місцевими жителями, проте 1/3 з них до музею приходять не вперше, що говорить про стабільний інтерес відвідувача. Самостійно прийняли рішення відвідати музей 56 % опитаних; 44 % – за рекомендацією родичів та друзів.

Анкетування також дало змогу проаналізувати й визначити вікову аудиторію відвідувачів музею. За результатами анкетування вік аудиторії коливається в межах 36-55 років (50%), а молодь у віці 19-35 років складає лише 30 %. Аналіз даних анкетування вказує також на недостатню популяризацію роботи музею. Про виставки та ін. музейні заходи відвідувачі отримували інформацію переважно від знайомих та друзів – 69 %. Також привертає увагу відвідувачів здебільшого реклама, повідомлення про відкриття музейних виставок, що свідчить про увагу мешканців м. Конотопа до місцевих новин, адже саме в подібних програмах оприлюднюється така інформація. Нажаль, лише 46 % респондентів вказали свої пропозиції та побажання. Серед таких викликають зацікавленість такі виставки: на першому місці – з фондів зібрань, на другому – з приватних колекцій, на третьому – роботи народних умільців різних профілів, а на четвертому – репрезентація художніх творів. Приємно, що мешканців міста приваблює можливість побачити процес роботи майстрів, їх вироби. До того ж наші відвідувачі виявляють бажання ознайомитись з різноманітними видами народного мистецтва.

Таким чином, музей має своїх постійних відвідувачів, що досягається, у першу чергу, завдяки виставковій діяльності (щомісяця виставки оновлюються). І хоча результати проведеного анкетування досить втішні, зупинятися на досягнутому не варто. Необхідно працювати над розширенням вікових меж аудиторії. Слід також звернути увагу на постійне висвітлення організації роботи музею, його виставкової діяльності в засобах масової інформації. Оскільки першочерговим правилом успішної роботи музею є орієнтування на інтерес відвідувача.

СУЧАСНА ПОПУЛЯРНА ЛІТЕРАТУРА – ДЖЕРЕЛО ІСТОРИЧНИХ ЗНАТЬ ЧИ ГУЧНИХ СЕНСАЦІЙ?

Очкасов В.І., викладач ПТ КІ СумДУ

Історичні джерела та історична література – ці два поняття існують поруч або, навпаки, суперечать одне одному. Сьогоднішній студент через мережу Інтернет має доступ до нескінченних джерел інформації, у тому числі на історичну тематику. Отримавши її, ставить прості, на перший погляд, запитання: «Як помер чи загинув князь

Володимир Великий?», «Чи міг зректися Володимир великий християнської віри?», «Чи могла Україна бути мусульманською країною?» тощо. Здавалось, відповіді відомі всім. Однак більшість джерел, які посилаються або наводять цитати з «Повісті минулих літ» або не згадують про смерть князя Володимира, або стверджують, що він змучений розбратом у родині, помер, готуючись до походу проти непокірного сина Ярослава.

Приміром, М. Грушевський в «Історії України-Руси» (1909 р.) зазначає: «смерть застала Володимира ще не в старих літах – він ледве чи мав 60 літ, і застала зовсім не приготованим, а се поставило його державу в дуже трудні обставини. Володимир помер 15 липня 1015 р. в своїм дворі на Берестові (над Дніпром коло пізнішого Печерського монастиря). Смерть його кілька днів держали в секреті супроти непевних обставин (Яких? *авт.*), в кінці вивезено його тіло в церкву Богородиці Десятинної, і тут поховано в мармурянім гробу поруч його жінки Анни, що вмерла 1011 року».

О. В. Дзюба, укладач видання «Таємниці й загадки історії та цивілізацій» (2010 р.), посилаючись на арабського історика XII ст. аль-Марвазі стверджує, що князь Володимир Великий, правлячи в Новгороді, прийняв іслам. Відомий американський історик українського походження акад. Омелян Пріцак припускає, за умови, якщо б Володимир не оселився в Києві, то іслам міг би стати державною релігією у Новгороді, що ще більше б зміцнило торгові зв'язки з ісламською тюркською державою на Волзі – Волзькою Булгарією. Але історія пішла своїм шляхом і реформи Володимира завершилися прийняттям християнства в 988 р. Але в 1006 р. Булгарський трон отримав друг Володимира Ібрагім, який зміцнив дружні відносини, надаючи русичам допомогу хлібом у неврожайні роки, а в 1014 році знову схилив Володимира до прийняття ісламу. Дізнавшись про це, син Володимира Мстислав вбиває батька і ... тікає в Тмутаракань – найвіддаленіше володіння Чернігівських князів. Чи не про ці «непевні обставини» згадує Грушевський? А коли про ці, то хто повірить, що князь Володимир («світле сонечко»), хреститель Русі, міг зректися християнства? І що в цій ситуації залишалось Мстиславу, як не втекти в Тмутаракань, яка, з часом стала крилатим висловом, що означає: найвіддаленіші, найглухіші, «богом забуті» землі.

Чим довести або спростувати таку сміливу чи сенсаційну гіпотезу? Автор книги йде далі і стверджує, що в більш пізні історичні періоди й інші правителі також попадали під вплив ісламу, даючи назву одному з підзаголовків у праці: «Чи могла Україна бути мусульманською країною?». Дослідник стверджує, що кримський хан Іслам III Гірей не випадково допомагав Б. Хмельницькому, а кримські татари називали його козаків кардаш-казагі (брат-козак). Зазвичай, мусульмани називають братами своїх одновірців. Серед аргументів на доказ того, що гіпотетично Б. Хмельницький міг прийняти іслам, згадується гравюра, опублікована в «Збірнику заміток» Йосипа Сенковського, «Кримське ханство» Василя Смирнова та Варшавське видання 1825 р. «Колекція турецьких живописів» під назвою «Богдан Хмельницький з кримським ханом під час мусульманської молитви. «Білі плями» родоvodu гетьмана показані через «караїмсько-мусульманську гілку». Виявилось, як зазначає Н.Касьяненко, що серед гетьманів було декілька караїмів: гетьман реєстровців Ілляш Караїмович, представник знатного роду Узун; гетьман Лівобережної України Іван Самойлович; гетьман Правобережної України Петро Суховієнко, який прийняв іслам та взяв собі мусульманське ім'я Шамай чи Ашпат – Мурза. Не менш цікаві історичні відомості містить дослідження колективу авторів під керівництвом Кокотюхи А.А. «Загадки історії України» (2010 р). Викладені нами відомості, безперечно, викликають інтерес, але наскільки вони достовірні, правдиві? Складно на сьогодні дати конкретно обґрунтовані відповіді. Але поле для дискусій відкривається дуже широке, а як відомо – під час суперечок народжується істина. Висновок очевидний: сучасну історичну літературу потрібно читати, але зважуючи на критичний підхід, шукати докази чи спростування і ... полемізувати.

РОЗВИТОК ПЛАНЕРИЗМУ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Степовий В.Р., Безродний Я.В., *студенти ПТ КІ СумДУ*

Значним етапом на шляху підкорення людиною неба став розвиток планеризму на початку ХХ ст. Перші відомості про побудову планерів у дореволюційній Росії відносяться до 1904 р. У Києві будував перші планери учень реального училища Георгій Адлер, у Криму – курсант Морського корпусу Костянтин Арцеулов, у Тифлісі – гімназист

Олексій Шиуков. Однак тоді їх спроби літати на цих планерах не мали успіху.

Наступний крок розвитку планеризму – діяльність повітряноплавальних гуртків і секцій, на базі яких велися наукові дослідження, проектування, будівництво і випробування планерів. В Україні такі гуртки були створені в 1905-1906 рр. при КПІ (планери Делоне й Адлера) та при Харківському технологічному інституті («Аеросекція» ім. Л.М. Мацієвича, засновник – професор Г.Ф.Проскура) в листопаді 1909 р. З 1910 р., окрім Москви, Києва, Петербурга, Тифлісу, планеризм розвивається в Нижньому Новгороді, Смоленську, Самарі, Тамбові, Харкові, Сумах, Іркутську, Томську, Читі. Поступово в планеризмі окреслюються 3 напрями: науково-дослідно-конструкторський, первинної літної підготовки, спортивний. Але з початком Першої Світової війни планерний рух практично занепадає.

Відродження й потужний розвиток планеризму в СРСР у 20-х роках пов'язаний з діяльністю «Аеро-Студії» при так званій «Летучей лабораторії» і гуртка «Парящий полет» та проведенням у Криму Всесоюзних планерних випробувань (1923 – 1935р.р, окрім 1926р.). 11 злетів, проведених у Криму, підготували плеяду висококласних пілотів, у цих змаганнях брали участь майбутні видатні вчені й конструктори авіаційної та космічної техніки: О.К.Антонов, С.В.Іллюшин, О.С.Яковлев, А.М.Туполєєв, С.П.Корольов, М.К.Тихонравов, Ю.А.Победоносцев, Д.Л.Томашевич, М.І.Гуревич, В.С.Пишнов, С.Н.Льошин, Г.Ф.Проскура, В.П.Ветчинкін, Б.Н.Шереметьєв, В.К.Грибовський та інші.

До засновників вітчизняного планеризму й організаторів проведення перших змагань у Криму (м. Коктебель) належить К.К.Арцеулов (1891-1980).

У II і III Всесоюзних планерних змаганнях брали участь й учні нашого навчального закладу – учасники конотопського планерного гуртка при Профшколі. У 1924 р. – із власноруч зробленим одномісним тренувальним планером «Ілліч» (А-6) за кресленнями планера А-5 (переможця I ВПВ) К.К.Арцеулова, у 1925р. – із навчальним планером – копією харківського планера «Пілот» за кресленнями М.І.Гуревича.

У музеї історії навчального закладу зберігаються унікальні фото 20-х років, на яких зображені: планер «Ілліч» (А-6), гуртківці за

роботою в майстернях технікуму, а також - групове фото активістів гуртка, учасників ВПЗ (*Юрченко Петро, Домашев Петро, Посошенко Борис, Дягтяр Володимир*, імена вказані на зворотному боці фото, там же є надпис, що на фото відсутні Микола Вікторович Певницький (начальник майстерень, інженер і голова Президії гуртка) і Єремеев Олександр (організатор, секретар Президії й перший керівник планерного гуртка). Зберігся також зошит-рукопис зі спогадами В. Дягтяря, де міститься цікава інформація про організацію та діяльність гуртка, обладнану в підвальному приміщенні будівлі по вул. Технічній, виставку-музей та її унікальні експонати, активну агітаційну-просвітницьку роботу гуртківців, підготовку та участь у ВПЗ конотопських студентів.

Про зародження планеризму й авіації розповідає експозиція першого залу єдиного на теренах СНД Музею на горі Клементьєва (Узун-Сирт), унікальні властивості якої відкриті саме К.Арцеуловим. Про причетність до розвитку планеризму конотопчан можна дізнатись, завітавши до музею історії нашого навчального закладу.

Керівник: Радько Т.М., керівник музею

1. Фото. Спогади В.Дягтяря. Фонди музею історії ПТ КІСумДУ і КІСумДУ.
2. Красильщиков А.П. Планеры СССР / А.П. Красильщиков. – М. : Машиностроение, 1991.

МУЗЕЙ ІСТОРІЇ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ – ЙОГО ДУХОВНА СКАРБНИЦЯ

Богатирьова І., студентка ПТ КІСумДУ

8 жовтня 2010 р., у день святкування 120-річчя ПТ КІ СумДУ і 10-річчя КІ СумДУ, зустрів своїх перших відвідувачів оновлений музей історії навчального закладу. Ініціаторами його створення були В.В. Бібик – директор КІСумДУ, Т.В. Гребеник – директор ПТ КІСумДУ, Т.М. Радько – автор тематико-експозиційного плану, керівник музею та О.І.Антонюк – художник-оформлювач.

Як і в кожній людині чи підприємстві, у нашого музею є своя біографія. Ми спробували її дослідити. «Нариси з історії технікуму» (автори: М.П.Срочко, К.В.Бойко, Ф.Д.Тоценко), спогади викладачів й учнів, рукописи яких збереглися в архіві технікуму, надають

інформацію про існування в закладі музейної кімнати-виставки при планерному гуртку, що діяв у 1923-1927рр. Музей на той час мав технічний профіль і був невід'ємною складовою майстерні планерного гуртка. На жаль, до сьогодні не збереглося жодного фото цього музею-виставки, як і невідома доля його експонатів.

18 жовтня 1977 р. у Конотопському будівельному технікумі транспортного будівництва урочисто відкрили музей П.І.Новікова. Про значимість події свідчить сценарій відкриття музею та список запрошених почесних гостей: партійне й комсомольське керівництво міста, директори навчальних закладів, представники ЗМІ, директор і співробітники краєзнавчого музею, ветерани війни та праці. Під звуки духового оркестру технікуму відкрила музей секретар міськкому партії Марченко Л.Г. Екскурсію та знайомство з експозицією провели Т.І. Рекунова, В.О. Малиношевский. У фотоальбомі за 1979 р. збереглися як фото тогочасного музею, так і наступна інформація: «У музеї представлено 859 експонатів, 412 з них розповідають про життя та діяльність П.І. Новікова, історію революційного руху на Конотопщині». На тривалий час музей стає потужним ідейно-виховним центром, місцем зустрічей з ветеранами війни та праці, випускниками, гостями міста, базою для діяльності Клубу інтернаціональної дружби. Потім музей неодноразово змінював місцезнаходження, а в 90-х роках припинив своє існування... Не хочеться зупинятися на цій події. Адже, у жовтні 2000 р., до 110-річчя від дня заснування навчального закладу, було знову відкрито музей в технікумі (газета «Рабочее слово» за 21 октября 2000 р.). У ньому були представлені експонати, що пережили часи «перебудов і катаклізм», серед них – унікальні фото і документи, примірники технічної, довідникової і художньої літератури кінця ХІХ – початку ХХ ст., моделі, що виготовлялися в гуртках технічної творчості. І знову музей став приймати гостей, студентів, випускників, а в серцях багатьох людей жила мрія, щоб він став справжньою візитівкою навчального закладу, предметом гордості студентів, викладачів, випускників. Перший крок в реалізації цієї мети зроблений.

Сучасна експозиція музею складається з розділів: «Біля витоків», «20-40-і роки становлення й розвитку», «Крізь полум'я Великої Вітчизняної», так званий «Директорський куточок», «Розвиток технічної творчості», «Друга молодість навчального закладу», «Конотопський електромеханічний технікум», «Зустрічі крізь роки й

відстані», «Традиціям вірні». У кожному з них висвітлюється певна грань славетної історії навчального закладу, крок на шляху постійного пошуку, розвитку, звершень, реформувань, перетворень і змін. Сьогодні музей – це особливе місце в навчальному закладі, бо саме тут перетинаються історія й сьогодення, спогади й сучасність, минуле й майбутнє. Тут панує її величність Пам'ять... Пам'ять про тих, хто стояв біля витоків наприкінці ХІХ ст.; хто розбудовував заклад у часи суспільних потрясінь і революційних змін; кому довелося пройти складний шлях відбудови рідного закладу після Великої Вітчизняної війни; хто шукав відповіді на непрості виклики «часів перебудови»; хто розпочав і втілював реформи наприкінці ХХ – початку ХХІ ст., - про всіх, хто день за днем, рік за роком крокував освітянської нивою впродовж 120 років.

Нова експозиція – це лише перший крок, адже, щоб повністю відтворити літопис навчального закладу, повернути всі імена, згадати всі події – треба наполегливо працювати. Музей має багато планів на майбутнє. Тож запрошуємо до співпраці!

Керівник: Радько Т.М., керівник музею

1. Архів ПТ КІ СумДУ, фонди музею історії ПТ КІСумДУ і КІСумДУ

АКТИВІЗАЦІЯ УЧБОВОГО ПРОЦЕСУ

Шкіра А.М., *ст. викладач*
Шосткінський інститут СумДУ

Система освіти є одним із найважливіших соціальних інститутів у будь-якому суспільстві. Її становище, ефективність функціонування, значимість у суспільстві виступають показниками рівня розвитку суспільства та держави. Модернізація вищої освіти в державі є об'єктивною необхідністю. Якщо б ми не приєдналися до болонського процесу, то українська освіта могла б залишитися в ізоляції.

Однією з неодмінних умов активізації навчальної діяльності студентів є модульна технологія навчання. Другою педагогічною умовою активізації навчальної діяльності студентів є рейтингова система оцінювання навчальних доручень.

Викладач повинен сформулювати обсяг обов'язкових знань, умінь і навичок для студентів з кожного модуля з дотриманням твердого графіка здачі (захисту) відповідних модулів. По кожному з них потрібно розробити варіанти завдань для аудиторної та позааудиторної самостійної роботи.

Важливим фактором активізації учбового процесу є міжпредметні зв'язки. Предмет, який я викладаю, є забезпечуючим для багатьох дисциплін. Тому на заняттях з вищої математики постійно приводяться приклади і задачі, що показують застосування учбового матеріалу для студентів всіх спеціальностей. Також цьому сприяє і участь студентів у наукових семінарах і конференціях. З метою активізації учбового процесу пропоную викладачам частіше використовувати знання студентів з вищої математики у наукових доповідях і дослідницьких роботах.

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ І БЛАГОДІЙНИЦТВО: ЯК ПІДВИЩИТИ ГРОМАДСЬКУ АКТИВНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Глушан А.В., *студентка*
Індустріально-педагогічний технікум КІ Сум ДУ

Волонтерський рух стрімко поширюється і являє собою

яскравий феномен людської цивілізації. Але волонтерство в Україні поширюється далеко не тими темпами, яких потребує нація, оскільки рівень громадської активності українського суспільства все ще не вдається підвищити належним чином. І це є досить актуальною проблемою сучасності не лише нашої держави, а й інших країн.

Слід зазначити, що головною проблемою волонтерського руху в Україні залишаються передусім труднощі організації волонтерської діяльності. Організаторам волонтерського руху потрібно не тільки ознайомитись з історією руху в інших країнах, організувати роботу і контроль, навчитися складати робочі плани і ставити завдання для волонтерів, а й завжди враховувати думку і досвід самих добровільних помічників.

Для збільшення громадської активності українського суспільства необхідно, по-перше, підвищувати рівень визнання активності громадян. Уряд та місцева влада мають бути впевнені щодо механізмів залучення волонтерів до проведення консультацій і вивчення питання, з метою визначення якісного внеску всього сектора волонтерів у національне процвітання та розвиток. По-друге, мотивація до благодійництва. Держава може запропонувати: свої тренінгові програми для волонтерів за тематикою: техніка, управління, фінанси; допомогу в отриманні офіційно визнаного статусу, страхового та соціального забезпечення для того, щоб вивести волонтерів на рівень фахівців інших сфер діяльності тощо. По-третє, пропаганда. Виконання цього завдання спрямоване на виявлення замовлень на послуги волонтерів, пропозицій про бажання надавати послуги в якості волонтерів з урахуванням розширення такого типу діяльності, а також на формування сприятливого загального клімату, громадської та офіційної думок, що підтримували б волонтерські ініціативи. І останнє, неодмінною умовою залучення громадськості до волонтерства є проведення якомога більшої кількості різноманітних конкурсів з цією метою. Позитивним прикладом є проведення Всеукраїнського конкурсу благодійних проєктів «Добро починається з тебе» (березень-2011), в якому взяли участь студенти спеціальності «Соціальна робота» нашого технікуму, розробивши власний проєкт благодійних і волонтерських заходів «Поспішайте робити добро».

За час навчання в технікумі майбутніми соціальними працівниками проведено багато волонтерських та благодійних

заходів: благодійний аукціон «Барви душі» (травень-2009, лютий-2010), акції збору речей «Від щирого серця» (листопад-2009), ігротеки в спеціалізованих закладах міста (лютий-2010).

Також студенти нашої групи навчалися у «Школі волонтерів» при Конотопському ЦСССДМ та отримали посвідчення волонтерів.

Таким чином, волонтерська діяльність в Україні, хоча і нестала масовою, проте є такою, що дозволяє говорити про неї як про суспільне явище та як про важливу складову діяльності недержавних соціальних служб.

Керівник: Бадьор І.В., викладач-методист

ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ СМАКІВ ЗАСОБАМИ ХОРОВОГО СПІВУ

Зільберштейн Д. Я., *учитель-методист*
Конотопська міська гімназія

Музика є найдивовижнішим, найтоншим засобом залучення до добра, краси, людяності. "Значення музики в школі далеко виходить за межі мистецтва," - вказував видатний музикант і педагог Д. Кабалевський. Так само, як література і образотворче мистецтво, музика рішуче вторгається в усі сфери виховання й освіти наших школярів, будучи могутнім і нічим не замінимим засобом формування їх духовного світу.

Формування духовної культури засобами музичного мистецтва, а особливо хорової музики, - це головна проблема, над якою варто постійно задумуватись в творчому співробітництві зі школярами. Хоровий спів є дійовим засобом в естетичному вихованні учнів.

Репертуар зразкового дитячого хору "Шкільні роки" різноманітний - від великої і глибокої класики, народних пісень до творів сучасних композиторів.

Велике значення для ідейно-художнього виховання мають твори композиторів-класиків, які сприяють формуванню патріотичних почуттів, почуттів національної гордості, збагачують внутрішній світ дітей, а також сприяють формуванню хорошого художнього смаку. Виконання класичних творів вимагає музичних вмінь і навичок, тому плідна праця над розвитком співочих можливостей дітей дозволяє включати до програм музику видатних композиторів Й.С. Баха, В.А.

Моцарта, П.І. Чайковського, О.П. Бородіна, Д.С. Бортнянського.

Окреме почесне місце в репертуарі повинно належати народній пісні, тому що фольклор - це найбільше духовне багатство народу, справжній його скарб, який зберігається і проноситься через віки. В обрядових піснях приваблює життєрадісність, оспівування праці хлібороба і природи рідної землі.

В піснях, пов'язаних з побутовими темами, творчу уяву М.Д. Леонтовича хвилювало людське горе. Однак найвищим досягненням творчого генія композитора є знамениті "Дударик" і "Щедрик". Обидві обробки засновані на принципі остінато, що став дійовим засобом повного вивільнення захованої у фольклорних зразках "енергії прекрасного", котра народжувалася у них протягом багатьох віків.

Збагаченню музичного світогляду дітей сприяє включення в репертуар джазових творів та творів з періоду раннього джазу.

Характерні гострі ритми, незвичайна побудова музичної форми, різнобарвність реалізації музичного мислення засобами імпровізації дозволяє учням оцінювати із розумінням появу нових сучасних музичних стилів, давати їм належну художню оцінку.

ТЕСТУВАННЯ ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Кириленко Т., студентка

Ніхто не буде заперечувати значення використання в навчальному процесі тестування, яке сьогодні є однією з інноваційних форм інформатизованої системи освіти.

У сучасній теорії та практиці тестового контролю нараховується понад 20 різновидів тестів: залежно від мети, характеру та функцій контролю, форми відповіді.

За результатами опитування 80% викладачів Конотопського інституту СумДУ постійно використовують тести для контролю, 20% – користуються епізодично. Близько 70% викладачів працюють за авторськими тестами.

Існують певні дидактичні вимоги до тестового контролю знань. Тести успішності мають бути відносно короткотерміновими, тобто не вимагати великих затрат часу; однозначними – не допускати довільного тлумачення тестового завдання; правильними - виключати

можливість формулювання багатозначних відповідей; зручними – придатними до швидкої обробки результатів; стандартними – придатними для широкого практичного застосування – вимірювання рівня навченості як можна більш широких контингентів студентів, які володіють однаковим обсягом знань на одному і тому рівні навчання.

А як ставляться студенти до тестування? Щоб дати відповідь на це запитання було проведено тестування. У дослідженні брали участь студентів КІ Сум ДУ (1, 2, 3 курси). Їм було запропоновано дати відповідь на два запитання:

- 1) чи були у вас випадки, коли ви отримали за результатами тестування позитивну оцінку, а насправді мали серйозні прогалини у знаннях? (так; ні; інколи.)
- 2) ваше ставлення до тестування.

Тестування було анонімним, тому розраховували на об'єктивні відповіді.

На перше питання студенти відповіли так: 11% студентів визнали, що часто отримували позитивні незаслужені оцінки; 7,5% студентів інколи бували в такій ситуації; і 81,5% студентів вказали, що ніколи не отримували необ'єктивних оцінок за результатами тестування.

Друге запитання мало показати відношення студентів до тестового контролю. З 200 студентів 164 до тестування, як до методу оцінювання знань, ставляться позитивно. Аргументують свою думку найчастіше тим, що тести дозволяють зорієнтуватися у виборі відповіді та розвивають пам'ять і можна вгадати вірну відповідь. 36 студентів зазначили, що вони незадоволені цим методом контролю. Найбільш типовими були такі думки, що тести не виявляють справжній рівень знань, тестування не завжди об'єктивно оцінює знання, ображає те, що деякі студенти просто вгадують відповіді, не маючи міцних знань.

Взяли участь у опитуванні і викладачі навчального закладу. Вони відповідали на такі питання:

- 1) яку форму контролю ви найчастіше використовуєте під час поточної перевірки знань студентів?
- 2) як часто при перевірці знань студентів ви використовуєте тести?
- 3) який рівень знань ви перевіряєте тестовим методом?

В опитуванні прийняло участь 22 викладача. 10 викладачів (45,5%) найчастіше використовують усне чи письмове опитування, 12 викладачів (54,5%) - однаково використовують усне, письмове та

тестове опитування. 13 викладачів (59%) зазначило, що під час поточної перевірки знань студентів користуються методом тестів інколи, 9 викладачів (41%) відмітило, що систематично використовують тести. 82 % викладачів вказали, що тестовим методом перевіряють переважно нижчі рівні знань (впізнавання, репродуктивний).

Як висновок слід зазначити, що сьогодні у навчальному процесі ще переважають традиційні методи контролю знань – усне та письмове опитування. Тестовий же контроль застосовується переважно для перевірки нижчих рівнів знань. Реконструктивний та творчий рівні володіння знаннями часто залишаються поза увагою викладачів.

Керівник: Ткаченко Л.М., *старший викладач*

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «СПЕЦІАЛІЗОВАНІ МОВИ ПРОГРАМУВАННЯ» ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ІНФОРМАТИКА»

Проценко О.Б., *доцент*; Ємельяненко В.В., *аспірант*

Інформаційні технології сучасного суспільства розвиваються досить динамічно, тому для студентів спеціальності «Інформатика» досить гостро стоїть питання актуальності змісту дисциплін, що викладаються. Процес навчання повинен відповідати сучасним вимогам, супроводжуватися вдалим підбором методів і організаційних форм навчання, забезпечувати знання та володіння новітніми технологіями у сфері обробки даних, веб-програмування, моделювання об'єктів і процесів тощо. Оскільки мотиваційна складова процесу навчання забезпечується в основному популярністю спеціальності та затребуваністю спеціалістів даного профілю, то головною задачею при викладанні є вдосконалення операційно-дієвого аспекту, що пов'язаний з вдалим підбором методів і засобів навчання для вдалого засвоєння змісту навчального матеріалу студентами та вироблення в них відповідних умінь та навичок [1].

Дисципліна «Спеціалізовані мови програмування» належить до циклу web-орієнтованих дисциплін, що пов'язані з вивченням принципів функціонування мережі Інтернет, систем передавання даних, клієнт-серверної технології, алгоритмів оптимізації інтернет-ресурсів, розробки та програмної реалізації web-додатків. В процесі

викладання дисципліни широко застосовуються наступні елементи та форми процесу навчання. Традиційно весь лекційний матеріал, методичні рекомендації щодо виконання практичних завдань, допоміжна література, та необхідне програмне забезпечення знаходиться у відкритому доступі. Для кращого засвоєння теоретичного матеріалу лекції проводяться з використанням презентацій та відео-роликів. Використання інтерактивної дошки також підвищує мотивацію студентів до освітнього процесу та активну участь у навчанні. Популярність та сучасність навчальної дисципліни та вдалий підбір методів та засобів навчання обумовлюють подальший напрямок професійної діяльності майбутніх спеціалістів.

РОЗВИТОК МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ПРОЦЕСІ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Нікітіна О.В., *вчитель*
ЗОШ № 23, м. Суми

Міжпредметні зв'язки в сучасній методиці навчання розглядаються, як одна із найважливіших умов підвищення наукового рівня викладання навчальних дисциплін та підвищення ефективності процесу навчання в цілому. Їх реалізація сприяє послідовності формування понять на уроках з різних дисциплін. Справа вчителя полягає в запровадженні ефективних міжпредметних зв'язків, розвинення світогляду, логічного мислення, пам'яті та здібностей учнів. За цих умов виконуються загальні дидактичні принципи для оволодіння учнями необхідними знаннями, уміннями, навичками та досвідом творчої діяльності – принципи систематичності, послідовності і доступності [1,2]. Ефективності навчання можна досягти лише тоді, коли вчитель ставить за мету стимулювати розвиток особистості учнів і їх прагнення до творчого пошуку.

Учитель повинен використовувати досвід учнів, їх знання з основ різних наук, застосовуючи наочні посібники (макети, муляжі), які допомагають розвитку просторової уяви та технічного мислення учнів. Використовуючи міжпредметні зв'язки в навчанні, треба пам'ятати, що вони діють і в зворотному напрямку, тому що на уроках трудового навчання часто доводиться залучати матеріал, який в інших

загальноосвітніх курсах вивчаються значно пізніше.

Трудове навчання має тісний зв'язок з шкільними предметами, які передбаченні навчальним планом школи. На уроках праці учні мають можливість застосовувати на практиці знання й уміння, набуті під час вивчення інших предметів. Крім цього, під час трудової діяльності перед учнями виникають проблеми, вирішення яких вимагає ґрунтовних знань з математики, основ здоров'я, образотворчого мистецтва та історії. Загальноосвітні предмети сприяють успішному навчанню праці, збуджують в учнів інтерес до трудової діяльності, у процесі якої розширюються, поглиблюються й конкретизуються знання з цих дисциплін [2].

Знання з математики використовуються учнями на уроках праці при побудові креслень викрійок швейних виробів з проведенням розрахунків за формулами. Предмет «Основи здоров'я» також відіграє значну роль у викладанні трудового навчання при формуванні навичок безпечної праці, користування різноманітними інструментами, безпечної поведінки в побуті, школі та громадських місцях. Зв'язок уроків трудового навчання та образотворчого мистецтва здійснюється при виборі продуктів праці, їх графічному зображенні, оздобленні. Виготовлення аплікацій, сувенірів, і витинанок неможливе без елементарних знань сучасного дизайну.

Проблема міжпредметних зв'язків взагалі має два підходи в їх реалізації: перший - передбачає усунення дублювання вивчення одних і тих самих зв'язків, понять в різних навчальних предметах, що здійснюються при розробці програм шкільних дисциплін; другий направлений на поглиблення і розширення знань учнів з конкретного навчального предмету. Актуальність міжпредметних зв'язків у шкільному навчанні обумовлена сучасним рівнем розвитку науки. Однак основна задача навчального процесу полягає ще і в тому, щоб навчити учнів використовувати теоретичні положення для аналізу та пояснення реальних об'єктів і явищ, для рішення практичних задач, з якими вони зустрічаються.

Таким чином, взаємозв'язок знань із різних навчальних предметів виступає як необхідність пізнання наукових основ сучасного виробництва та свідомого виконання учнями трудових завдань і практичних робіт.

ФОРМУВАННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ УЧНІВ ШЛЯХОМ СТВОРЕННЯ ЄДИНОГО ВИХОВУЮЧОГО СЕРЕДОВИЩА

Матвійчук О.Б., директор Конотопської ЗОШ I-III ст. №2

У зв'язку із зростанням в Україні рівня правопорушень серед неповнолітніх, дитячої злочинності одним з найголовніших завдань системи освіти є формування правосвідомості учнівської молоді: поєднання знань з внутрішньою позицією особи, уміння діяти відповідно до норм права, створення умов для формування та виявлення в соціальному просторі сталої, безпечної, відповідальної поведінки дітей на основі сформованості превентивного світогляду, імунітету, здатності супротиву до негативних впливів соціального середовища. Формування правосвідомості учнів є першочерговим завданням Конотопської СШ №2 і можливе лише за умови створення єдиного виховуючого середовища.

Великі можливості для реалізації даного завдання має навчальний предмет «Правознавство», що викладається в 9, 10-х класах. Використання методу проектів на уроках та в позаурочній діяльності, інформаційно-комунікаційних технологій значно підвищує інтерес учнів до вивчення правознавства, сприяє формуванню навичок правомірної поведінки. Нові можливості по формуванню правосвідомості учнів відкриває запровадження білінгвістичного навчання в рамках спеціалізованої школи, коли іноземна мова вивчається не лише як предмет, а й використовується як інструмент навчання. Насамперед, це використання системи інтегрованих уроків, які дають змогу учням глибше ознайомитися з англосаксонською (англоамериканською) системою права, порівняти її з романо-германською правовою системою.

Кількість годин, передбачених навчальним планом для вивчення дисциплін правознавчого характеру, надзвичайно мала та не відповідає соціальній ситуації, що склалася в суспільстві. Тому в навчальному закладі розроблено ряд факультативних курсів: «Основи правомірної поведінки» (7-8 класи), «Адміністративне право» (10 клас), «Релігієзнавство» (10 клас), спрямованих на формування особистості, якій притаманна правова культура, усвідомлення зв'язку між правами й обов'язками людини й громадянина. Значна увага приділяється в навчальному закладі підвищенню рівня правових знань

учасників навчально-виховного процесу – учнів, батьків, педагогічних працівників. Використовуються як традиційні (батьківський всеобуч, правовий лекторій, інформаційна хвилинка, вечори відповідей і запитань), так й інноваційні форми роботи, такі як дебатний клуб, «родинний міст», «юридична клініка».

Позакласна робота є важливою ланкою в системі роботи по формуванню правової свідомості учнів. Поряд з традиційними широко використовуються інноваційні методи і форми роботи. Ефективними та дієвими є брейнштурмінг, ситуативно-рольові ігри, правовий конструктор тощо. Вони дають змогу охопити широке коло учасників, сприяють підвищенню пізнавального інтересу учнів, формуванню позитивного ставлення до права.

На виконання загальноукраїнських, обласних, міських програм, заходів розробляються та впроваджуються в практику навчання та виховання загальношкільні програми. Це – комплексна програма превентивного виховання школярів «Твоє життя – твій вибір» на 2009-2014 р.р.; програма громадянського виховання; програма «Партнерство сім'ї та навчального закладу в ім'я розвитку компетентної особистості». Першочерговим завданням цих програм визначено здійснення превентивного виховання, що є надзвичайно актуальним як в усьому світі, так і для навчального закладу, оскільки сучасні діти соціалізуються під загрозами поширення таких негативних явищ, як злочинність, алкоголізм, наркоманія, ВІЛ/СНІД.

Робота практичного психолога спрямована на ранню профілактику девіантної поведінки підлітків, яка не відповідає закономірностям «дорослої» поведінки, що відхиляється. З метою запобігання розвитку адиктивних форм поведінки, що відхиляється, проводяться тренінгові заняття по формуванню здорового способу життя, розвитку лідерських якостей учнів. Для розв'язання проблем адиктивної поведінки проводяться відеолекторії щодо запобігання вживанню алкоголю, наркотиків, тютюнокуріння; зустрічі зі спеціалістами міської ради, представниками громадських організацій.

Як свідчать результати практичної діяльності, робота навчального закладу по створенню єдиного виховуючого середовища сприяє підвищенню рівня правосвідомості учнів, а отже, веде до зниження рівня правопорушень, запобігання дитячої злочинності.

АКМЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ КОНКУРЕНТНОЗДАТНОГО ВИПУСКНИКА КОЛЕДЖУ

Хрокало Г.А., викладач
Роменський коледж КНЕУ

Сучасні економічні та соціальні зміни, що відбуваються в нашій державі, духовне відродження потребують активізації процесу формування нової особистості. Особистості здатної в процесі своєї праці досягати ефективних результатів. Важлива місія при цьому покладається на заклади освіти. У свою чергу це вимагає від закладів вищої та професійної освіти здійснення підготовки, перепідготовки фахівців на інтегрованих засадах у багатогранному поєднанні наук про людину. Серед нових наукових напрямів, які дають змогу ефективно вирішувати таку проблему, на мою думку являється акмеологія.

Дослідження науковців в даній галузі показують, що людина формується не лише в юному віці, а на протязі всього життя. На мою думку, важливими етапами у формуванні особистості являються етапи на яких людина здобуває знання інтенсивно. Такими етапами можна вважати етапи дитинства (дитячий садок та школа) та етап юності (навчання в коледжах, технікумах, ВУЗах). Саме етап юності багато в чому визначає подальшу долю людини, тому що саме на цьому етапі людина обирає майбутню професію.

При підготовці майбутніх фахівців в коледжах, технікумах, закладах професійної освіти слід приділяти значну увагу саме професіоналізму і конкурентноздатності. При цьому слід враховувати суб'єктивні та об'єктивні фактори які впливають на підготовку майбутніх фахівців. Зауважу що поділ цих факторів на суб'єктивні та об'єктивні досить умовний. До таких факторів можна віднести:

1. Самоусвідомлення вибору при вступі до навчального закладу;
2. Акмеологічні здібності;
3. Внутрішні мотиви, або потреби досягнення;
4. Наявність акмеологічних знань;
5. Акмеологічні уміння, тобто прийоми, способи, технології досягнень у професійній сфері;
6. Акмеологічні якості особистості, які забезпечують рух людини до намічених досягнень (акмемотивацію та акмездібності).

Можна вказати ряд інших факторів.

З метою охоплення всіх вказаних і не лише факторів, на мою думку потрібно на старших курсах ВНЗ I-II р.а. запровадити навчальний курс «Майбутня професія». Дуже доречними були б, під час таких занять, зустрічі з випускниками навчального закладу, які досягли певних вершин, а також зустрічі з успішними особистостями, які досягли високих результатів в своїй професійній діяльності.

Іншим важливим моментом при акмеологічному підході, в підготовці фахівця потрібно відзначити створення позитивного мотивування в самому процесі навчання. Позитивне мотивування до досягнення високого професійного розвитку в майбутньому, дає можливість мотивування студентів до навчання в цей час.

Саме впевненість випускника в його конкурентноздатності допоможе досягти йому успіхів у майбутній професії.

Акмеологічна орієнтація освіти включає в себе також і оволодіння основами національної і загальнолюдської культури, з одночасним формуванням у випускника коледжу власної громадянської позиції, етично-моральних, та духовних підвалин особистості майбутнього фахівця, здатного керуватися в професійній діяльності високими етично-моральними цінностями людства.

На мою думку акмеологічні аспекти в підготовці студента коледжу, являються важливими засадами в формуванні майбутніх високоосвічених, культурно розвинутих, конкурентноздатних особистостей, здатних до самореалізації, розвитку та досягнення професійних вершин.

УМОВИ І ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ОСНОВ ІНФОРМАТИКИ

ГолубковВ.М., *викладач*

Путивльський педагогічний коледж

Застосування проблемно-ситуативних завдань на заняттях з основ інформатики та обчислювальної техніки має на увазі перш за все розробку системи умов для подальшої творчості учнів. Головними питаннями на етапі розробки заняття для нас є наступні: Що буде зроблено учнями на уроці в напрямку теми, що вивчається? Як забезпечити цей процес?

Під час проектування уроку враховується: навчальна програма, рівень підготовки дітей, наявність методичного та технічного забезпечення, форми та методи, які допоможуть дітям досягти поставлених цілей.

Після проектування відбувається його реалізація, яка є творчим процесом і не є простим відтворенням наміченого плану. Дуже важливу роль відіграють методичні прийоми проблемних ситуацій. Серед них найчастіше нами застосовуються наступні: підведення учнів до протиріччя і пропозиція їм самим знайти спосіб рішення; розгляд різних точок зору на одне й теж саме питання; пропонуємо групі розглянути явища з різних позицій (наприклад, програміста, студента, вчителя); порівняння, узагальнення, висновки, співставлення фактів; питання на узагальнення, обґрунтування, конкретизацію, логіку міркування; проблемні теоретичні і практичні завдання (наприклад, дослідницькі); проблемні задачі (наприклад, з недостатніми або надлишковими вихідними даними, з суперечливими даними, з свідомо допущеними помилками, з обмеженим часом рішення).

Створювати проблемні ситуації істотно допомагають так звані проблемні задачі (запитання), які спеціально конструюються з навчальною метою і включаються в певний момент у навчальний процес. Відповідь на репродуктивні питання спирається на відомі студентові знання, в тому випадку як для відповіді на проблемне питання знань у студента недостатньо. Але незважаючи на різницю між видами питань, завжди треба пам'ятати ряд вимог, що пред'являються до постановки питання.

Головне з них – ясна, чітка постановка запитання, яка не повинна допускати різноманітного його тлумачення.

Вимога, яку ми обов'язково ставимо під час розгляду проблемного питання: пошук відповіді повинен викликати визначені розумові зусилля у студента.

Кожне питання повинно активізувати думку студента, і відповідь на нього повинна потребувати хай невеликого, але самостійного пошуку. Для досягнення конструємо питання наступного типу: Чому? Яка причина? В чому суть явища? Що змінилося, якщо б? Чим відрізняється? Чим можливо пояснити? Яка основна думка? Які умови необхідні? Що поєднує явища, що розглядаються? Який висновок ви пропонуєте зробити? На якій підставі зроблено висновок? Як ви

відноситися до цього висловлювання, думки?

Треба урахувати, що одне й теж саме питання для одного студента є проблемним, для другого репродуктивним: все залежить від того, чи володіє студент тими знаннями, які потрібні для відповіді на нього. Не менш важливим є також питання про способи розв'язування проблем, тому що вони є складовими у пошуково-дослідницької діяльності та основою активності учнів. Взагалі проблему, якщо вона вже сформульована, розв'язують за такими основними етапами: структурний аналіз; складання плану розв'язування; реалізація плану; перевірка і дослідження одержаних результатів; систематизація, опис ходу розв'язування; узагальнення розв'язування з метою подальшого використання.

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Ярохно С.А., *учитель*

Конотопська ЗОШ I-III ступенів №14

Актуальність теми полягає в необхідності пропедевтики використання комп'ютера в старшій школі, щоб учень, який прийшов до 5, 6 чи 7 класу, був уже на певному (досить початковому рівні) ознайомлений із комп'ютерною технікою та завданнями, які вона виконує.

Мета роботи — теоретично та практично обґрунтувати основні напрями використання комп'ютерних технологій в роботі вчителя молодших класів, впровадження яких забезпечить ефективне формування у школярів логічного, творчого мислення, розвитку здібностей.

Об'єктом роботи є освітній процес початкової школи з використанням нових інформаційних технологій (НІТ).

Предмет — використання комп'ютера в початковій школі.

Широке застосування комп'ютерних технологій в освіті поступово, але досить впевнено, стає найважливішою деталлю навчально-виховного процесу школи. Комп'ютер сприяє розвитку розумових здібностей, творчого нестандартного мислення в розв'язанні завдань, підвищує інтерес до навчання, сприяє набуттю знань і умінь, розкриває привабливі сторони різних галузей науки.

Захопити учня — це означає викликати у нього потребу організу-

вати себе для досягнення суспільно й особистісно значущих цілей.

Що нового може закласти використання комп'ютера у виховному процесі?

Математичні сайти допомагають учителям: впровадити в навчальний процес інноваційні технології; вирішити проблему вибору електронних засобів навчання математики; ознайомитися з методичними розробками уроків; організувати ефективну роботу з обдарованими дітьми; дізнатися цікаві факти з історії математики та життя видатних математиків, про визначні дати у становленні математики

Використання комп'ютерної техніки у тій чи іншій формі виховної роботи має носити сюжетний, а не постійний характер. Проведення виховних годин лише за допомогою комп'ютера не дає змогу дитині осмислити проблему, а отже, виховний захід проходить даремно.

Розвивальне значення комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання для розвитку здібностей молодшого школяра є надзвичайно великим. Застосування комп'ютерів на уроці образотворчого мистецтва, зокрема, створює емоційну настроєність, а це, в свою чергу, позитивно позначається на розвитку художньої творчості. Вивчення жанрів живопису і ознайомлення з назвою того чи іншого технічного прийому, з новим художнім матеріалом, терміном з допомогою комп'ютера викликають великий інтерес у дітей до досліджуваного терміна чи поняття.

За допомогою комп'ютера вчитель може швидко й ефективно підготувати будь-яке завдання, як для кожного учня окремо, так і для всього класу: схеми-таблиці, картки для усного рахунку чи математичного диктанту.

Для вивчення предметів шкільного циклу розроблено багато комп'ютерних програм, а також запропоновано різні педагогічні технології їх використання. Серед них є програми, які доцільно використовувати при вивченні початкового курсу математики. Вони допомагають краще засвоювати навчальний матеріал, розвивають увагу учнів, викликають інтерес до навчання, а також здійснюють контроль навчальних досягнень. Серед них можна виділити програми «Таблиця множення», «Скарбниця знань», «Сходінки до інформатики», «Віртуальна лабораторія», «Тест».

Отже, дуже важливим є використання комп'ютера в навчальній діяльності учнів. Життя маленького учня стає цікавішим, нові яскраві сучасні підручники будуть не тільки допомагати у навчанні, а й ство-

риватимуть гарний настрій.

Проведення уроків з використанням інформаційних технологій робить процес навчання більш цікавим й інтенсивним. Але слід зауважити, що комп'ютер не замінить учителя, а тільки доповнить його. Комп'ютер природно вписується у життя школи і є ще одним ефективним технічним засобом, за допомогою якого можна значно урізноманітнити процес навчання.

НАЙВАЖЛИВІШІ СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МОЛОДІ

Королевська Ю.Ю., студентка

Індустріально-педагогічний технікум КІ Сум ДУ

За даними багатьох соціологічних досліджень у нинішніх умовах молоде покоління має цілу низку соціальних проблем, що потребують свого вирішення на шляху соціального становлення молоді.

Проблема бідності молоді загострюється тим, що більше половини юнаків та дівчат потерпають від нерегулярних виплат заробітної платні, пенсій, стипендій, інших соціальних виплат. Вони змушені ділитися своїми невеликими доходами, допомагаючи батькам чи іншим родичам.

Надзвичайно складною для вирішення є проблема забезпечення молоді житлом. Порівняно із середнім показником по країні темпи надання квартир молодим сім'ям удвічі нижчі. Проблема в тому, що, з одного боку, за нинішніх умов практично не виділяється житло для молоді за рахунок державного чи місцевих бюджетів, а з іншого - молодь через низькі особисті доходи здебільшого не в змозі накопичити необхідні кошти для його придбання. Така ситуація потребує розроблення і впровадження нових механізмів забезпечення житлом молодого покоління (кредити, розстрочки).

Ще однією важливою проблемою молоді є не доступність отримання якісної освіти та низька мотивація до навчання. Освіта для більшості молодого покоління стає засобом підвищення конкурентоспроможності на ринку праці, тому юнаки та дівчата, визначаючись із вибором професії, зважають не лише на свої уподобання, а й враховують попит на спеціалістів відповідного профілю. До того ж вони змушені також брати до уваги й витрати, неминучі під час набуття освіти. Молодь звертає увагу на місце

розташування навчального закладу, матеріальні умови навчання, рівень оплати.

Молоде покоління занепокоєне станом свого здоров'я, що ускладнюється все меншою доступністю лікування для населення. Це залежить від важкого становища вітчизняної медицини, через хронічне недофінансування, збільшення частки платних медичних послуг. Скрутне матеріальне становище молоді не дозволяє значній її частині отримувати дорогі медичні послуги.

Проблеми підліткової та молодіжної злочинності й інших антисоціальних проявів полягає в тому, що в країні та світі загалом спостерігається соціально-економічна нестабільність. При дослідженні проблеми виявили наступні чинники, що є підґрунтям для скоєння правопорушень та негативних суспільних явищ молоддю: недоліки в організації навчально-виховного процесу в освітніх закладах, штучне відокремлення освіти від виховання, зниження виховного потенціалу сім'ї, негативний вплив антигромадських елементів, зростання тіньової економіки, бізнес через нелегальні азартні ігри, сутенерство, рекет, відсутність нормальних умов для лікування неповнолітніх наркоманів, алкоголіків.

Проблема виховання молоді, зокрема патріотичного полягає у тому що юнаки та дівчата зазвичай не надають їй належного значення. Багато хто з молодого покоління не відчуває гордості за належність до України, за український народ. За результатами опитування молоді віком 15-28 років 23% респондентів не пишаються, що є громадянами України. Зрозуміло, що не лише матеріальні негаразди спричиняють такі настрої серед молоді, а також порушення спадковості поколінь, прогалини у вихованні дітей та підлітків у сім'ї, школі, вплив культури Заходу, недостатня робота щодо збереження та відродження народних традицій, а також надмірна комерціалізація сфери дозвілля, культури.

Складність вирішення соціальних молодіжних проблем в нашій державі виникає ще й тому, що молодь не завжди здатна виокремити свої соціальні проблеми за ступенем важливості. Більшість респондентів висловили побажання щодо реалізації програм, спрямованих проти поширення наркоманії та на збільшення робочих місць, а лише не значна кількість опитаних стурбована проблемами здоров'я та переймається розвитком таких програм як профілактика медичних обстежень чи психологічного консультування.

Соціальні проблеми молоді мають стати підґрунтям у визначенні напрямів державної молодіжної політики. Багатоманітність проблем та неоднакова їх гострота в різних регіонах вказують на те, що регіональна державна молодіжна політика не може провадитися за єдиним шаблоном. Різноманітність соціальних проблем молоді потребує абсолютно конкретних і адекватних до ситуації підходів у їхньому вирішенні.

Керівник: Бадьор І.В., викладач-методист

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЛЮДЬМИ, ЯКІ МАЮТЬ ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОБМЕЖЕННЯ

Щербакова Ю.Ю., студентка

Індустріально-педагогічний технікум КІ Сум ДУ

Соціальна робота з інвалідами є однією із важливих і пріоритетних сфер соціальної роботи. Кожен десятий житель Землі має функціональні обмеження.

Проблеми, з якими стикаються інваліди вперше були висвітлені у Всесвітній програмі дій щодо інвалідів Організації Об'єднаних Націй.

Інвалідність зумовлює певні соціальні обмеження, ставить перед людиною бар'єри: соціальне обмеження, трудова ізоляція, малозабезпеченість, просторово – середовищний, інформаційний, емоційний, комунікативний бар'єр. Незважаючи на успіхи медицини, кількість інвалідів не тільки не скорочується, але не ухильно зростає, причому практично в усіх типах суспільств і всіх соціальних групах населення. В зв'язку з цим в Україні прийнято Національну програму «Діти України», в якій передбачається покращення життя дітей, які перебувають в особливо складних і надзвичайних умовах. Соціальний захист дітей інвалідів з боку держави полягає у наданні грошової допомоги, засобів пересування, протезування, орієнтації та сприйняття інформації, пристосованого житла, у встановленні опіки або стороннього догляду, а також пристосуванні забудови населених пунктів, громадського транспорту, засобів комунікації зв'язку до особливостей інвалідів.

Таким чином, українське законодавство визначає норми, що регулюють діяльність суспільства стосовно дітей та молодих людей з вадами психофізичного розвитку і яким встановлено інвалідність, у

галузі освіти, охорони здоров'я, пенсійного забезпечення, доступу до комунікації та об'єктів соціального оточення.

Проблемами соціальної реабілітації людей із функціональними обмеженнями в м. Конотоп займаються територіальні центри соціальної реабілітації і адаптації, які здійснюють такі напрямки діяльності якранне виявлення, діагностика і втручання, медичне обслуговування, консультування і надання допомоги в соціальній сфері, підготовка до самостійного індивідуального догляду, незалежного способу життя, забезпечення допоміжними технічними засобами пересування, соціально – побутовими пристосуваннями, спеціальні послуги у сфері освіти, послуги з відновлення професійної здатності.

Питаннями допомоги дітям інвалідам в місті опікується і міський студентський Парламент. Проводяться різні благодійні вечори, благодійні акції, організуються соціальні проекти: «Пасхальне диво», «Андріївські вечорниці», «Завжди разом», «Студенти дітям», «Сяйво Надій», «Уроки Виживання», «Зігріймо дитячі серця», урочистий вечір «З вірою і надією в майбутнє», благодійний захід «День добра».

Шляхом широкої вихованої та роз'яснювальної роботи важливо зняти тавро неповноцінності з тих, «що такими народилися», допомогти їм само реалізуватися, прищепити впевненість у собі на сьогодні і найголовніше – це майбутнє. В іншому разі суспільство не зможе виявити, оцінити можливості інваліда дитинства, а головне – розвинути їх.

Керівник: Бадьор І.В., викладач-методист

БОНУСНА СИСТЕМА ВИХОВАННЯ

Юрченко Т.О., вчитель Конотопської ЗОШ І-ІІІ ступенів №5

Вже третій рік я працюю за власною «Бонусною системою виховання», яка дає можливість відмітити кожну дитину та подякувати їй за добрі справи, підтримати найкращі риси характеру.

Коли я починала цей експеримент, й гадки не мала, що діти й батьки підтримають його та будуть просити продовжувати виставляти бонусні бали. До початку експерименту я просто у щоденнику учням

писала подяки або зауваження. Під час експерименту подякою для учнів стали зароблені ними самими бали. З чого я починала?

Віддрукувала на комп'ютері на кольоровому папері невелички квадратики із цифрами 10, 20, 30.

На першій виховній годині повідомила учням умови, за яких вони будуть отримувати від мене заохочувальні бали. Наприклад: якщо учень не порушував на уроках та перервах дисципліну, отримує 10 балів; якщо учень не порушував на протязі тижня вимоги до офіційного стилю одягу, він отримує 10 балів; якщо гарно чергував у класі, отримує заохочувальні 10 балів; якщо я помітила, що хлопчик пропустив дівчинку у дверях, можу йому нічого не казати, а наклеїти за це 10 балів (весь клас обов'язково буде про це знати, і наступного разу більшість хлопчиків без нагадувань будуть пропускати дівчаток першими у клас чи до школи); якщо мама чи батько прийшли на батьківські збори, учень отримує 20 балів; витирає учень ніс носовичком, а не рукавом піджака – молодець! Отримай за це 10 балів; учень, що приймав участь у класних змаганнях чи конкурсах, отримує 10 балів, у шкільних – 20 балів, у обласних – 30 балів, у всеукраїнських – 40 балів, у міжнародних (є в нашому класі такі спортсмени з греко-римської боротьби) – 50 балів. Якщо отримав перемогу, то додаються додаткові бали: за I місце – 30 балів, за II – 20 балів, за III – 10 балів. Повірте, що за таких умов всім хотілося малювати на конкурси, співати, грати у футбол за честь класу, школи або міста.

Ці заохочувальні бали дають змогу відмітити і ту дитину, яку начебто і ні за що похвалити. Учень, який назбирав 150 заохочувальних балів (а у 6 класі – вже 250) автоматично міняє їх на бонус, який йому дає право вибрати для себе заохочення.

Заохочення – це пропозиції класного керівника, але обов'язково треба дати дитині можливість вибору: або не виконуєш письмову вправу з російської мови на наступний урок, або не залишаєшся на одну виховну годину, або звільняєшся на уроці світової літератури від складання письмового плану, а тільки слухаєш відповіді однокласників і т. п. Із часом класний керівник буде знати, чого діти не люблять робити, тоді можна включати саму нелюбиму дію до вибору, для дитини це велике задоволення.

Підрахунок заохочувальних балів, щоб потім обміняти їх на бонус, у своєму щоденнику кожен учень веде самостійно. За три роки жодна

дитина не обдурила мене кількістю балів, бо однокласники діляться друг із другом, хто скільки заробив, і ніхто не підробив на комп'ютері собі квадратики із цифрами, хоча більша кількість дітей мають можливість дома це зробити. Але ніхто й не прозивав свій бонус!

Бували випадки, коли дитина порушувала дисципліну на уроці і отримувала зауваження від учителів у щоденник. Якщо таке зауваження за тиждень було одне, дитина не отримує 10 балів за поведінку за тиждень, але якщо зауважень більше, то у щоденнику учня з'явиться чорний квадратик (в класі причепилася назва «Квадрат Малевича»), який автоматично з учня знімає 50 заохочувальних балів.

Недоліком цієї системи є збільшення часу на перевірку.

УВАГА В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ

Рязанцева О.В., викладач
Політехнічний технікум КІ СумДУ

Основною умовою сприйняття та засвоєння навчального матеріалу з вищої математики є увага.

У роботі викладача математики найважливіша і найважча справа - примусити себе слухати, зловити цього птаха - увагу студента. Розрізняють мимовільну, довільну і післядовільну увагу.

Довільна увага є результатом свідомого спрямування особистості зосередитися на діяльності та виявлення для цього вольового зусилля.

Довільна увага може стати післядовільною і починається з довільного зосередження, яке внаслідок цікавості до роботи або звикання до неї, переходить у післядовільну. Довільна і мимовільна увага взаємопов'язані між собою.

У процесі навчання треба викликати у студентів інтерес до знань, спрямовувати його. Наприклад, при вивченні теорії ймовірності на перших заняттях можна зацікавити студентів наступними прикладами.

Вступну лекцію по диференціальному численню можна провести за допомогою лекції прес-конференції, на якій викладач при викладенні нового матеріалу відповідає на питання, які задали студенти, останні при цьому – максимально уважні. Вивчення, наприклад, теми «Визначений інтеграл» доцільно провести за допомогою лекції – візуалізації. На практичних заняттях з вищої математики можна використовувати різні форми та методи роботи зі

студентами: математичні диктанти, комп'ютерні тести, робота з картками, усне опитування у вигляді гри.

Ефектна розповідь про неординарний випадок або висловлення суперечливого твердження ставлять слухачів перед проблемою, інтригують їх і примушують сконцентрувати увагу. Неповне подання змісту інформації також може виконуватися для привернення уваги. Все, що зображено неповно, незацікавлено, натяком, штрихом, збуджує інтерес людей, які звикли спостерігати предмети і явища в їх нормальній цілісності.

МЕТОД ПРОЕКТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Котлярова Л.П., *викладач*
Політехнічний технікум КІ СумДУ

Одним із методів що суттєво збагачує навчальний процес, є метод навчальних проектів, використання якого змінює традиційний підхід до навчання студентів.

Метою навчання за таким підходом є засвоєння студентами деякої суми знань вмій та навичок.

Інший підхід - це перехід, у якому акцент перенесено на самостійну активну навчальну діяльність студентів. Викладач здійснює лише «підтримку» цієї діяльності, тобто забезпечує матеріалами й опосередковано управляє нею, ставить перед студентами проблеми. В основу такого навчального процесу закладено співробітництво та продуктивне спілкування студентів, спрямоване на спільне розв'язання проблем, формування здібностей виділяти важливе, ставити цілі, планувати діяльність розподіляти функції, відповідальність, критично міркувати досягати значущих результатів.

Метод проектів – це комплексний навчальний метод, який дозволяє індивідуалізувати навчальний процес дає можливість студенту проявляти самостійність у плануванні, організації та контролі своєї діяльності. Проектна робота дозволяє вести індивідуальну роботу над темою, яка викликає найбільший інтерес у кожного учасника проекту, що, поза сумнівом, спричиняє підвищену мотивовану активність студента.

Виконання проектних завдань дозволяє студентам бачити практичну користь від вивчення іноземної мови, наслідком чого є

підвищення інтерну до англійської мови. У своїй статі я б хотіла розповісти про те, як використовую проектну методику у своїй роботі.

При вивченні теми «Будівельні матеріали» студентам третього курсу спеціальності «Будівництво та експлуатація будівель та споруд» було запропоновано виконати проект за різними видами будівельних матеріалів, таких, як: «Цемент», «Цегла», «Пластик», «Деревина», «Сталь», «Скло».

Це викликало жвавий інтерес. Робота над проектами включала декілька етапів. На першому етапі обговорювалися зміст і характер проектів, способи збору необхідної інформації. Були сформовані мікрогрупи з урахування психологічної сумісності партнерів, рівня володіння мовою, можливості лідерства, творчих здібностей. Студенти були поділені на групи, розподілялись завдання по групах і обговорювалися способи їх вирішення.

На другому етапі проводилась робота по виконанню проекту. Ставилися наступні навчальні завдання: вчитися читати тексти за професійним спрямуванням, вибирати з них потрібну інформацію; вчитися обмінюватися інформацією з партнерами; вчитися користуючись Інтернетом вибирати необхідну інформацію; вчитися працювати в групах; вчитися робити головні висновки з обробленої інформації.

Завершальний етап – презентація проектної роботи. Студенти представляли свої проекти за різними видами будівельних матеріалів на відкритому уроці з англійської мови за професійним спрямуванням. Кожен студент представляв свій проект і виступав з повідомленням.

ПРИЧИНИ НЕУСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІКУМУ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Рязанцев В.В., викладач
Політехнічний технікум КІ СумДУ

Серед проблем, що постають перед сучасною освітою, є одна, яка кожного дня набуває все більшої актуальності. Це проблема низького рівня знань студентів. Скарги викладачів на небажання вчитися та недисциплінованість студентів не припиняються. Стосунки між педагогами і вихованнями нерідко переростають у конфліктні. Жорсткі відносини у суспільстві зробили підлітків більш агресивними

та жорстокими.

Серед причин відставання можна виділити слабку шкільну підготовку, недостатній рівень вихованості, безвідповідальність, слабку силу волі, відсутність інтересу до знань, відсутність зацікавленості навчальними досягненнями дитини у сім'ї, відсутність фізичної загартованості, проблеми зі здоров'ям.

Ефективність впливу на невстигаючих студентів залежить від авторитету класного керівника, послідовності заходів з боку активу групи, старостату, психолога та адміністрації закладу. З метою формування інтересу до навчальної діяльності студентам надається можливість проявляти самостійність та ініціативу.

Важливою передумовою виникнення інтересу є новизна навчального матеріалу. Щоб зацікавити студента вчитися на заняттях викладачам потрібно використовувати різні форми та методи роботи з ними. У позаурочний час проводити консультації, на яких додатково пояснювати матеріал та відповідати на питання студентів. Для студентів перших курсів працюють групи підвищеної педагогічної уваги, на яких викладачі додатково працюють із невстигаючими. Після індивідуальних бесід як з невстигаючими студентами, так і з тими, хто не має проблем у навчанні, робимо висновок про те, що за відсутності у сім'ї зацікавленості досягненнями дитини, а також шкільної звички до систематичних занять, невстигаючі студенти не в змозі одночасно ліквідувати заборгованість та покращити результати навчання. Отже, лише за умови співпраці батьків, класного керівника, колективу викладачів та адміністрації закладу можна допомогти студентам зі слабкою успішністю подолати труднощі в навчанні.

СПОСОБИ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ

Сахнюк Ю.В., викладач
Політехнічний технікум КІ СумДУ

Глибокий аналіз якості процесу навчання є необхідним. Для цього важливо знати реальні навчальні можливості студентів, перспективи зростання, «зону найближчого розвитку» кожного з них. Відповідність успішності реальним можливостям студентів свідчитиме про оптимальність досягнутих результатів.

Серед способів інтенсифікації навчання велику роль тут грають

проблемно-пошукові методи, навчальні бесіди, дискусії, дослідницькі дослідження, пізнавальні ігри, самостійна робота учнів, що активізують навчально-пізнавальну діяльність студентів, стимулюючи їх бажання навчатися.

По ролі, яку відіграють навчальні завдання, їх поділяють на: репродуктивні - ставлять на меті пригадати те, що студенти вивчили на попередніх заняттях; завдання з відомим алгоритмом - використання студентами отриманих раніше знань. При цьому загальний план рішення поставленого завдання зрозумілий, залишається тільки обрати з числа вивчених термінів або формул придатні для досягнення поставленої мети; проблемне завдання - характеризується тим, що алгоритм його вирішення до початку розв'язання невідомий, важко навіть встановити, чи достатньо знань і умінь має студент для виконання завдання.

Д.З.Кнебельман називає наступні особливості проблемних завдань:

- завдання, яке повинно викликати інтерес своєю незвичністю, несподіваністю, нестандартністю. Інформація особливо привертає студентів, якщо вона містить суперечність, хоча б уявну. Проблемне завдання повинне викликати здивування, створити емоційний фон.

- проблемні завдання обов'язково повинні містити посилене пізнавальне або технічне утруднення. Здавалося б, явному розв'язанню «заважає» прикре утруднення, і неминуче виникає спалах розумової активності.

- проблемне завдання передбачає елементи дослідження, пошук різних способів його виконання, їх порівняння. Задовольнивши пізнавальну допитливість студента, ці завдання повинні поповнити багаж їх знань новими методами пізнання, новою інформацією.

Важливо відзначити: ні дуже легке, ні дуже важке для студента завдання не може викликати активної розумової діяльності, тобто стати для нього проблемою, викликати проблемну ситуацію.

ХАРАКТЕРИСТИКА DELPHI ЯК ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ МОДЕЛЮВАННЯ ФІЗИЧНИХ ЯВИЩ.

Гришанов С.В. магістрант ГНПУ

У процесі навчання фізики виникає необхідність вивчати такі фізичні явища і процеси, які студентам важко уявити без проведення

відповідних дослідів. Однак проведення деяких дослідів утруднене через їх шкідливість, великі затрати коштів або необхідність мати обладнання, якого в школі зазвичай немає. У той же час засоби ІКТ надають широкі можливості для моделювання фізичних процесів.

Проблемі моделювання фізичних явищ засобами інформаційно-комунікаційних технологій присвячені праці С.Семерікова, І.Теплицького, О.Єфремова, О.Желюка, М.Каленика, М.Розбицького, В.Романова. У той же час недостатня увага приділена вивченню можливостей інструментального програмного забезпечення, особливо середовищ візуального програмування.

Метою роботи є розкриття можливостей Delphi для моделювання фізичних явищ.

На сьогоднішній день Delphi є одним із найбільш поширених програмних середовищ візуального типу. У своїй роботі Delphi використовує мову Object Pascal, яка є нащадком мови Турбо Паскаль. Для прикладу ми можемо навести програму для вивчення ходу променів через опуклу лінзу. Замість зошита учень оперує мишкою. Після запуску програми користувач вибирає тип лінзи у відповідному списку, вводить у відповідне поле величину фокуса і натискає кнопку «Лінза». На екрані будується зображення лінзи.

Наступний етап – необхідно вказати програмі, де саме знаходитиметься предмет. Для цього достатньо встановити курсор на робочому полі у потрібній точці і один раз клацнути лівою клавішею миші. В результаті програма побудує зображення, а вже сам учень повинен зробити висновок про те, яким є це зображення: реальним чи уявним, прямим чи оберненим, збільшеним чи зменшеним.

Ми проілюстрували можливості Delphi для побудови моделей. В майбутньому ми плануємо розробити моделі фізичних процесів та явищ, які вивчаються в курсі фізики.

Керівник.Базурін В.М асистент ГНПУ

МІСЦЕ ЕЛЕКТРОННОГО ПОСІБНИКА В СИСТЕМІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Осадчий С.В., канд.пед.наук, доцент КІ СумДУ

Однією з основних тенденцій у сучасній освіті є широке використання систем дистанційного навчання студентів. Це

обумовлено двома важливими технологічними факторами сьогодення:

1. швидке зростання інформаційних технологій, в тому числі поширення глобальних комп'ютерних мереж;

2. можливість використання сучасних електронно-апаратних засобів з метою автоматизації процесу навчання.

Маючи таку тенденцію першочерговим завданням стає розробка і впровадження сучасних курсів дистанційного навчання.

В більшості випадків дистанційне навчання передбачає отримання студентом пакетованого матеріалу з вивчає мого курсу і самостійне оволодіння ним з подальшим захистом своїх знань перед викладачем. І зовсім незначна кількість предметів має сучасну інтерактивну складову. Особливо це прослідковується при вивченні технічних дисциплін, що обумовлено наступними особливостями:

1. При їх вивченні істотне місце займають лабораторні й практичні заняття, розрахункові і розрахунково-графічні роботи, які досить складно реалізувати у відомих системах інтерактивного дистанційного навчання, і тому вони потребують спеціально розроблених електронних посібників, які є конкретним, вузькоспрямованим засобом навчання, а не загальновідомою оболонкою для наповнення необхідною інформацією.

2. Необхідно окрім знань про досліджувану дисципліну надати студентам реальні практичні вміння й навички, аналогічні тим, які вони одержують при традиційних формах виконання завдань.

3. Висока вартість лабораторного устаткування ускладнює забезпечення кожного студента повним комплектом необхідних інструментальних засобів. Крім того, деякі лабораторні роботи взагалі не можливі в звичайних умовах. Натомість сучасна електронна техніка з її мультимедійними можливостями надає можливість кожному окремому студенту в зручний для нього час (що і передбачено самим поняттям дистанційної освіти) не тільки поглянути на експеримент, а і вплинути на його хід, змінити результати, зробити емпіричний і контрольний вимір, повторити, при необхідності, експеримент, отримати правильні висновки.

Електронний посібник – це програмно-методичний комплекс призначений забезпечити можливість студентам заочно-дистанційної форм навчання самостійно або з допомогою викладача засвоїти навчальний курс або його розділ. Такий продукт створюється з вбудованою структурою, словниками, можливістю пошуку.

Електронний посібник може використовуватися для самостійного вивчення навчального матеріалу з певного предмета або поглиблення вивчення лекційного курсу.

Розробка і впровадження електронних посібників у навчальний процес потребує комплексного вирішення таких дидактичних проблем, як розробка теорії, методики технологій дистанційного навчання та ін. Для ефективної навчальної роботи необхідне якісне дидактичне забезпечення — комплекс взаємопов'язаних за дидактичними завданнями освіти та виховання різних видів змістовної навчальної інформації на різних носіях (у паперовому та електронному виглядах), розроблених з урахуванням вимог педагогіки, психології та інших наук. Електронні підручники є засобом навчання в педагогічній системі дистанційного навчання, що містить елементи, властиві будь-якій дидактичній системі. Тепер електронні підручники є додатковим засобом організації навчального процесу в межах традиційної освітньої системи. Однак із часом їх функції будуть спеціалізуватися в зв'язку з розвитком методів власне дистанційного навчання, що призведе до освоєння нових технологій у процесі їхнього створення. Розробка електронних підручників є одним з провідних напрямків діяльності вищих навчальних закладів, що освоюють дистанційне навчання.

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВИТИ В УКРАЇНІ

Осадчий А.С., майстер виробничого навчання
Конотопського вищого професійного училища №4

З розповсюдженням в світі нових інформаційних і технічних засобів доставки навчального матеріалу в вищих навчальних закладах склалися передумови появи і розвитку нового напрямку в освіті — дистанційного навчання, яке ґрунтується на комп'ютерних і телекомунікаційних технологіях.

Отже одним із найважливіших компонентів розвитку сучасних інформаційних технологій є створення та використання дистанційних систем навчання у вищих навчальних закладах.

Використання дистанційних технологій у навчальному процесі ВНЗ потребує змін у методиці викладання дисциплін. Викладач

перестає бути для майбутніх фахівців єдиним джерелом отримання знань.

Глибоке розуміння навчального матеріалу можливо на основі систематичної активної роботи студента. А для забезпечення систематичної активної роботи студента в умовах дистанційного навчання необхідно врахувати наступне: найбільша ефективність дистанційного навчання заснована на тому, що майбутні фахівці відчують необхідність подальшого навчання. Вони не піддаються тиску з боку викладача, деканату та ін. У них є можливість роботи з навчальними матеріалами в такому режимі й обсязі, який підходить безпосередньо їм.

Використання технологій дистанційного навчання при підготовці майбутніх фахівців дозволяє широко використовувати найкращі навчальні ресурси, поєднує високу економічну ефективність і гнучкість навчання та розширює можливості традиційних форм навчання.

В контексті радикальних перетворень вищої освіти, які були викликані розвитком суспільства знань і появою новітніх ІКТ, мають місце декілька важливих аспектів.

Розвиток дистанційної освіти в Україні почався значно пізніше, ніж в країнах Західної Європи і здійснювався в не сприятливих умовах. В Україні тривалий час, практично до 2000 року, була відсутня державна стратегія розвитку дистанційної освіти. Наявність інформаційної нерівності відіграє істотну роль для України. З одного боку, наша країна належить до групи п'ятдесяти найбільших країн за кількістю населення і розмірами території, але згідно індексу телекомунікаційної підготовленості (Network Readiness Index) вона займає лише 70-е місце з 80-ти країн, оцінених за цим критерієм (www.weforum.org/gitr). З другого боку, в нашій країні інформаційні ресурси і їх споживачі були роз поділені дуже нерівномірно.

Необхідно підкреслити, що темпи річного приросту всіх видів інформаційних ресурсів в Україні значно випереджають країни Європи, оскільки спостерігається ненасиченість вітчизняного ринку ІКТ. Крім того, за останні п'ять років ринок ІКТ став дуже прибутковим в Україні. Так, за даними Держкомстату України сукупний дохід від послуг всіх видів зв'язку і телекомунікацій в 2002 р. склав 10,7 млрд, грн., а в першому кварталі 2003 р. — 2,875 млрд. грн.

Теоретичні, практичні і соціальні аспекти дистанційної освіти в Україні були розроблені недостатньо. Окремі роботи Українських вчених П.В. Дмитренка, В.М. Кухаренка, В.В.Олейника, Ю.А.Пасечника, С.Сазонова, О.В.Третьяка і ін. були опубліковані переважно в період до 1999-2000 рр. і важливого впливу на загальну ситуацію щодо дистанційної освіти в Україні не мають.

В 1995 році реальне впровадження ІКТ в освіту почав Міжнародний науково-навчальний центр інформаційних технологій та систем (МНУЦ) Національної Академії Наук та Міністерства освіти і науки.

Набутий досвід, як розробки дистанційних курсів, так і проведення дистанційного навчання дозволив сформулювати ряд важливих визначень і зрозуміти проблеми, які виникають на шляху впровадження ДН в Україні. Сьогодні ДН проводить більшість навчальних закладів України.

Хоча дистанційна освіта в Україні за станом на початок 2011 року не цілком відповідає вимогам, які пред'являються до інформаційного суспільства, і тим самим не забезпечує повноцінного входження України в міжнародний освітній простір, проте розвиток дистанційної освіти в Україні відбувається з урахуванням вже наявних досягнень в цій області.

АНАЛІЗ ВЛАСТИВОЧТЕЙ ЕМУЛЬСІЙ ТА СУСПЕНЗІЙ РЕЧОВИН, ОТРИМАНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ УЛЬТРАЗВУКОВОГО ДИСПЕРГАТОРА УЗДН-А

Бедюх А., Фурса А. магістранти ГНПУ

Одним з найважливіших завдань соціально-економічних перетворень, які відбуваються в Україні, є виховання в молоді творчого відношення до дійсності. Показником такого відношення є здатність людини до самостійного дослідження [1]. Як показує аналіз науково-методичної літератури, одним із шляхів розв'язання окресленого завдання є впровадження в навчально-виховний процес вищої школи проблемного навчання та залучення студентів до дослідницької діяльності.

Актуальність нашого дослідження зумовлена необхідністю оновлення навчального процесу з фізики (лабораторного практикуму)

вищої школи. XXI століття – століття біо- і нанотехнологій, загальної інформатизації, електроніки та ультразвуку. Тому практичне застосування ультразвукової технології в лабораторному практикуму дає змогу формувати науковий світогляд майбутніх спеціалістів у педагогічній галузі.

Ультразвук має ряд специфічних властивостей, які визначають його широке використання в різних сферах людської діяльності. Ці особливості зумовлені високою частотою і, відповідно, малою довжиною хвилі, що визначає променевий характер розповсюдження ультразвуку, а також можливістю досягнення великих значень інтенсивності.

Одним з ефективних методів застосування ультразвуку є диспергування порошків, волокнистих та кристалоподібних речовин з метою подальшого електро-мікроскопічного дослідження. Ультразвукова обробка дає змогу отримати високодисперсні речовини.

У процесі вивчення загальної фізики студентами педагогічних вузів у лабораторний практикум ми пропонуємо ввести лабораторну роботу з подрібнення ультрадисперсних порошків за допомогою ультразвукового диспергатора УЗДН-А.

Диспергатор виконаний у вигляді настільної установки і конструктивно представляє собою стійку, в якій розміщені блок живлення і шумозахисні камера, стінки і дверцята якої армовані звукоізоляційним матеріалом. На вертикальній стінці всередині камери закріплений штатив для установки й переміщення робочого випромінювача.

Концентратор випромінювача має вихід під різьбу, що дозволяє встановлювати на нього робочі насадки різної конструкції, якими комплектується диспергатор, забезпечуючи його широке використання. Диспергатор УЗДН-А оснащений таймерних пристроєм з автоматичною витримкою часу диспергування.

Досліджувані речовини (суспензії та емульсії) ми отримали шляхом диспергування таких речовин як олія, крейда (CaCO_3), камфорне масло, порошок оксиду алюмінію. Диспергування кожної речовини проводилося у трьох різних середовищах: у дистильованій воді, спирті та ацетоні.

Аналізуючи дані, було встановлено, що величина зерен коливається в межах 2÷4 мкм. Поверхня кристалів – іголчата. На

основі фотографій, отриманих за допомогою установки Інтегра Прима, ми встановили – розподіл частинок має відносно рівномірний характер; переважна кількість частинок має розмір 4÷6 мкм.

На процес диспергування, як показали наші дослідження, впливає частота, інтенсивність ультразвуку, час обробки. Подрібнення інтенсивно відбувається у перші 15-20 хв і при досягненні часу в 1 годину воно практично припиняється.

На основі проведеної експериментальної роботи ми розробили лабораторну роботу фізичного практикуму для студентів фізико-математичного напрямку підготовки педагогічних вузів на тему: “Аналіз властивостей емульсій та суспензій речовин, отриманих за допомогою ультразвукового диспергатора УЗДН-А”.

Керівник: Грудинін Б.О., доцент, к.п.н., ГНПУ ім. О. Довженко

АКТУАЛЬНІСТЬ УПРАВЛІНСЬКОГО ДОСВІДУ А.С. МАКАРЕНКА У СУЧАСНІЙ ПРАКТИЦІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ЗНЗ

Гавриленко І.І., аспірант Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка

Незаперечним є факт, що українська освіта ХХІ століття має повніше, швидше і точніше реагувати на виклики часу щодо сутності й змісту побудови процесу розвитку людини, здатної жити та ефективно діяти у глобальному середовищі. Нині виокремлюється тенденція падіння статусу освітніх систем із низьким рівнем орієнтації на становлення особистості як творця й проектувальника власного життя, оволодіння нею життєвою компетентністю. Разом із тим, спостерігається зростання ролі тих освітніх систем, в основі яких закладена концепція формування соціально досвідченої, активної особистості, що здатна організувати постійно змінюване середовище навколо себе заради суспільно корисної діяльності.

На наш погляд, реалізація даного завдання покладається на систему управління загальною середньою освітою взагалі й керівника загальноосвітнього навчального закладу зокрема. При цьому, вирішальна роль залишається саме за керівником, оскільки він виступає посередником реалізації тієї чи іншої концептуальної ідеї між вищою ланкою управління в освіті та педагогічним колективом –

безпосереднім втілювачем ідеї на практиці.

Проте розробка програми переведення загальноосвітнього навчального закладу з режиму функціонування в режим розвитку, який би сприяв створенню умов для набуття дитиною життєвої компетентності, має супроводжуватися зверненням до набутого в історії вітчизняної освіти досвіду, його переосмислення, виокремлення прогресивних ідей та визначення засобів їх використання у сучасних реаліях.

У даному контексті, вважаємо, слід звернутися до досвіду А.С.Макаренка, котрий, у своїй управлінській діяльності (від керівництва школою до управління системою закладів для безпритульних дітей і правопорушників) керувався ідеєю єдності організації навчально-виховного процесу й життя дитини. При цьому навчання та виховання має здійснюватись шляхом організації життя дітей у колективі, де у процесі колективної діяльності формуватиметься їх життєва компетентність, де вони відчуватимуть себе суб'єктами діяльності, а не об'єктами навчання й виховання, що є характерним для сучасної практики організації навчально-виховного процесу у загальноосвітніх навчальних закладах.

Крім того, згадаємо, що одним із фундаментальних положень у теоретичній спадщині А.С.Макаренка вважається положення про те, що дитячий колектив рішуче не хоче бути явищем лише педагогічним, він, подібно кожному іншому колективу, хоче бути повноправним явищем суспільного життя. Відтак, діти не готуються до майбутнього життя, а уже живуть. Дитина лише тоді отримує повноцінний розвиток, коли вона буде активно брати участь у розумовій, фізичній (трудовій), соціальній діяльності, у творчості та грі.

Таким чином, на наше переконання, нині назріла об'єктивна необхідність у глибокому, системному аналізі існуючої практики організації навчально-виховного процесу в галузі загальної середньої освіти й розробці стратегічних перспектив, що вимагає вивчення та виокремлення прогресивних ідей управлінського досвіду А.С.Макаренка, а також пошуку засобів їх впровадження у сучасну практику організації навчально-виховного процесу у загальноосвітньому навчальному закладі в контексті реалізації ідеї життєвої компетентності особистості дитини ХХІ століття.

МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ВИХОВАННЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СИСТЕМІ А.С. МАКАРЕНКА

Галімова І.В., викладач СумДПУ ім. А.С. Макаренка

А.С. Макаренка вважають «яскравою зіркою на небосхилі ХХ століття» в зв'язку зі створенням ним цілісної педагогічної системи, здатної до творчого саморозвитку. В її механізмі педагог розрізняє три види педагогічних вихідних структурних одиниць, кожна з яких «проявляється» в певному полі виховання: найвищий рівень (методологічний) – у зв'язках; теоретичний рівень – у педагогічних явищах; заключний рівень (технологічний) – у педагогічній операції, дії. Всі одиниці доповнюють одна одну. Педагогічна операція, як спосіб дії або технологічна дія, здійснюється в процесі взаємодії мети та засобів, творчих та стандартних елементів, словесного та діяльнісного способів і займає важливе місце в макаренківській системі методів та прийомів виховання.

А.С. Макаренко розширив арсенал методів виховання, по-новому підійшов до проблеми співвідношення методів навчання і виховання, розкрив умови ефективності педагогічного впливу, урізноманітнив прийоми індивідуальної та колективної роботи.

Педагоги відзначають, що сьогодні у педагогічній практиці немає чіткого розмежування між загальними методами та прийомами виховання, хоча вони є різними одиницями системи. Метод нерідко може виступати як прийом, а прийом – як метод, і вони можуть замінювати одне одного. А.С. Макаренко називає «вибух» і методом, і одночасно – психологічним прийомом, «маневром», але однозначно болісною і педагогічно складною річчю. Можна вважати, що приклад, роз'яснення, навіювання, вправа, педагогічна вимога тощо можуть виступати і як самостійні методи, якщо вони є основним засобом вирішення виховного завдання, і як прийоми, коли вони є конкретною допоміжною технологічною дією.

У А.С. Макаренка методи виховання розглядаються як сукупність засобів цілеспрямованого впливу на особистість, а прийоми – як «технологічні» елементи методу, дібрані за логікою системи і у педагогічно обгрунтованій комбінації. Ідеї А.С. Макаренка зіграли провідну роль у розвитку проблеми методів та прийомів виховання в сучасній педагогічній теорії та практиці.

САМОСТІЙНА ПІЗНАВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ІНДЕКАТОР РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Максименко Т.М., викладач СумДПУ ім. А.С.Макаренка

Однією з тенденцій розвитку навчально-виховного процесу у вищій школі є розширення самостійності майбутніх фахівців, що передбачає самостійний пошук і засвоєння студентом нової інформації, організацію діяльності, спрямованої на власний саморозвиток. Це зумовлює чітку організацію самостійної роботи студентів, яка була б різноманітною за формами, мала б принципово нову мотивацію. Актуальність проблеми розвитку в майбутніх учителів готовності до самостійної пізнавальної діяльності зумовлена також необхідністю забезпечення безперервної освіти та самоосвіти майбутніх педагогів упродовж усього життя.

Самостійність, самостійна робота, пізнавальна самостійність були об'єктом наукових досліджень багатьох вчених, філософів, дидактів, психологів, методистів. Але й на сьогодні виявлення сутності і змісту пізнавальної самостійності, способів її формування не можна визнати задовільним.

Акцентуючи увагу на трактуванні змісту і поняття «самостійна пізнавальна діяльність», деякі автори звертають увагу на те, що результати аналізу процесу мислення й індивідуального пізнання студентів у навчанні, з'ясування взаємозв'язку і єдності мислення і знання як компонентів пізнавального процесу дають підстави розглядати поняття «самостійна діяльність» як процес відбиття і перетворення явищ об'єктивної дійсності в свідомості студентів, що зовні характеризується такими структурними компонентами: 1) виділення мети діяльності; 2) визначення предмета діяльності; 3) вибір засобів діяльності. Автори роблять висновки, що головна ознака самостійної діяльності, яка виражає її сутність, полягає зовсім не в тому, щоб працювати без сторонньої допомоги, а в тому, що мета його діяльності одночасно містить у собі функцію управління цією діяльністю. З таких позицій самостійна робота постає як засіб організації навчального чи наукового пізнання студента і як форма виявлення ним певного способу діяльності стосовно виконання відповідного навчального завдання з метою одержання нових знань або поглиблення і впровадження уже існуючих знань у практичну

діяльність.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень дозволив розглядати організацію самостійної пізнавальної діяльності студентів як педагогічну проблему і зробити висновок про те, що рівень самостійної пізнавальної діяльності – один з основних критеріїв якості підготовки спеціалістів, а ефективність останньої може бути забезпечена за умов спеціальної організації пізнавальної діяльності тих, хто навчається.

Пізнавальна самостійність як сукупність пізнавальних умінь і навичок тих, хто навчається, на думку Н.А. Половнікової, може бути копіювальною (низький рівень) і творчою (високий). Критерієм належності до відповідного рівня вибрано вміння переносити алгоритм розв'язання однієї задачі на іншу (копіювальна самостійність), відтворювати методи інтелектуальної діяльності, здійснювати перенесення способів розв'язання задачі на вихідний матеріал (вибірково-відтворююча самостійність); використовувати нові шляхи розв'язання (творча самостійність).

За Н.А. Голубевою пізнавальна самостійність як поняття, фіксуючи цілісність, системність сформованих у суб'єкта умінь і навичок, визначається ступенем прояву вміння розпізнавати, визначати і вирішувати протиріччя, що виникають у процесі його навчальної діяльності.

Отже, удосконалення системи організації самостійної пізнавальної діяльності студентів буде сприяти поліпшенню якості підготовки майбутніх педагогів.

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ «ЄВРОПИ ЗНАНЬ»

Михайлик А.М., викладач СумДПУ ім. А.С.Макаренка

Професійна компетентність вчителя може розглядатись як своєрідна відповідь на проблемну ситуацію в освіті, що виникла внаслідок протиріччя між необхідністю забезпечити сучасну якість і неможливістю вирішити це завдання традиційним шляхом за рахунок збільшення обсягу інформації, що підлягає засвоєнню школярами.

В якості центрального поняття відновлення та модернізації освітнього процесу виступає поняття «професійна компетентність»

учителя.

Сьогодні визначення поняття ключових компетентностей стосується не тільки питань змісту освіти, воно зачіпає всю соціальну сферу суспільства, яке передбачає формування в молоді певних навичок для життя та діяльності. Саме компетентності розв'язують життєво важливі проблеми, оскільки дозволяють оперувати здобутими у школі знаннями, надають можливість застосовувати їх упродовж всього життя.

Визначення стратегічних напрямів розвитку педагогічної освіти стало пріоритетом діяльності спеціальної групи європейських експертів – "Удосконалення освіти вчителів та інструкторів" (Working group A "Improving the Education of Teachers and Trainers"), яка перш за все сформулювала вимоги до формування спектру компетентностей учителя, зумовлених змінами у політичному, соціальному, культурному, технологічному та економічному житті суспільства.

Експертами визначено три групи нових професійних компетентностей учителя: компетентності у сфері громадянської освіти учнів: готовність до життя в мультикультурному толерантному суспільстві, яке забезпечує рівні можливості для особистісного та професійного розвитку всіх громадян; формування стилю життя з урахуванням вимог збереження стабільного оточуючого середовища; сприяння гендерній рівності в сім'ї, на роботі, у суспільному житті; усвідомлення себе громадянином Європи та виконання функцій, що відповідають такому статусу; готовність до управління власним кар'єрним розвитком тощо; компетентності у сфері розвитку навчальних умінь учнів, необхідних для неперервної освіти в суспільстві знань: мотивація до отримання знань, що виходять за рамки обов'язкової освіти; вміння будувати самостійну навчальну траєкторію; вміння здобувати нову інформацію; комп'ютерна грамотність; креативність та інноваційність; готовність до розв'язання проблем; підприємницькі вміння; комунікативні вміння тощо; встановлення зв'язків між компетентностями, що передбачають вміння укладання нових навчальних програм, та знаннями предмета спеціалізації вчителя.

У позакласній роботі вчитель повинен оволодіти такими компетентностями: укладання нових навчальних програм, участь в організаційному розвитку школи, в розробці нових форм оцінювання знань учнів; вміння співпрацювати з батьками учнів та іншими

соціальними партнерами.

Австрія, яка взяла участь у міжнародному проєкті «DeSeCo», метою якого було визначити ключові компетентності, що впроваджуються в загальноосвітній школі та які відповідають запитам сучасного суспільства, визначилася з переліком основних ключових компетентностей, притаманним цій системі освіти:

- предметна компетентність (subject-matter competence) – можлива в контексті передачі знань і незалежному оперуванні знаннями та їх критичним відбиттям;
- особистісна компетентність (personal competence) – розвиток індивідуальних здібностей і талантів, обізнаність у власних сильних і слабких сторонах, здатність до самоаналізу, динамічні знання;
- соціальна компетентність (social competence) – здатність брати відповідальність, співпраця, ініціатива, активна участь, відкритість до світу та відповідальність за навколишнє середовище, уміння працювати в команді (що охоплює традиційне поняття робочої етики) та здатність спілкуватись;
- методологічна компетентність (methodological competence) – є вимогою для розвитку предметної компетентності, означає гнучкість, самоспрямоване навчання, здатність до незалежного розв'язання проблем, самовизначення.

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ РОЗВИТКУ ДВОМОВНОЇ ОСВІТИ В США

Товчигречка Л. В., викладач СумДПУ ім. А.С.Макаренка

Період з 80-их років ХХ до початку ХХІ століття визначають як дисмісивний період розвитку двомовної освіти в США. Видається доцільним виокремити основні події цього періоду, що мали визначальний вплив на розвиток двомовної освіти США.

З початку 1980-их років почав набирати силу рух проти двомовного навчання, і, хоча в цьому ж році було засновано Бюро двомовної освіти та у справах мов національних меншин, це не покращило загальної ситуації.

У 1981 р. судові рішення у справі Кастанеда проти Пікарда сприяло виокремленню керівного принципу щодо визначення чи відповідає конкретний освітній округ вимогам Закону про двомовну

освіту та доповненню до цього закону на основі рішення Лау.

У 1982 р. була прийнята поправка до Закону про двомовну освіту, що надавала право вибору освітнім закладам щодо двомовного чи англomовного навчання.

У 1992 р. Національна асоціація двомовної освіти (NABE) висунула власні стандарти підготовки двомовних та мультикультурних вчителів у США.

У 1998 р. відбулося прийняття поправки 227, яка пропонувала навчати всіх учнів мовних меншин Каліфорнії англійській мові якнайшвидше, не використовуючи двомовних програм. Такий підхід продемонстрував дуже низьку ефективність. Отож, протягом 1980-х-1990-х років двомовна освіта знаходилась у політичній облозі.

Прийняття закону «Жодної невстигаючої дитини» у 2001 не змінило орієнтації на суто англomовну освіту (English-only education).

У 2002 була прийнята третя поправка до закону «Жодної невстигаючої дитини». В ній йшлося про те, що питання двомовної освіти мають вирішуватись на штатовому рівні, це означало припинення федерального фінансування.

У 2004 р. результати тестування учнів у Каліфорнії показали значне відставання у рівні знань учнів мовних меншин від основної групи.

У 2009 Президент Обама ініціював нову освітню реформу, у зв'язку з цим було прийнято закон «Гонка до вершини». Покращення освіти іспаномовної громади є вирішальним для досягнення цілей, задекларованих у законі «Гонка до вершини». Цей документ закликає штати реформувати школи і зробити їх ефективними для всіх дітей незалежно від расової приналежності, наймати на роботу та навчати більше професійних вчителів, зокрема двомовних. Отже, можемо констатувати, що на сучасному етапі освітня політика уряду США спрямована на підтримку та розвиток двомовної освіти.

ПЕРОВСКІТИ ЛЕГОВАНІ ІОНАМИ ЄВРОПЮ : ЦЕНТРИ ЛЮМІНІСЦЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ.

Дудченко В.Є. магістрант ГНПУ

Люмінесценція - особливий вид світіння речовин без підвищення температури - відома ще з глибокої старовини. Однак пройшло

багато століть, перш ніж людині вдалось цілком розкрити її природу.

В залежності від методу збудження розрізняють фотолюмінесценцію - свічення, яке виникає при поглинанні світлової енергії; катодолюмінесценцію - основу на свіченні речовин при поглинанні катодних променів (електронів) та хемілюмінесценцію - свічення, яке виникає при протіканні хімічних реакцій.

При фотолюмінесценції частка починає інтенсивно світитися в результаті захоплення квантів активуючого світла. Причому, повертаючись до вихідного стану, вона віддає отриману енергію у виді світла, довжина хвилі якої більша довжини хвилі джерела порушення.

Перовскіт – мінерал класу оксидів, підкласу складних оксидів, титанат кальцію каркасної будови. Він на поверхні Землі зустрічається рідко. Хімічна формула – CaTiO_3 . Кристали – кубічної форми, спаяні по краях граней куба. Домішки визначають колір перовскіта, переважно він має темне забарвлення (сірувато-чорне, червонувато-буре), інколи світле – медово-жовте або гіацинтово-червоне. Багато вчених схиляються до думки, що мантія Землі складається в основному з перовскіта і він складає близько половини загальної маси нашої планети.

Спектрально-люмінесцентні характеристики кристалів перовскітів з домішками європію при температурі $T = 300 \text{ K}$ досліджували за допомогою комплексу лазерно-спектрального та реєструючого обладнання. В експерименті був використаний наступний склад комплексу: спектральний прилад, що включає монохроматори, джерело когерентного лазерного випромінювання: лазер, джерела некогерентного, лінійчатого випромінювання - ртутні лампи; джерело некогерентного суцільного за спектром випромінювання - ксенонова лампа, напівпровідникові лазери з довжиною хвилі 337нм (ультрафіолет) та 473нм (синій).

Далі розглянуто спектральні властивості кристалу перовскіта, легованого іонами європію ($\text{BaLa}_{1,2}\text{Eu}_{0,1}\text{Ti}_3\text{O}_{10}$), встановлено природу люмінесценції, з'ясовано основні чинники, що зумовлюють характеристики цієї люмінесценції. Кристал $\text{BaLa}_{1,2}\text{Ti}_3\text{O}_{10}$, легований іонами європію, при збудженні випромінюванням лазера з довжиною хвилі 337 нм і температурі 300 К. виявляє широку смугу люмінесценції в області 580 - 640 нм та 670 – 730нм з максимумом обвідної в околі 614 нм та ряд відносно вузьких ліній малих

інтенсивностей (Рис.1).

При збільшенні довжини хвилі збудження, λ_{zb} -473 нм і аналогічних інших умовах, спектр люмінесценції досліджуваного зразка майже не змінюється. В люмінесценції спостерігається така ж сама широка смуга, при цьому тільки збільшилась інтенсивність свічення (Рис.2).

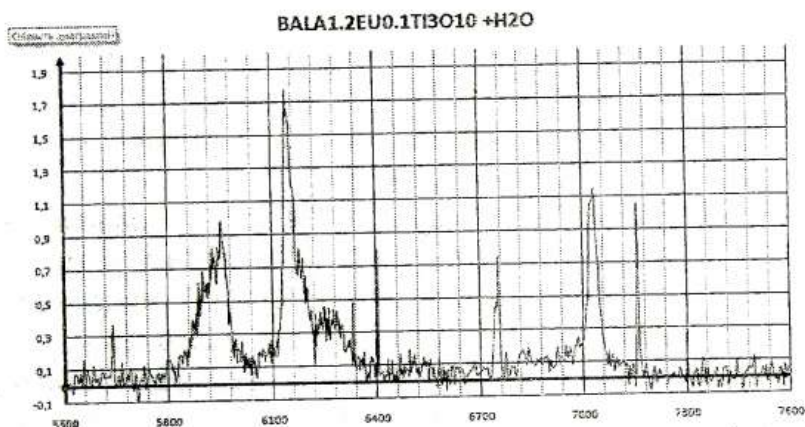

Рис 1. Зразок $BaLa_{1.2}Eu_{0.1}Ti_3O_{10}$ при опроміненні його напівпровідниковим лазером з довжиною хвилі 337 нм

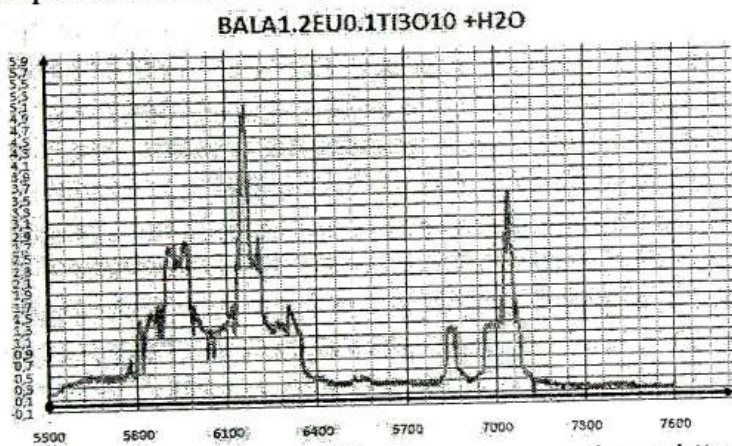

Рис 2. Зразок $BaLa_{1.2}Eu_{0.1}Ti_3O_{10}$ при опроміненні його напівпровідниковим лазером з довжиною хвилі 473 нм

З цього можна зробити висновок, що сполука при температурі 300 К має максимум свічення, що відповідає довжині хвилі червоного світла (614 нм), внаслідок збудження його синім лазером. Цю смугу люмінесценції, яку ми спостерігаємо в спектрах випромінювання перовскітів, спричинено радіаційними переходами в іонах європію.

Оскільки, якість навчання фізики в більшості випадків визначається не лише навчальним, а й науково-дослідним експериментом, то проведені дослідження будуть покладені в основу створення лабораторної роботи з фізики для студентів вищого педагогічного навчального закладу.

Керівник Шелудько В.І. доцент, к.ф.-м.н. ГНПУ ім. О.Довженка

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ УРОКУ НА ВИРОБНИЦТВІ

Щербина О.М. студент; Галак К.М. викладач-методист

Перед викладачами спецдисциплін стоїть задача підготувати конкурентоспроможного випускника технікуму. А для цього необхідно застосувати такі методи, прийоми і засоби навчання, які максимально активізують пізнавальну діяльність студентів і прагнення розкрити свої здібності і реалізувати свій потенціал. Одним з ефективних методів навчання є уроки на виробництві, які дозволяють об'єднати всі предмети спеціального циклу зі спеціальності «Технологія обробки матеріалів на верстатах та автоматичних лініях», дати студентам повне уявлення про організацію виробництва, підготовку виробництва, структуру управління підприємством, технологію виготовлення продукції основного і допоміжного виробництва, управління якістю на виробництві та підготовку продукції до реалізації.

У місті декілька підприємств машинобудівної галузі різних типів виробництва. В залежності від мети уроку вибирається одне із них або для порівняння два заводи.

Наприклад, підприємство «Мотордеталь - Конотоп» працює по замкнутому циклу, а саме від виплавки чавуну необхідного хімічного складу до упаковки гільзи для реалізації. Питання для уроку на цьому заводі можуть бути такого змісту:

- Короткі історичні відомості про підприємство.
- Мережа постачальників матеріалів і ринків збуту готової продукції.
- Методи виробництва заготовок і обладнання для їх виготовлення.
- Визначити тип виробництва і дати його характеристику за організацією робочих місць у цеху основного виробництва.
- Описати маршрут механічної обробки деталі основного виробництва, вказати типи і моделі верстатів та технологічне

оснащення.

- Організація контролю якості матеріалу для виготовлення гільзи.
- Організація санітарно – гігієнічних норм на виробництві.

Важливо правильно вибрати час проведення уроку на виробництві, коли міжпредметні зв'язки забезпечують готовність студента до узагальнення знань зі спеціальності.

РОЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Маслова О.В., викладач

Основне завдання вищої освіти - формуванні творчої особистості фахівця, здатного до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності. Вирішення цього завдання неможливе тільки шляхом передачі знань в готовому вигляді від викладача до студента. Студент з пасивного споживача знань повинен стати їх активним творцем, що вміє сформулювати проблему, проаналізувати шляхи її вирішення, знайти оптимальний результат і довести його правильність. Тільки ті знання, до яких студент прийшов самостійно, завдяки власному досвіду, думці та діям, стають справді міцним його здобутком. Тому вища школа поступово переходить від передавання інформації у готовому вигляді до керівництва самостійною пізнавальною діяльністю студентів, формування у них досвіду самостійної навчальної роботи.

Мета СРС - навчити студента осмислено і самостійно працювати спочатку з навчальним матеріалом та науковою інформацією, закласти основи самоорганізації і самовиховання з метою прищеплення вміння надалі безперервно підвищувати свою кваліфікацію. Вирішальна роль в організації СРС належить викладачеві, який повинен працювати з конкретною особистістю, з її сильними і слабкими сторонами, індивідуальними здібностями і нахилами.

Самостійна робота реалізується: під час аудиторних занять: на лекціях, практичних і семінарських заняттях, при виконанні лабораторних робіт; поза рамками розкладу: на консультаціях з навчальних питань, в ході творчих контактів, при ліквідації заборгованостей, при виконанні індивідуальних завдань і т. і.; при виконанні студентом навчальних і творчих завдань.

В освітніх стандартах на позааудиторну роботу відводиться біля 60% навчального часу студента, але цей норматив в багатьох випадках не витримується. Не завжди робиться експертна оцінка складності завдання і часу, необхідного на його виконання. Не завжди узгоджені за часом терміни подання домашніх завдань з різних дисциплін, що призводить до нерівномірності розподілу самостійної роботи за часом.

Це підштовхує студентів до формального відношення до виконання роботи, списування і, в кінцевому результаті, до зменшення часу, що реально витрачається студентом на СРС.

Активна самостійна робота студентів можлива тільки при наявності серйозної та стійкої мотивації. Найсильніший мотивуючий фактор - підготовка до подальшої ефективної професійної діяльності.

Акцент на самостійну роботу вимагає і дещо іншої подачі матеріалу на лекціях, і відповідного методичного забезпечення. Вони повинні містити основний матеріал, широко проілюстрований задачами і прикладами, і ряд завдань для самостійної роботи. Наявність саме таких методичних розробок дозволяє студентам оволодівати матеріалом послідовно, при необхідності - більш глибоко.

На практичних і семінарських заняттях різні види СРС дозволяють зробити процес навчання більш цікавим і підняти активність значної частини студентів у групі. На практичних заняттях з природничо-наукових і технічних дисциплін потрібно не менше 1 години з двох (50% часу) відводити на самостійне вирішення завдань. Практичні заняття доцільно будувати таким чином:

- вступ викладача (цілі заняття, основні питання, які повинні бути розглянуті);
- теоретичне опитування;
- розв'язання 1-2 типових завдань біля дошки;
- самостійне рішення завдань;
- розбір типових помилок при рішенні (в кінці поточного заняття або на початку наступного).

Таким чином, розвиток можливостей різних форм самостійної роботи, їх комплексне і вдумливе застосування дозволять разом з інтересом до дисципліни підвищити ефективність навчального процесу в цілому, його якість. Це особливо важливо в умовах ринкової економіки, де престиж і якість освіти стають визначальними факторами рівня розвитку суспільства, його місця в світовому співтоваристві.

СТАН УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У ПРАКТИЦІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Гребеник Т.В., директор ПТ КІСумДУ

Становлення громадянського суспільства в Україні, залучення освіти до євроінтеграційних процесів зумовлює потребу в науковому підході до управління процесом громадянського виховання студентів.

Проблеми управління системою освіти є предметом посиленої уваги ряду дослідників: управління розвитком освіти вивчав Г.Балихін; інновацію в управлінні навчальним закладом – М.Гадецький; державне управління освітою – В.Гамаюнов; рефлексивне управління закладом освіти – Т.Давиденко та інші. Дослідження з моніторингу в управлінні освітніми закладами досліджувала О.Касьянова, Г.Єльнікова, Т.Лукіна та інші.

Не применшуючи значення теоретичних надбань з окресленої тематики, можна стверджувати, що досліджень з управління громадянським вихованням у вищій школі обмаль.

Одержані на констатувальному етапі педагогічного експерименту результати показали, що наявний рівень управління процесом громадянського виховання студентів вищого навчального закладу не достатньо сприяє підвищенню рівня громадянської вихованості студентської молоді.

У ході дослідження вперше розроблено модель управління процесом громадянського виховання студентів вищого навчального закладу: концептуальний компонент (підходи, закономірності, принципи, функції); процесуальний (методи, форми, організаційно-педагогічне забезпечення); оцінний (рівень управління процесом громадянського виховання: ситуативний, достатній, високий і фактори визначення: підготовленість, організація, результативність управління та рівень громадянської вихованості студентів: початковий, фрагментарний, сутнісний і критерії діагностування: когнітивний, аксіологічний, праксеологічний) та комплексно-цільову програму „Управління процесом громадянського виховання студентів вузу”, кваліметричну модель оцінки рівня управління процесом громадянського виховання студентів вищого навчального закладу, комп'ютерну програму визначення рівня громадянської вихованості

студентів, спеціальний навчальний курс для викладачів вищого навчального закладу «Громадянське виховання у вищій школі».

В результаті впровадження в практику вузів розробленої моделі управління процесом громадянського виховання та її організаційно-педагогічного забезпечення кількість суб'єктів з високим рівнем управління збільшилася на даному етапі в експериментальних групах на 2,5%, у контрольних відповідно на 0,7%, а приріст в експериментальних групах порівняно з контрольними дорівнює 2,5%-0,7% і складає 1,8%.

Кількість респондентів з достатнім рівнем управління в контрольних групах зросла на 4,2%, а в експериментальних – зменшилась відповідно на 1,7%. При цьому різниця між кількістю респондентів з даним рівнем управління в контрольних та експериментальних групах становить 10,9% порівняно з даними першого етапу формування експерименту. Відповідно на ситуативному рівні – на 10,2%. Спостерігається передбачувана в гіпотезі тенденція підвищення рівня управління завдяки запровадженню розробленої моделі управління. Кількість студентів, що мають сутнісний рівень громадянської вихованості, збільшилася на 2,2% у експериментальних групах та на 0,2% відповідно у контрольних.

Таким чином, при підвищенні рівня управління процесом громадянського виховання студентів вищої школи підвищується громадянська активність молоді та рівень сформованості її громадянської вихованості.

Зміна соціально-економічних умов та ідеологічних орієнтирів в Україні зумовлює подальші наукові розвідки щодо виокремлення структурних компонентів громадянської вихованості особистості.

ДОСВІД РОБОТИ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА НА ПЕРШОМУ КУРСІ ВНЗ І – ІІ РІВНЯ АКРЕДИТАЦІЇ

Галак К. М., *викладач-методист*
Політехнічний технікум КІ СумДУ

Перша зустріч класного керівника з групою відбувається 1 вересня. Дуже важливо, щоб ця зустріч не залишила студентів байдужими, а навпаки, зацікавила. Тому необхідно показати переваги навчання у

технікумі як з точки зору становлення особистості, так і можливостей проявити себе у громадській діяльності, можливостей відвідувати художні та предметні гуртки, перспективи стати кваліфікованим спеціалістом і продовжити навчання з другого чи третього курсу у вищому навчальному закладі. Познайти студентів з правилами внутрішнього розпорядку в технікумі, з розташуванням приміщень та розкладу занять. Повідомити про необхідність обрати актив групи, до складу якого входить староста групи, заступник старости, культмасовий сектор, навчальний сектор, фізорг, відповідальний за чергування в аудиторії, дати час для знайомства студентів між собою.

Демократичним шляхом таємного голосування обираємо актив. Обов'язково запитуємо в обраних кандидатів, чи немає самовідводу, тому що, якщо у студента немає бажання виконувати відповідні обов'язки, то чекати хороших результатів його роботи марно.

У перший місяць навчання проводжу батьківські збори, де знайомлю батьків із специфікою навчання у технікумі, вимогами до студентів. Домовляємося, як будемо підтримувати зв'язок, обмінюємось контактними телефонами.

На початку кожного місяця батьки повинні отримати від дітей відомість з поточними оцінками з кожного предмету, з підписами батьків повертають класному керівнику. Листівки готуємо разом з навчальним сектором, обраним групою.

На початку першого семестру необхідно повідомляти всіх викладачів, що працюють у групі, про фізичні вади у окремих дітей, про нестандартні сімейні обставини, щоб по необізнаності не ставити себе і дитину у незручне становище.

У перший тиждень навчання доцільно проводити зріз знань для першокурсників, разом з колективом викладачів аналізувати отримані результати, звернути особливу увагу на студентів зі слабкою шкільною підготовкою з метою взяти їх на особливий контроль і посилення індивідуальної роботи з ними і їх батькам.

Пріоритетний напрям в роботі з групою пов'язаний з навчанням. Основний обов'язок студента – це якісне навчання. Особливо на першому курсі контроль за успішністю з боку класного керівника повинен бути щоденний. Важливо своєчасно допомогти, підтримати, а декого просто заохотити похвалою за найменше досягнення у навчанні. У цій ситуації класний керівник повинен тісно

співпрацювати з викладачами – предметниками. Які систематично повідомляють класного керівника про відношення до навчання і поведінку на уроках окремих студентів, про нестандартні ситуації, що складаються у колективі групи. Саме це і забезпечує щоденний контроль, студенти відчують небайдуже ставлення педагогічного колективу, що в свою чергу допомагає їм швидше адаптуватись у технікумі.

Вважаю, що підготовка і проведення виховних годин на першому курсі повністю покладається на класного керівника. Підбір тематики, запрошення для зустрічі цікавих особистостей, фахівців з медицини, права і інших галузей, викладачів, які бажають зустрітись з групою в позаурочний час. На кожній виховній годині недоречно говорити про відстаючих, аналіз успішності групи проводимо один раз на місяць після кожної атестації. На виховних годинах більше уваги приділяємо етиці поведінки у громадських місцях, у технікумі, етикету спілкування і т. інше, це цілий цикл виховних годин присвячений даній темі. Друга важлива тематика - знайомство з різними видами мистецтв, живописом, поезією.

— Велику увагу приділяю індивідуальній роботі з студентами і їх батьками.

У роботі класний керівник не обмежується спілкуванням тільки в стінах технікуму. Відвідування краєзнавчих музеїв, екскурсії історико-культурними місцями України має велике значення для розширення кругозору студентів, під час яких формується дружний колектив. Не всі студенти групи зможуть поїхати на екскурсію в інше місто, для них готується звіт - презентація відвіданих місць і показується на виховній годині.

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ЛАБОРАТОРНИХ РОБІТ ЗІ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

Степовий В.Р., *студент*; Галак К.М., *викладач-методист*
Політехнічний технікум КІ СумДУ

У програмі вивчення спеціальних дисциплін для їх успішного засвоєння передбачено різні типи занять, і серед них важливе місце посідає проведення практичних і лабораторних занять, які дозволяють закріпити теоретичний матеріал, придбати практичні навички

застосування вивченого на практиці.

Вважаємо дуже ефективним і цікавим проведення лабораторних робіт в умовах, наближених до виробничих. Наприклад, на спеціальності «Організація виробництва» з предмету «Нормування праці» проводиться лабораторна робота «Методи дослідження трудових процесів», на неї відведено 6 год.

Час проведення роботи співпав з ремонтом поверху в навчальному корпусі, який проводиться силами будівельного загону студентів.

Виникла необхідність визначити норму на виконання ремонтних робіт, а саме монтаж і установка підвісних плит стелі і установки гіпсокартонних листів на стіни.

Група в аудиторії виконала підготовчий етап до виконання дослідження:

- визначили завдання та мету проведення дослідження;
- визначили кількісний склад груп для проведення дослідження;
- ознайомились з об'єктом дослідження;
- ознайомились з характеристикою процесу;
- визначили фіксажні моменти між окремими елементами виконуваних робіт;

- Підготували документи для проведення спостереження.

Наступний етап - безпосереднє спостереження за елементами окремих операцій - відбувалось на будівельному об'єкті, де виконувалися будівельні роботи, фіксувався час виконання кожного трудового процесу, який записувався у хронометражну карту, здійснюється необхідна кількість замірів бригадами студентів 2-3 чоловіки (2 год.).

Третій та четвертий етап дослідження проводиться в аудиторії. Опрацьовуємо результати спостережень і встановлюємо норму на використання конкретної операції:

Розробляємо форму таблиці для створення нормативу.

Кожен захищає свою роботу.

Для спеціаліста "Організатор виробництва" дуже важливо ознайомитись з будівельними трудовими процесами в умовах, наближених до виробничих, а ще важливіше виконати роботу, яка виконується на виробництві.

Такі уроки розвивають інтерес до професії, спонукають відповідальніше ставитися до навчання.

ВПРОВАДЖЕННЯ КОМУНІКАТИВНОГО МЕТОДУ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ I-II РІВНЯ АКРЕДИТАЦІЇ.

Палєєва А.А., викладач
Політехнічний технікум КІ СумДУ

У сучасному суспільстві англійська мова є мовою міжнародного спілкування, і її знання відкриває перед людьми безкраї можливості фахової та соціальної самореалізації.

В умовах сучасної школи вивчення англійської мови як першої іноземної відбувається за класичними шаблонами, де головна увага приділяється читанню, перекладу, механічному заучуванню вокабуляру та граматиці, що є довгою рутинною працею, де позитивного результату досягають лише найстаранніші та найнаполегливіші учні. Більшість же тих, хто вивчає мову, по закінченні курсу навчання так і лишаються на достатньо низькому рівні володіння англійською мовою.

Основним же завданням уроків англійської має бути навчання монологічному та діалогічному мовленню від початкового етапу до мовлення на понадфразовому рівні, адже мова – це перш за все говоріння. Студент повинен вміти говорити англійською мовою в реальному процесі.

Комунікативний підхід до вивчення англійської мови, будучи одним із найбільш популярних, спрямований саме на практику говоріння. Це означає, що навчання повинно бути організоване таким чином, щоб воно було схожим на процес спілкування (комунікації). Комунікативна методика має за мету подолання мовного бар'єру учнів та зняття страху перед процесом «справжнього говоріння» англійською. Студенти навчаються спілкуванню англійською в процесі реального спілкування. Тому важливим аспектом є брак інформації, яка необхідна учню і за якою йому необхідно звернутися до співбесідника лише на англійській мові, бо комунікативний метод передбачає мінімальне звернення до рідної мови. З позиції комунікативності методичний зміст уроку англійської мови визначається п'ятьма основними принципами (за Ю.І. Пассовим):

1) Індивідуалізація. Для визначення змісту вправ та їх організації викладач, що практикує комунікативний метод має добре вивчити

групу учнів. Учням пропонуються вправи на вибір.

2) Мовленнєва спрямованість. На заняттях англійської мови всі вправи мають бути не на проговорювання, а на говоріння.

3) Функціональність. При проведенні заняття викладач має стежити, щоб будь-яка мовна форма виконувала в процесі спілкування певні мовленнєві функції, тобто використовувалася для висловлювання підтвердження, подиву, заперечення, сумніву, уточнення та ін.

4) Ситуативність. Усе, що вимовляється під час заняття повинно мати відношення до співрозмовників та їх стосунків. Саме стосунки між співрозмовниками мають спонукати учнів до мовленнєвих дій.

5) Новизна. Під час заняття має відбуватися постійна зміна предмета розмови, обставин спілкування, завдань – це тренує учнів запам'ятовувати новий матеріал мимовільно у процесі виконання мовленнєво-розумових завдань.

Комунікативний метод розвиває в учнів в процесі реального спілкування всі мовленнєві навички (від усного та писемного мовлення до читання та аудіювання).

Граматичний матеріал, в свою чергу, засвоюється в процесі спілкування англійською мовою. Учні спочатку запам'ятовують слова, вирази, мовні кліше, а вже після цього починають розуміти їх граматичну суть. Наприклад, під час вивчення ГО Present Simple учням спочатку пропонується ряд речень, після розгляду котрих вони повинні самі виокремити правило додавання закінчення *s -es* до дієслова у стверджувальному реченні.

Навчання іноземному мовленню передбачає постійне накопичення учнями активного та пасивного словникового запасу. При вивченні нових ЛО комунікативний метод пропонує викладачу не перекладати нові слова, а пояснювати їх значення за допомогою вже знайомої учням лексики, граматичних конструкцій, виразів, жестів, міміки, малюнків, фото та інших наочностей. Основним видом роботи на уроках при використанні комунікативного методу навчання є практикування діалогічного мовлення.

На думку відомого методиста Пенні Ер, навчання буде спрямоване не на виживання в країні мови, що вивчається, а на ефективне міжнародне спілкування, для чого необхідна «золота середина» між комунікативним та традиційними методами навчання.

ЕКОНОМІЧНА КУЛЬТУРА ЯК РИСА СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ З МЕНЕДЖМЕНТУ

Салогуб О.В., *методист*

Політехнічний технікум Конотопського інституту СумДУ

Економічна культура особистості в широкому розумінні є характеристикою способу та рівня життєдіяльності людини у сфері економіки. Вона виявляється через психолого-економічні властивості особистості і реалізується через ставлення індивіда до економічної реальності та взаємовідносин з іншими людьми.

Виконуючи важливі функції, економічна культура має значний вплив на формування і функціонування економічної системи.

Проблеми дослідження економічної культури особистості виникають у зв'язку з тим, що включення індивідів в соціально-економічний простір відбувається по-різному – залежно від того, до якої соціальної групи вони належать (професійної, статевої, етнічної, регіональної тощо). У зв'язку з цим актуальними стають дослідження економічної культури представників різних соціальних груп, зокрема студентів ВНЗ.

Формування економічної культури майбутніх управлінців в навчальному закладі тісно пов'язане із обґрунтованим вибором моделі навчально-виховного процесу та його змісту. Так, перехід до нових соціально-економічних стосунків висуває завдання розвитку здатності долати проблеми, що виникають, пропонувати нестандартні підходи до їх розв'язання, діяти продуктивно, опираючись на власний освітній та підприємницький потенціал. Новий ракурс отримує проблема розкриття творчих можливостей студента, від вирішення якої залежать умови її ефективного життя і діяльності у світі, що інтенсивно змінюється. Крім цього, сьогодні фахівець з менеджменту повинен уміти швидко адаптуватись до тих економічних умов, в яких йому доведеться починати свою професійну діяльність.

У навчально-виховному процесі під час підготовки майбутніх фахівців з менеджменту треба враховувати вікові особливості студентів. Економічна культура особистості має розглядатися як суб'єктна сторона процесу економічної соціалізації, яка знаходить вияв у певних формах економічних репрезентацій, в яких узгоджуються вимоги викладачів з ендопсихічною системою

студента-підлітка.

Важливим при цьому є виділення таких аспектів, що виводять знання студентів на рівень економічної культури: розуміння структури підприємницької діяльності (мета, способи і засоби її досягнення); стратегічне мислення (усвідомлення потреби щодо реалізації набутих в процесі навчання знань у суспільстві); здатність до саморозвитку; професіоналізм, тобто вміле використання отриманих вмінь та навичок на практиці.

Вироблення методик формування економічної культури в освітньому просторі навчального закладу є запорукою створення успішного фахівця у сфері управління.

ІНТЕГРАТИВНІ ПРИЙОМИ НА ЗАНЯТТЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Федоренко І.С., викладач

Політехнічний технікум СумДУ

Інтегративне мислення відіграє важливу роль у спілкуванні. Інтегроване навчання, як інноваційне явище виникло і впроваджується в педагогічну практику у зв'язку з тим, що існує потреба у формуванні нового типу мислення у студентів. Виникає потреба у новому типі мислення. Це інтегративне мислення, яке може бути інструментом адаптації до умов існування людини, які постійно змінюються.

Інтегративне мислення – це вид мислення психічного процесу, який передбачає високий і своєрідний рівень сформованості всіх його якостей, що забезпечують цілеспрямоване формування таких домінуючих інтелектуальних процесів як системи, трансформації, імплікації та когнітивних структур як інтегрованих форм інтелектуального досвіду.

Провідною функцією інтегративного мислення є систематизація, притаманна тільки творчому рівню знань. Сформовані знання в результаті інтегративного мислення будуть систематизованими. Інтегративне мислення можна застосувати на заняттях з англійської мови: студенти, готуючись до занять з історії України, знаходять інформацію про історію рідного міста. Зі шкільних уроків географії згадують географічне розташування міста на карті та його ландшафтні

особливості. Інформацію з двох дисциплін студенти використовують на занятті англійської мови. Студенти можуть працювати в малих групах: одні готують інформацію про рідне місто, інші про обласний центр та столицю. Після того, як студенти обговорять все в групах, всі слухають доповідь кожної групи, отримуючи під час слухання супровідні завдання (занотувати активну лексику з теми, підготувати додаткові запитання, використовуючи активні слова). Студенти можуть підготувати проект міста, про яке вони розповідають.

Інтегративний підхід є перспективним прийомом, який може вирішити багато проблем навчання молодого покоління і сприятиме зростанню ефективності освіти.

ВЗАЄМОДІЯ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ТА СІМ'Ї У ВИХОВАННІ ГАРМОНІЧНО РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА

Туманова Ю.В., *викладач*
Політехнічний технікум КІ СумДУ

Зробити батьків активними учасниками педагогічного процесу - це важлива й відповідальна задача кожного класного керівника.

Які ж форми та методи роботи з батьками при цьому може використовувати класний керівник?

Вивчення родин учнів дозволяє класному керівнику краще довідатись про дітей та їхніх батьків, зрозуміти стиль життя родин, ознайомитися з домашніми умовами розвитку дитини. Цей напрям діяльності класного керівника відбивається у плані такими формами роботи, як відвідування родин учнів, анкетування, тестування, ділові ігри та диспути з батьками, формування банку даних про родину та сімейне виховання. Теми диспутів мають зацікавити батьків, зачепити їх за живе. Наприклад, «Одна дитина у сім'ї. Добре це чи погано?» або «Якою має бути гарна родина?».

Індивідуальна робота з батьками дозволяє встановити безпосередній контакт із кожним членом родини студента, домогтись більшого взаєморозуміння в пошуку шляхів впливу на особистість дитини. Бесіда з батьками може бути ефективною за певних умов. Насамперед вона проводиться після того, як між батьками і класним керівником встановлено стосунки побудовані на довірі і взаємоповазі.

Особисто для себе визнала такі провідні форми і методи при вивченні виховного потенціалу сім'ї, як педагогічні спостереження, аналіз анкетування, бесіда. Вивченню сім'ї допомагають і самі студенти, їхня поведінка, вчинки є своєрідним дзеркалом сімейних стосунків.

Також часто виникають ситуації, коли з батьками своїх студентів необхідно говорити віч-на-віч. Батьки більш довірливо розповідають про свої проблеми, труднощі, інколи порушуючи внутрішньосімейні таємниці, про які ніколи не сказали б у присутності сторонніх людей. Батьки мають бути впевненими, що все те що вони розповіли мені, залишиться між нами, що будь – яка відвертість стосовно дитини не буде використана на шкоду або розголошена. Дуже уважно ставлюсь до прохань батьків, з якими вони часто звертаються, обов'язково враховую їх у роботі зі студентами. У своїй педагогічній практиці використовую наступні форми індивідуальної роботи з батьками: бесіди з батьком і матір'ю окремо, громадські доручення, запрошення батьків на консультації, свята, похвальні листи, подяки.

ВЛАСНІ ФУНКЦІЇ 4 – ВИМІРНОГО КВАНТОВОГО МОМЕНТУ КІЛЬКОСТІ РУХУ (МЕТОДИКА ОБЧИСЛЕННЯ В ОРИСФЕРИЧНІЙ СИСТЕМІ КООРДИНАТ)

Ковтун В.О., магістрант ГНПУ

Квантова механіка як наука, що була створена на основі узагальнення результатів дослідження чисельних явищ та експериментів, віддзеркалює логічну картину подій і закономірностей мікросвіту.

Квантова механіка описує стан і рух частинок та об'єктів мікросвіту. Мікросвіт – це світ елементарних частинок: фотонів, потоки яких підлягають рівнянням Максвелла, електронів, позитронів, мезонів, нуклонів, ядер атомів, молекул та їх систем із такими властивостями, де поряд із корпускулярною проявляється й хвильова природа частинки.

Квантова механіка ґрунтується на постулатах двох основних груп: перші визначають стан об'єкта, а другі – причино-наслідковий зв'язок явищ мікросвіту.

Основною метою роботи було знайти явний вигляд операторів

моменту кількості руху в орисферичній системі координат у релятивістському просторі швидкостей. Також розглянуто інваріантні оператори моменту кількості руху у зазначеній системі координат та їхні власні функції.

Системи координат у просторі швидкостей ми будемо описувати, задаючи чотири однорідні декартові швидкості U_0, U_1, U_2, U_3 через кути за допомогою формул:

$$U_0 - U_3 = e^a \quad U_0 + U_3 = e^{-a} + r^2 e^a \quad U_1 = e^a r \sin \varphi \quad U_2 = e^a r \cos \varphi$$

$$0 \leq a < \infty \quad 0 \leq r < \pi \quad 0 \leq \varphi < 2\pi.$$

У орисферичній системі координат релятивістського простору швидкостей оператори моменту кількості руху мають вигляд:

$$M_1 = i(r \cos \varphi \frac{\partial}{\partial a} - \frac{1}{2}(r^2 + 1 - e^{-2a}) \cos \varphi \frac{\partial}{\partial r} - \frac{1}{2r}(e^{-2a} + r^2 - 1) \sin \varphi \frac{\partial}{\partial \varphi})$$

$$M_2 = i(\frac{1}{2}(r^2 + 1 - e^{-2a}) \sin \varphi \frac{\partial}{\partial r} - r \sin \varphi \frac{\partial}{\partial a} - \frac{1}{2r}(e^{-2a} + r^2 - 1) \cos \varphi \frac{\partial}{\partial \varphi})$$

$$M_3 = i \frac{\partial}{\partial \varphi}$$

$$N_1 = i(-\frac{1}{2}(e^{-2a} - r^2 + 1) \sin \varphi \frac{\partial}{\partial r} - r \sin \varphi \frac{\partial}{\partial a} - \frac{1}{2r}(e^{-2a} + r^2 + 1) \cos \varphi \frac{\partial}{\partial \varphi})$$

$$N_2 = i(\frac{1}{2r}(e^{-2a} + r^2 + 1) \sin \varphi \frac{\partial}{\partial \varphi} - \frac{1}{2}(e^{-2a} - r^2 + 1) \cos \varphi \frac{\partial}{\partial r} - r \cos \varphi \frac{\partial}{\partial a})$$

$$N_3 = i(r \frac{\partial}{\partial r} - \frac{\partial}{\partial a})$$

Для операторів моменту кількості руху мають місце комутаційні співвідношення:

$$[M_1, M_2] = iM_3 \quad [M_1, N_2] = iN_3 \quad [N_1, N_2] = -iM_3$$

$$[M_2, M_3] = iM_1 \quad [M_2, N_3] = iN_1 \quad [N_2, N_3] = -iM_1$$

$$[M_3, M_1] = iM_2 \quad [M_3, N_1] = iN_2 \quad [N_3, N_1] = -iM_2$$

тобто компоненти оператора кутового моменту не комутують між собою.

Із операторів кутового моменту ми побудували інваріантні оператори групи Лоренца та її підгруп. Для орисферичної системи координат множину комутуючих операторів утворюють наступні:

$$\Lambda^2 = \bar{N}^2 - \bar{M}^2 = -\left(\frac{\partial^2}{\partial a^2} + 2\frac{\partial}{\partial a} + e^{-2a}\left(\frac{\partial^2}{\partial r^2} + \frac{1}{r}\frac{\partial}{\partial r} + \frac{1}{r^2}\frac{\partial^2}{\partial \varphi^2}\right)\right)$$

$$O^2 = -\left(\frac{\partial^2}{\partial r^2} + \frac{1}{r^2}\frac{\partial^2}{\partial \varphi^2} + \frac{1}{r}\frac{\partial}{\partial r}\right); \quad M_3 = i\frac{\partial}{\partial \varphi}$$

Система на знаходження власних функцій операторів:

$$\Lambda^2\psi(a, r, \varphi) = \mu\psi(a, r, \varphi); \quad O^2\psi(a, r, \varphi) = \eta^2\psi(a, r, \varphi); \quad M_3\psi(a, r, \varphi) = m\psi(a, r, \varphi)$$

Орисферична система координат дозволяє розділити змінні у даній системі рівнянь на знаходження власних функцій. Враховуючи явний вигляд інваріантних операторів та формулу розділення змінних, отримали систему з трьох диференціальних рівнянь. Для розв'язання диференціального рівняння на знаходження власних значень та власних функцій оператора M_3 використані вже відомі дані для 3-вимірного моменту кількості руху. А для розв'язування диференціальних рівнянь на знаходження власних значень і власних функцій операторів O^2 і Λ^2 ми скористалися відомими функціями із теорії вищих трансцендентних функцій. Якщо у відомих рівняннях провести заміну змінної, то це дозволить зв'язати їх з отриманими для нашої системи рівнянь:

$$\Phi_3(\varphi) = e^{-im\varphi},$$

$$\Phi_2(\eta r) = \sum_{\rho=0}^{\infty} \frac{(-1)^\rho \left(\frac{\eta r}{2}\right)^{2\rho+m}}{\rho! \Gamma(m+1+\rho)} + \sum_{\rho=0}^{\infty} \frac{(-1)^\rho \left(\frac{\eta r}{2}\right)^{2\rho-m}}{\rho! \Gamma(-m+1+\rho)} = J_m(\eta r) + J_{-m}(\eta r)$$

$$\Phi_1(b\eta) = \frac{\pi}{2 \sin(\mu a)} [J_{-\mu}(b\eta) - J_{\mu}(b\eta)], \quad b = e^{-a}$$

Керівник І. І. Качурик д.ф.-м.н., проф. ГНПУ ім. О. Довженка

ВЛАСНІ ФУНКЦІЇ 4 – ВИМІРНОГО КВАНТОВОГО МОМЕНТУ КІЛЬКОСТІ РУХУ (МЕТОДИКА ОБЧИСЛЕННЯ В СИСТЕМІ КООРДИНАТ ЛОБАЧЕВСЬКОГО)

Милка О.Ю., магістрант ГНПУ

Сучасна квантова механіка народилась в 1925 році, коли Гейзенберг розробив матричну механіку, а Шредінгер запропонував хвильову механіку та своє рівняння. Згодом Янош фон Нейман довів,

що обидва підходи є еквівалентними.

Проблема квантової механіки полягає в тому, що природа досліджуваного нею об'єкта невідома. В тому сенсі, що координати об'єкта, або просторовий розподіл імовірності його присутності, можуть бути визначені лише за наявності у нього певних властивостей (заряду, наприклад) та навколишніх умов (наявності електричного потенціалу).

Фізичними основами квантової механіки є: принцип невизначеності, який стверджує, що існують фундаментальні перешкоди для точного одночасного вимірювання двох або більшої кількості параметрів системи з довільною похибкою.

Квантова механіка мала великий успіх в поясненні багатьох феноменів з навколишнього середовища. Поведінка мікроскопічних частинок, які формують усі форми матерії електронів, протонів, нейтронів тощо — часто може бути задовільно пояснена лише методами квантової механіки...

Сучасні технології вже досягли того масштабу, де квантові ефекти стають важливими. Прикладами є лазери, транзистори, електронні мікроскопи, магніторезонансна томографія. Вивчення напівпровідників призвело до винаходу діода та транзистора, які є незамінними в сучасній електроніці.

Дана робота присвячена квантовому моменту кількості руху (момент імпульсу) та на комутуючим операторам які утворюють групу Лоренца.

На першому етапі даної роботи, було знайдено явний вигляд операторів L_1, L_2, L_3 , та N_1, N_2, N_3 у системі координат Лобачевського, які мають наступний вигляд:

$$\begin{aligned}
 L_1 &= -i \left(shb \frac{\partial}{\partial a} - chbthb \frac{\partial}{\partial b} \right) & N_1 &= -i \frac{\partial}{\partial c} \\
 L_2 &= -i \left(tha \frac{chc}{chb} \frac{\partial}{\partial c} - chbshc \frac{\partial}{\partial a} + shbshctha \frac{\partial}{\partial b} \right) & N_2 &= -i \left(chc \frac{\partial}{\partial b} - shcthb \frac{\partial}{\partial c} \right) \\
 L_3 &= -i \left(shc \frac{\partial}{\partial b} - chcthcb \frac{\partial}{\partial c} \right) & N_3 &= -i \left(chbchc \frac{\partial}{\partial a} - shbchctha \frac{\partial}{\partial b} - \frac{shc}{chb} tha \frac{\partial}{\partial c} \right)
 \end{aligned}$$

і відповідно їх комутаційні співвідношення, які можна записати у загальному вигляді наступним чином:

$$[L_i, L_j] = i \sum_k \varepsilon_{ijk} L_k$$

$$[L_i, N_j] = i \sum_k \varepsilon_{ijk} N_k$$

$$[N_i, N_j] = -i \sum_k \varepsilon_{ijk} L_k$$

Важливо зазначити що, оператори L_i є аналогами проєкцій у декартовій системі координат, а от оператори N_j , відіграють зовсім іншу роль, вони утворюють повороти для операторів L_i , що можна помітити із комутаційних співвідношень.

На другому етапі ми знайшли оператор Казимира (аналог оператора енергії у Декартовій системі координат), який в подальшому дав нам змогу знайти власні функції моменту кількості руху у системі координат Лобачевського. Вигляд даного оператора подано нижче:

$$\bar{L}^2 = \bar{N}^2 - \bar{M}^2 = \frac{\partial^2}{\partial a^2} + 2tha \frac{\partial}{\partial a} + \frac{1}{ch^2 a} \left[\frac{\partial^2}{\partial b^2} + thb \frac{\partial}{\partial b} + \frac{1}{ch^2 b} \frac{\partial^2}{\partial c^2} \right]$$

Знаходження даних операторів в даній системі є досить важкою задачею, оскільки доводиться виконувати важкі математичні дії та працювати з дуже великими виразами.

В ході великих обчислень нами були знайдено всі три власні функції за допомогою який ми вже можемо говорити про характеристику системи та описувати певні її властивості. Саме власні функції відіграють важливу роль у квантовій механіці, бо за допомогою даних функцій можна вирішувати дуже складні і надважливі задачі. Дані функції мають наступний вигляд:

$$\psi(a) = (cha)^{-1} P_n^\mu(tha)$$

$$\psi(b) = (chb)^{-1/2} P_n^\mu(thb)$$

$$\psi(c) = e^{icc}$$

Власні функції квантового моменту кількості руху дають змогу вирішувати наступні проблеми, можна вирішувати задачі які стосуються атома водню, також має широке застосування у релятивістській теорії розсіяння, дуже важливу роль грає у теорії зіткнень, тобто теоретично дає змогу описати те, що не можливо, або дуже важко перевірити на практиці. Для розуміння більш глибокої суті значення власних функцій моменту імпульсу, як приклад можна привести експерименти які проводяться на ВАК, але це є лише маленька частина того що намагаються отримати вчені.

Керівник: Качурик І. І., д. ф.-м.н., професор ГНПУ ім. О. Довженка

ВИКОРИСТАННЯ СЕРВЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ СТВОРЕННЯ МОДУЛЯ МОНІТОРІНГА ЗНАНЬ

Булашенко А.В., викладач

Для створення додатків, що діють на стороні Web-сервера існує досить багато різноманітних за своїми можливостями, інструментам та засобам реалізації технологій, найбільш розповсюдженими із яких є PHP, CGI, SSI, MySQL, ASP. Дані технології дозволяють створити web-доданки, що легко переносяться на різноманітні комп'ютерні системи. CGI, ASP та технологія так званих серверних сценаріїв PHP (Personal Home Page) використовуються для створення активних web-вузлів, що наділені здатністю відображати у браузері користувача не тільки раніш підготовлені статичні сторінки, але й вести діалог, звертатися до баз даних, поштовим серверам та іншим ресурсам. SSI (Server Side Includes) – включення з боку серверу – це директиви, що впроваджуються безпосередньо у HTML-код та слугують для передачі вказівок web-серверу. MySQL – це система управління базами даних (СУБД), що підтримує роботу із набором великого масиву записів із однаковою структурою.

Розроблений у рамках роботи серверний модуль моніторингу знань створений на базі технології PHP та MySQL. Модуль моніторингу знань являє собою систему, що призначена для контролю знань в інтерактивному режимі із функціями конструювання та редагування тестових завдань.

Регулярна діагностика якості засвоєння знань та вмінь студентів дозволяє проводити поточний контроль із метою оперативної корекції навчального процесу та об'єктивної оцінки успішності навчання кожного студенту, підвищення ефективності навчання. Аналіз існуючих систем моніторингу знань дозволили виробити концепцію, сформувані загальні признаки, яким повинен відповідати сучасний програмний комплекс моніторингу знань: універсальність, незалежно від конкретного навчального матеріалу, відібраного для тесту; модульність, наявність взаємопов'язаних підсистем: створення тесту, проведення тестування; централізованість, наявність єдиного банку питань для кожного студенту по кожній дисципліні; захищеність, розмежування прав користувачів (студент, викладач, адміністратор); валідність, математична обробка результатів тестування.

Запропонований у контрольно-вимірювальних інструментів роботі модуль базується на положеннях цієї концепції, що містить такі функції та властивості: забезпечення діагностики та самоперевірки знань студентів; підвищує об'єктивності контролю та виключення суб'єктивних факторів; забезпечення індивідуалізації процедури контролю; автоматизація збору поточних даних за успішністю у межах дисципліни; підготовка контрольно-вимірювальних приладів різного рівня.

Система моніторингу знань має чотири взаємозв'язаних модулів:

- Регістратор – реєстрація користувачів (розмежування прав доступу).
- Конструктор – створення тестів (формування банків питань та відповідей).
- Тестуючий – проведення тестування (постановка питань, обробка відповідей).
- Аналізатор – обробка результатів тестування.

Отже, створений модуль є варіативним та може бути використаний у різних системах моніторингу знань у конкретній навчальній ситуації. Слід очікувати, що запропонована система моніторингу знань підвищить ефективність навчального процесу, що у свою чергу призведе до підвищення якості освіти.

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ЯК ПРІОРИТЕТНА ФОРМА ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Грищенко Т.В., керівник позанавчального відділу
КІ СумДУ

Сучасне суспільство зацікавлене у планомірній та цілеспрямованій, тобто організованій соціалізації кожної людини із задалегідь визначеними та прогнозованими позитивними результатами. Нині, як ніколи, сучасна молодь відчуває потребу в творчій праці освітян. Соціальна нестабільність гасить віру молоді в зміни на краще, породжує хронічну невпевненість у дні завтрашньому. Все це накладає відбиток і на виховання студентів, завтрашнього покоління українців. Пошук шляхів і засобів громадянського виховання молоді становить нині одну з

найактуальніших проблем педагогічної науки та практики вищої школи.

Виявлено, що нині повільно розв'язується проблема управління процесом громадянського виховання, пропонуються шляхи її розв'язання. Особлива роль у цьому процесі надається пріоритетності неформальної освіти молоді.

Імперативом сьогодення стає забезпечення розвитку творчого потенціалу спеціаліста, його здатності до самостійного вирішення нестандартних проблем, зумовлених процесами демократизації та гуманізації суспільного життя. В ідеальній перспективі всі вищі навчальні заклади повинні стати школою саморозвитку, самодисципліни, свідомої відповідальності співробітництва і творчості викладачів та студентів. А це можливе лише при проектуванні керівної діяльності в процесі громадянського виховання студентів вузів. Вищі навчальні заклади мають готувати не лише високоякісних спеціалістів для роботи в нових умовах ринкових відносин, але й формувати високу професійну культуру майбутнього фахівця. Реалізації цих та інших проблем має бути підпорядкована практична та повсякденна діяльність ректорату, вчених рад факультетів, кафедр, професорсько-викладацького складу, кожного працівника навчального закладу, органів студентського самоврядування тощо. При цьому основним аспектом керівної діяльності вузу у зазначеному напрямку, на нашу думку, є неформальна освіта.

Стає очевидним, що одним із актуальних способів вирішення зазначених проблем є впровадження у зміст вищої школи, її виховної системи нетрадиційних, нестандартних організаційних форм. Вони дозволяють не лише урізноманітнити форми роботи зі студентами, а й створити середовище, сприятливе для самореалізації, як важливого чинника виховання. Виникає потреба у подальшому дослідженні проблем громадянського виховання у вузі з метою вдосконалення організації даного процесу. Все сказане, на нашу думку, дозволяє зробити висновок про те, що при організації виховної системи вищого навчального закладу слід враховувати важливість організації управлінської діяльності щодо процесу громадянського виховання студентської молоді шляхом надання пріоритетності саме неформальній освіті.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ОСВІТНІХ ТРАЄКТОРІЙ СТУДЕНТІВ

Іващенко М.В., *ст. викладач*

Глухівський національний педагогічний університет ім. О.
Довженко

Система освіти повинна сприяти реалізації основних завдань соціально-економічного та культурного розвитку суспільства. За цих умов педагог має навчати орієнтуватися, творчо опрацьовувати й аналізувати різнотипну інформацію, виділяти головне, робити висновки, застосовувати її на практиці, тобто формувати критично мислячу, компетентісно орієнтовану, здатну до самостійного життя особистість. Виникає безперечна необхідність надання різноманітних освітніх пропозицій слухачам (учням, студентам) для побудови та реалізації особистої освітньої програми, що обумовлює впровадження технології тьюторської діяльності в педагогічну освіту.

Ретельний аналіз результатів сучасних досліджень у сфері освіти дає можливість виділити три різноманітні тьюторські підходи, кожен з яких пропонує власні основи для співорганізації різноманітних освітніх пропозицій в індивідуальну освітню програму, і, відповідно, задає певний тип тьюторської діяльності:

1) тьюторська практика дистанційної освіти – надання допомоги слухачу (учню, студенту) вибудовувати навчання, використовуючи навички роботи в інтернет-середовищі;

2) тьюторська практика відкритої освіти – розробка і використання відкритих соціальних технологій, які потім дозволяють через відкриту освіту створити інститути громадянського суспільства;

3) тьюторська практика як супровід індивідуальної освітньої програми – реалізація супроводу всього процесу проектування і побудови своєї освітньої програми, розпочинаючи від роботи з первинним пізнавальним інтересом, поглибленням цього інтересу завдяки освітнім дослідженням чи проектам, спеціальної роботи щодо формування цього проекту як освітнього і до тьюторського консультування в галузі професійних освітніх програм.

Будь-яка з тьюторських практик може реалізовуватися в таких режимах роботи: режим очного контакту, режим телефонного або відеозв'язку та в мережевих режимах (on-line, of-line).

Специфіка тьюторської діяльності дозволяє повною мірою використовувати весь арсенал методів, прийомів та засобів навчання, виховання й спілкування традиційного навчання у поєднанні із специфічними розробками інноваційних моделей.

Підводячи підсумок, слід ще раз відзначити, що технологія тьюторської діяльності є галуззю творчого підходу тьютора до організації та здійснення професійної діяльності в окремо вибраному напрямку, що в своїй основі містить кращі традиції традиційної педагогічної теорії і практики, які доповнюються прогресивними інноваційними шуканнями в галузі педагогіки, психології та інформаційно-комунікаційних технологій. Зважаючи на різноплановість можливих тьюторських практик технологію тьюторської діяльності слід віднести не просто до педагогічних технологій, а до освітніх технологій, що по суті є сукупністю науково і практично обґрунтованих методів та інструментів для досягнення бажаного результату в будь-якій галузі освіти. Цей вибір пояснюється тим, що тьюторство крім педагогічних містить у собі ще й різноманітні соціальні, управлінські, культурологічні, психолого-педагогічні, методичні, економічні, комунікативні та інші суміжні аспекти.

ОСВІТА, НАУКА І КУЛЬТУРА МОЛОДІ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

*Лозовицький О.С., к.політ.н., доцент Конотопського інституту
Сумського державного університету, докторант Національної
Академії державного управління при Президентові України*

Сучасна ситуація в державі й суспільстві вимагає негайних заходів, спрямованих на формування стратегії соціально-економічного, політичного й культурного розвитку України, що припускає послідовну реалізацію заходів довгострокового характеру, спрямованих на подальше вдосконалювання держави, підвищення рівня життя його населення. Це вимагає формування базових умов, які дозволять планомірно підготовляти основу для кожного наступного етапу перетворень.

Насьогодні в Україні склалася ситуація, коли життєздатність

молодіжних центрів і організацій знаходиться під знаком питання через розмаїття і відсутність збалансованості між різними формами молодіжної співпраці, що в умовах сучасних викликів і загроз, зокрема фінансово-економічної кризи призводить до деструктивізації розвитку ювенальної політики України.

Головною константою розвитку молодіжної політики є забезпечення інтересів її просування на державному рівні, фінансування різних молодіжних структур і підрозділів, поєднання політичного прогресу з соціально-економічними цінностями молоді. Першочерговими завданнями є насамперед, створення та функціонування різного роду молодіжних проєктів, заохочення молоді в наукові та культурологічні, соціокультурні проєкти. Нові перспективи розвитку державності зумовили виникнення багатопланових, складних проблем, що потребують певної реагентності на виклики і загрози, перегляду усталених підходів і стереотипів. Найважливішими для молоді є доступ до якісної освіти, медичних послуг, культурного дозвілля, наукової діяльності тощо.

Освіта є базою для розвитку успішного майбутнього молоді, запорукою виховання соціальних цінностей, містком між поколіннями і способом конкурентоздатності в умовах виникнення загроз і викликів на світовій арені. Актуальним завданням є забезпечення рівного доступу молоді до якісної освіти протягом життя для саморозвитку, самореалізації та успішної інтеграції у громадянське суспільство.

Певні пертурбації і спекуляції щодо національних, мовних та релігійних питань поряд з євроінтеграцією України стали симбіозом виникнення непопулярних рішень, призвели до небезпечних тенденцій міжрегіонального відчуження та формування потенційних загроз цілісності держави. Таким чином, створення сприятливих умов для розвитку молоді, охорони освіти, науки, культури є головним компонентом розбудови держави в сучасних умовах. Шлях подолання труднощів євро-інтеграційних процесів в Україні, які фокусуються в низку проблем забезпечення її безпеки, полягає у створенні високої конкурентоспроможності економіки країни, підвищенні її обороноздатності, зростанні добробуту населення, розвитку української політичної нації і отриманні Україною належного статусу в системі міжнародних відносин.

Геостратегічне положення України таке, що знаходячись між двома

воєнно-політичними та економічними союзами: з одного боку, Росією, з іншого США, НАТО і Євросоюзом, кожна із сторін намагається втягнути Україну в зону своїх інтересів. Таким чином у відношенні нашої держави сповідуються принципи «перетягування канату», втягування в зону своїх інтересів. Насамперед, це геополітичні ризики і виклики, пов'язані із загостренням політичного суперництва між Заходом (НАТО) і Сходом (Росією) щодо впливу в регіоні Центрально-Східної Європи, які проявляються, зокрема, у вигляді окремих заходів політичного, економічного та інформаційного тиску на Україну з боку Російської Федерації.

Україна сповідує багатовекторну стратегію у зовнішній політиці і після отримання незалежності постійно шукала точки дотику як у європейському так і в східноєвропейському напрямку. Значним ризиком у площині ціннісних орієнтирів і бажання українського суспільства є наявність внутрішнього опору євроатлантичному курсу України. Серед молодіжних груп відбулась певна трансформація в суспільстві на прихильників і опонентів європейської і євроатлантичної інтеграції, намагання закріпити за собою статус члена-засновника ООН, активно відстоювати і розвивати відповідний міжнародний імідж. В цьому контексті, приєднання до НАТО, що ігнорує і грубо порушує норми і принципи міжнародного права, значно послаблює імідж України в очах світової спільноти.

Все це змінить якісні характеристики молодіжного сектору – відбудеться поступ у розвитку інноваційного потенціалу молоді, що забезпечить природні, демократичні та справедливі умови розвитку в Україні для кожної молодої людини й буде найкращим стимулом до формування її як конкурентоздатної особисті.

ЗАСТОСУВАННЯ ІКТ ДЛЯ МОДЕЛЮВАННЯ ФІЗИЧНИХ ЯВИЩ

Олефір Л.А., магістрант ГНПУ

У процесі викладання фізики в шкільному курсі виникає потреба вивчати фізичні явища, які в реальних умовах прослідкувати неможливо, або це пов'язано з шкідливими факторами чи з матеріальними витратами. В той же час можливості ІКТ дозволяють це зробити. Виникає протиріччя між об'єктивною необхідністю

вивчати ці явища на моделях і відсутністю передумов здійснення цього.

Метою роботи є визначення можливостей засобів ІКТ для моделювання фізичних процесів.

Завданнями роботи є визначення критеріїв оцінювання можливостей ІКТ для моделювання фізичних процесів; оцінювання придатності засобів ІКТ для моделювання фізичних процесів; визначення оптимального засобу для розробки комп'ютерних моделей фізичних явищ.

На основі аналізу досліджень ми пропонуємо такі критерії придатності засобів ІКТ для моделювання фізичних процесів:

- Мультимедійність – можливість подання інформації у різному вигляді (малюнки, графіки, звуки, відео тощо). Показники: 1 бал (у текстовому вигляді), 1 бали (таблиця), 1 бал (діаграма), 1 бал (малюнок), 1 бал (відео або рухоме зображення, анімація).
- Інтерактивність – здатність реагувати на дії користувача в процесі роботи. Показники: реагує (1 бал), не реагує (0 балів).
- Можливість зміни умов дослідження – можливість зміни вхідних значень, параметрів, від яких залежить результат. Показники: вибір параметрів зі списку (1), зміна вхідних параметрів вручну (2 бали), немає можливості зміни параметрів (0 балів).
- Здатність до обчислень – чи має програмне забезпечення можливість для проведення обчислень. Показники: прості арифметичні операції, які можна виконати на звичайному калькуляторі (1 бал), обчислення алгебраїчних та тригонометричних функцій (1 бал).
- Динамічність – здатність виконувати багаторазові обчислення без перезавантаження програми в пам'яті комп'ютера. Показники: здатність змінювати більше 1 разу (1 бал), тільки один раз (0 балів).
- Автономність – здатність створювати середовище у вигляді скомпільованого файлу, яке не вимагає для своєї роботи встановлення додаткового програмного забезпечення. Показники: файл існує як самостійний (1 бал), для роботи файл потребує крім основного додаткове програмне забезпечення (0 балів).
- Дружній інтерфейс – інтуїтивна зрозумілість інтерфейсу, коли для роботи з моделлю користувач не повинен вивчати спеціальні мови програмування, мови розмітки та ін. Показники:

програмний засіб не потребує знань з програмування (1 бал), потребує таких знань (0 балів).

Проаналізуємо можливості програмного забезпечення, які, на нашу думку придатні для моделювання.

- Середовища візуального програмування (Delphi)
- Структурні мови програмування (Pascal)
- Табличний процесор (Excel)
- Системи керування базами даних (Access)
- Математичні пакети (MatCAD)

Таблиця 1 - Аналіз можливостей програмного забезпечення за запропонованими критеріями

	Мультимедій- ність	інтерактивність	можливість зміни умов дослідження.	Здатність до обчислень	динамічність	Автономність	Дружній інтерфейс	загальна к-сть балів
Delphi	5	1	3	2	1	1	1	14
Pascal	2	0	2	2	0	0	0	6
Excel	5	1	3	2	1	0	1	12
Access	4	1	3	0	0	0	1	9
MathCAD	4	1	2	2	1	0	1	11

На нашу думку, найбільш придатним для моделювання фізичних процесів є середовище візуального програмування (Borland Delphi). В подальшому ми плануємо розробити практикум з модельного експерименту з фізики для учнів основної школи.

Керівник Базурін В.М., асистент ГНПУ

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ СТВОРЕННЯ ОБ'ЄМНИХ ЗОБРАЖЕНЬ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТЕМИ КОМП'ЮТЕРНА ГРАФІКА

Сорока В. В., магістрант ГНПУ ім. О.Довженка

Комп'ютерна графіка — це двовимірні зображення, які створюються, оцифровуються, обробляються і відображаються пристроями обчислювальної техніки, включаючи апаратні і програмні засоби.

Тривимірна графіка (3D – від англ. three dimensions – «три виміри») оперує з об'єктами в тривимірному просторі, причому усі об'єкти представляються як набір поверхонь, полігонів або часток. Даний вид комп'ютерної графіки широко використовується в кіноіндустрії, спеціалізованому програмному забезпеченні та комп'ютерних іграх.

Для отримання тривимірних моделей, які можна переглянути з різних боків і в різних масштабах використовується спеціальне програмне забезпечення до якого можна віднести: 3D Studio MAX, AutoCAD, ArchiCAD, SolidWorks, T-FLEX CAD, Компас та інші. Всі ці програмні пакети дозволяють проводити різноманітні маніпуляції з тривимірною графікою та оснований на ній моделями, об'єктами.

Для створення 3D моделей великих об'єктів з багатьма деталями складної форми користуються іншими методами, одним з яких є тривимірне лазерне сканування. Цей метод дозволяє створити цифрову модель усього навколишнього простору, представивши його набором точок з просторовими координатами.

З метою створення об'ємних моделей з реальних невеликих об'єктів, було розроблено пристрій за допомогою якого цифрова камера фотографує об'єкт, що обертається під різними кутами зору (Рис.1).

Керування розробленим пристроєм відбувається за допомогою електронного блоку, який базується на мікроконтролері ATMEGA8 фірми ATMEL, що працює відповідно до розробленого нами алгоритму. Електронний пристрій керування складається з декількох блоків (Рис.2): блоку мікроконтролера, блоку живлення, драйверу крокового двигуна, кнопок керування, інформаційного дисплею та звукового сигналізатора.

Перед початком фотографування користувач може встановити за

допомогою кнопок керування необхідну кількість кадрів на повний оберт об'єкта, яка лежить в межах 2-400, час затримки між кадрами та масу об'єкта.

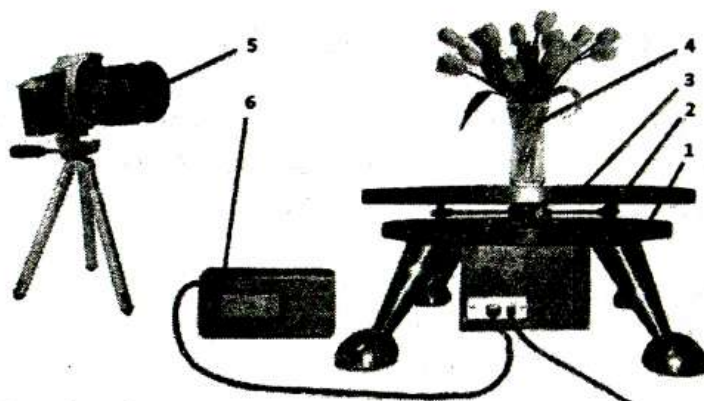

Рис.1. Зовнішній вигляд системи для створення 3D моделей
1- опорний стіл з роликками, 2- редуктор з кроковим двигуном, 3- поворотний стіл, 4- об'єкт, 5- цифрова фотокамера, 6- блок керування

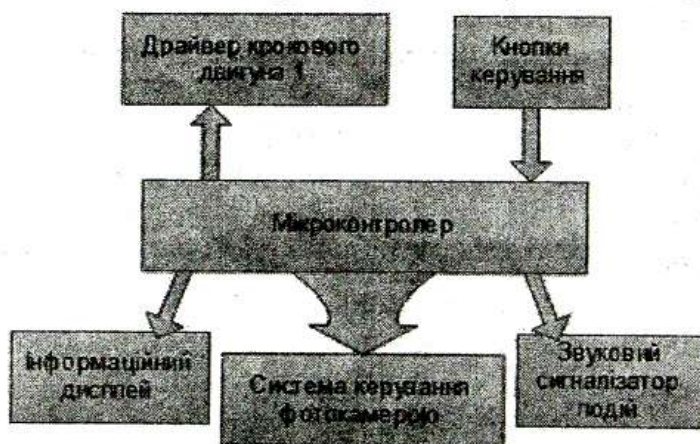

Рис.2 Структурна схема електронного блоку керування

За допомогою створеної системи можна отримати від 2 до 400 послідовних фотознімків, які за допомогою програмного забезпечення можна об'єднати, утворивши 3D модель об'єкта.

Можна відмітити економічний аспект даного пристрою. Вся система з блоком керування і без цифрової фотокамери буде коштувати не більше 700 грн, що на багато дешевше ніж промислові аналоги зарубіжних фірм-виробників.

Керівник Толмачов В. С., ст.викладач ГНПУ ім. О.Довженка

ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Бойко О.В., Корецький С.В. магістранти ГНПУ ім. О. Довженка

На сьогодні існують такі мотиви використання елементів дистанційних технологій у процесі навчання фізики: державна програма інформатизації освіти; вимоги Болонського процесу; забезпечення індивідуалізації та диференціації навчання з залученням сучасних інформаційних технологій; швидкий пошук інформації та орієнтація в інформаційному просторі; активне впровадження інформаційної техніки в усі галузі діяльності людини; зменшення кількості годин на вивчення дисциплін природничого циклу.

Використання елементів дистанційних технологій у процесі навчання фізики в вищих навчальних закладах може здійснюватись у таких напрямках:

- 1) пропедевтичне (випереджальне) вивчення окремих тем з фізики. Студент, використовуючи можливості освітнього порталу, має можливість перегляду, ознайомлення зі змістом наступних занять (лекції, практичні, лабораторні, тести) з фізики;
- 2) поглиблене вивчення розділів і тем з фізики. Його слід розглядати в двох аспектах. Використання засобів дистанційного навчання дає можливість студентам вивчати фізику на рівні, який їх задовольняє. Другий пов'язаний з близьким інтересом, наприклад вивчити питання розділу з метою успішного складання заліку, іспиту з фізики тощо;
- 3) усунення прогалин в знаннях, уміннях і навичках студентів з фізики. Провідними методами в системі дистанційного навчання (далі - ДН) є програмоване навчання та методи індивідуалізованого навчання. Основним завданням викладача в дистанційному навчанні стає координація навчальної діяльності студента та управління його самостійною роботою, навчання студента самостійно здобувати й застосовувати отримані знання на практиці та організація взаємодії між студентами.

У ході наукового пошуку встановлено, що дистанційний навчальний процес може бути успішним за умов урахування в процесі організації змістового, організаційно-методичного, комунікаційного й контролюючого компонентів навчального процесу, визначення

оптимальної взаємодії між ними.

Розроблена модель ДН ґрунтується на визначених дидактичних умовах ефективної організації ДН і складається з п'яти функціонально-узгоджених блоків: організаційно-методичного, навчального, комунікативного, ідентифікаційно-контролюючого та інформаційно-довідкового.

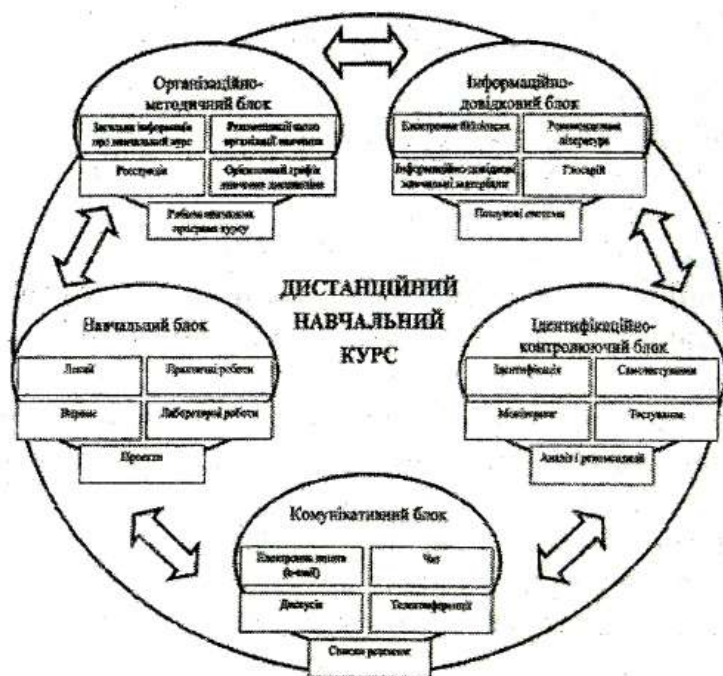

Рис.1 - Структурно-функціональна схема моделі ДН

Зазначену структурну модель ДН в адаптованому вигляді реалізовано для фізики. Дистанційний курс з обраного предмету розроблено на базі платформи Moodle. Особливостями цього курсу є: модульний підхід до побудови курсу; дроблення модуля на скінченне число навчальних одиниць; використання лекційно-практичних та лабораторних робіт; надання студенту еталона правильної відповіді для порівняння з отриманим результатом після виконання певного практичного завдання; застосування вхідного, поточного, проміжного та підсумкового видів контролю; можливість вивчення додаткових модулів за вибором; методична підтримка студента, зокрема надання йому консультацій. Особливістю лекційно-практичної роботи є те, що вона має комплексний характер та складається з певної порції

теоретичного матеріалу й низки вправ і завдань для здобуття практичних навичок відповідно до змісту запропонованого навчального матеріалу. Використання комбінованих видів роботи, зокрема, поділ навчального матеріалу на порції та чергування видів навчальної діяльності, підвищує ефективність та якість засвоєння навчальної інформації.

Цілеспрямоване використання розроблених засобів та поєднання дистанційного навчання з денною формою навчання дозволяє зробити навчальний процес більш інтенсивним та сприяє формуванню у майбутніх фахівців високого рівня професійної компетентності в умовах впровадження в професійну освіту сучасних технологій.

Керівник Шелудько В.І. доцент, к.ф.-м.н. ГНПУ ім. О.Довженка

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ РОЗДІЛУ «ЕЛЕКТРИЧНИЙ СТРУМ У РІЗНИХ СЕРЕДОВИЩАХ»

(на прикладі напівпровідникових пристроїв)

Часницький Д.О., магістрант ГНПУ

Сучасний розвиток світової економіки невід'ємно пов'язаний із зростанням темпів споживання енергії. Це зумовлюється багатьма факторами: загальним збільшенням світового товаровиробництва, розвитком транспорту та телекомунікацій, розробкою віддалених родовищ корисних копалин, утилізацією відходів, ростом споживання енергії у побуті. Біля 90% енергії ми отримуємо за рахунок органічних видів палива - нафти, вугілля, газу.

Ядерна енергетика, яка на сьогодні має значно більше сировинних ресурсів динамічно розвивалась у світі протягом останніх 20-30 років. Але сьогодні вона вже не може вважатися перспективним видом енергії через високий ризик радіоактивного забруднення, що проявилось в серії техногенних аварій та катастроф, Чорнобильської катастрофи та аварії на АЕС Фукусіма І, які оцінені за Міжнародною шкалою ядерних подій по максимальному, 7 рівню.

Тому у світі все більше звертають увагу на використання так званих відновлюваних джерел енергії - тепла Землі, енергії вітру, припливів та відпливів, біогазу, сонячного випромінювання, тощо.

Метод прямого перетворення сонячного випромінювання в

електрику є, по-перше, найбільш зручним для споживача, оскільки отримується найбільш вживаний вид енергії, і, по-друге, такий метод вважається екологічно чистим засобом одержання електроенергії на відміну від інших, які використовують органічне паливо, ядерну сировину чи гідроресурси.

Найбільш широкого застосування набули сонячні елементи на основі кремнію, у якого теоретична межа максимального коефіцієнту корисної дії до 29%.

Домінуюча позиція кремнієвої технології у промисловій сонячній енергетиці (90% світового виробництва сонячних елементів) визначає сучасні тенденції науково-технічного розвитку цієї галузі. Перевагами кремнієвої технології є достатня наявність кремнію у природі, його хімічна стабільність і відсутність будь-якого токсичного впливу на людей і навколишнє середовище, сумісність технології кремнієвих сонячних елементів і базових процесів мікроелектроніки. Ефективність сонячних елементів на мульти- і монокристалічному кремнії вже досягла 14-18%, лабораторних зразків - 22-24%.

Для практичного використання напівпровідникової сонячної енергетики для живлення навіть малогабаритної радіоапаратури одного сонячного елемента замало – у нього недостатня напруга та загальна вихідна потужність. Тому із окремих сонячних елементів збирають сонячні батареї (фотомодулі).

Відомо, що в Україні середньорічні суми прямої та розсіяної сонячної радіації на горизонтальну поверхню змінюються від 1080 кВтгод/м² (в районі Чернігова) до 1390 кВтгод/м² (Євпаторія). Тоді в залежності від зони, така батарея вироблятиме за рік 2200-2800 (3300-4200) кВтгод електрики, що задовольнить енергетичні потреби (без врахування теплопостачання) сім'ї на 3-4 чоловіка.

Нами створено діючу модель фотоелектричного перетворювача з максимальною напругою (в сонячну погоду) близько 1 В. Також розроблено план-конспекти гурткових занять, на яких учні познайомляться з сучасними проблемами енергетики, будовою та принципом дії сонячного елемента; зможуть власноруч створити експериментальну модель сонячної батареї та дослідити її характеристики.

Керівник Кухарчук Р.П., доцент, канд. пед. наук. ГНПУ

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «ЕЛЕКТРОЛІЗ» У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ «ФІЗИКА»

Белінський Д.О., студент ГНПУ ім. О.Довженка

Методика вивчення фізики є однією з педагогічних наук. Її виникнення і становлення обумовлені бурхливим прогресом і тим впливом, який вона справляє на життя суспільства. Найвища майстерність вчителя проявляється в зацікавленні вихованців у своєму предметі, що в кінцевому результаті спонукає останніх займатися самоосвітою.

У шкільному курсі існують окремі теми, викладаючи які, важко показати яскраві демонстрації та приклади з життя (наприклад «Механічні коливання»). Тема, яку ми розглядаємо у роботі, а саме «Електроліз» можна віднести до тих питань, які здатні здивувати та зацікавити учнів вивчати предмет, отже було б раціонально використовувати весь її потенціал. Ми пропонуємо розглянути демонстраційний експеримент, як інструмент для підвищення рівня засвоєння матеріалу з теми електроліз.

Суть цього явища наводиться в шкільних підручниках. Ми ж, в свою чергу, пропонуємо наступні методичні ілюстративні матеріали, для кращого засвоєння теми учнями:

Область практичного застосування електролізу дуже широка: а) одержання багатьох речовин (металів, водню, хлору та ін.); б) гальваностегія (одержання на поверхні виробів міцно зчеплених з нею тонких металевих покриттів: цинкування, хромування, нікелювання, покриття дорогоцінними металами); в) гальванопластика (одержання з різних предметів точних копій, які легко відокремити від оригіналу); г) полярографія (електрохімічний метод якісного та кількісного аналізу, а також вивчення кінетики хімічних процесів, що ґрунтуються на вивченні вольтамперних кривих, одержуваних при електролізі досліджуваної речовини. Застосовують, в більшості випадків, для визначення домішок металів); д) очистка металів; е) електродіаліз і знесолення води.

Дослід з мідним купоросом. Використаємо 20% розчин мідного купоросу, резервуар для нього, 2 електроди, підключені до джерела постійного струму з напругою 12В та силою струму 3А. Під час проходження електролізу, атоми мідного купоросу розщеплюються на

позитивні іони міді та негативний кислотний залишок. Рівняння дисоціації: $\text{CuSO}_4 \longrightarrow \text{Cu}^{2+} + \text{SO}_4^{2-}$

При підході до катоду, атоми міді забирають електрон у катода і осідають у вигляді нейтральної міді.

Змінимо полярність. При цьому атоми міді будуть рухатись до полюсу, який був, у минулому досліді, анодом, а молекули кислотного залишку до, в минулому, катоду, при чому іони кислотного залишку вступають у взаємодію з міддю, що осіла на даному електроді, в результаті чого утворюються атоми мідного купоросу.

Дослід з розчином повареної солі. Для даного досліді використаємо установку з попереднього, але замінимо розчин мідного купоросу розчином повареної солі NaCl такої ж концентрації.

При замкненні ланцюга позитивні іони Натрію рухаються до катоду, а негативні іони Хлору до анода: $\text{NaCl} = \text{Na}^+ + \text{Cl}^-$

У результаті реакції відновлення натрію біля катода утворюється нейтральний натрій $\text{Na}^+ + e^- = \text{Na}^0$

який у свою чергу зразу реагує з молекулами води, при цьому відбувається наступна реакція: $2\text{Na} + 2\text{H}_2\text{O} = 2\text{NaOH} + \text{H}_2$

В результаті чого утворюється луг NaOH , що можна виявити за допомогою фенолфталеїну.

Електроліз води. Для даного досліді використаємо 3% розчин Гідроксиду Натрію, який буде виконувати роль прискорювача реакції, так як електроліз у воді проходить дуже повільно.

Про проходженні постійного струму (напруга 12-20В, сила струму 2-4А) зразу розпочнеться електроліз. $\text{H}_2\text{O} = 2\text{H}^{2-} + \text{O}^{2+}$

При цьому біля катода виділиться водень, а біля аноду кисень. Дані газу є горючими, отже дослід можна перевірити піднісши тліючу лучинку чи запалений сірник до зони виділення.

Дослід Арреніуса. Для проведення даного досліді наллємо у електролізер 70-80% оцтову есенцію опустимо у неї 2 електроди, під'єднавши їх до джерела постійного струму (напруга 10В, сила струму 1-2А), включимо послідовно у коло лампочку напругою 3,5В. Вона не загориться. Далі доливаємо в стакан води та слідкуємо за лампочкою. Ми побачимо, що лампочка через деякий час розжариться, а потім буде світити все яскравіше. Це пояснюється тим, що молекули води розривають речовину, налиту в електролізер, на іони, які і є носіями струму. Розглядаючи дану тему, вчитель повинен попередньо пояснити учням поведінку поведження іонів в розчинах.

Використовуючи нестандартні демонстрації на уроках викладач завоює прихильність та зацікавленість учнів до свого предмету, з усіма позитивними наслідками.

Керівник: Шелудько В.І. доцент, к.ф.-м.н.

ФОРМУВАННЯ ВАРІАТИВНОГО МИСЛЕННЯ Й РОЗВИТОК ЗДАТНОСТІ ДО РАЦІОНАЛЬНОГО ВИБОРУ СПОСОБУ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ ПРОБЛЕМИ

*Кабачна С. М. учитель-методист,
Конотопська міська гімназія*

Одним із основних завдань сучасної загальноосвітньої школи є не просто надати учням певну суму знань, але виховати в них здатність до комфортного життя за умов, що постійно змінюються. Для цього школярі повинні, перш за все, оволодіти навичками використання теоретичних знань у нестандартних ситуаціях, навичками аналітичної діяльності.

Саме систематичне розв'язування рівнянь та нерівностей із параметрами є, на мою думку, одним із найефективніших засобів розвитку здатності до аналізу, синтезу, виховання уваги, волевих якостей. Системне розв'язування завдань із параметрами привчає учнів до акуратності, послідовності й здатності робити логічні викладки, поглиблено аналізувати ситуацію.

Із методичної точки зору дуже цінним є вміння школярів розбивати задачі на допоміжні підзадачі, переформулювати вихідні умови й таким чином знаходити ефективний шлях розв'язування.

На жаль, в існуючих підручниках із математики більш-менш системно розглянуто лише один тип завдань із параметрами – аналіз квадратного тричлена. Але цей матеріал може зіграти лише роль своєрідного методичного каркасу й не розкриває всього розмаїття та інтелектуальної краси існуючих завдань із параметрами. Тому для тих учнів, які мають за мету пов'язати своє майбутнє з інтелектуальною розумовою діяльністю, тим, хто планує обрати професію, для опанування якої необхідна математика, доцільно рекомендувати спеціалізований курс із розв'язання задач із параметрами.

У процесі розв'язування математичної задачі більшість учнів

втрачає чи не найголовніший етап – пошук розв'язання. Ми пропонуємо навчати учнів розв'язувати математичні задачі різного рівня складності, працюю за технологією й керують власним баченням проблеми.

Кожна задача має ідейну й технічну сторони щодо складності. Ідейна сторона – це відповідь на питання, як розв'язати задачу, у який метод чи спосіб. Технічна сторона являє собою практичну реалізацію знайденої ідеї. Є задачі, у яких головне – знайти ідею розв'язання, а технічна сторона елементарно проста. Такого типу задачі часто зустрічаються в олімпіадних завданнях. Є ж такі задачі, в яких ідея, спосіб розв'язання досить очевидні, але їх реалізація потребує докладних пояснень, об'ємних обчислень, а тому довести задачу до відповіді дуже непросто, і це вдається не кожному.

Велику користь і яскравий ефект принесе така справа, як вибір і розгляд на уроці цікавої задачі, яку можна розв'язати декількома методами, за різноманітними алгоритмами. Надаємо класу можливість викласти всі правильно використані шляхи, способи, методи розв'язування даної задачі й ставлю завдання порівняти й оцінити їх щодо стандартності й оригінальності, об'ємності й лаконічності пояснень та обчислень, естетичної й практичної цінності тощо.

До умов, які є необхідними для бажаючих навчитися розв'язувати тригонометричні рівняння й нерівності, слід віднести уміння бачити природний хід розв'язання тригонометричних рівнянь та нерівностей, уміння розв'язувати алгебраїчні рівняння й нерівності з параметром, знати про властивості квадратичної функції й умови розміщення її коренів на числовій вісі, мати навички побудови та перетворення графіків функцій і не забувати про графічні засоби розв'язування задач, пам'ятати, що $|\cos \alpha| \leq 1$, $|\sin \alpha| \leq 1$.

Підтвердження правильності вибору методів роботи з учнями вбачаємо в тому, що вони успішно виступають на учнівських олімпіадах, практично всі наші випускники стають студентами престижних вищих навчальних закладів України й Росії, а потім легко вивчають вузівські математичні науки, бо готові до самостійної роботи й не бояться складних задач.

Наукове видання

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
ВИКЛАДАЧІВ, СПІВРОБІТНИКІВ І СТУДЕНТІВ**

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

у двох частинах

Частина 1

(Конотоп, 28 квітня 2011 року)

Відповідальний за випуск В. В. Бібик

Комп'ютерне верстання Н. О. Сучко

Стиль та орфографія авторів збережені.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 11,63. Обл.- вид. арк. 12,92. Тираж 55 пр. Зам.№ 1158.

Видавець і виготовлювач Сумський державний університет,

вул. Римського-Корсакова, 2, м.Суми, 40007

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №3062 від 17.12.2007.